

Strategia Rozwoju Województwa Podlaskiego do roku 2020

PODLASKIE

Strategia Rozwoju Województwa Podlaskiego do roku 2020

Urząd Marszałkowski Województwa Podlaskiego

**Załącznik do Uchwały Nr XXXI/374/13
Sejmiku Województwa Podlaskiego
z dnia 9 września 2013 r.**

Zespół ekspercki

prof. dr hab. Jacek Szlachta
dr hab. Wojciech Dziemianowicz, prof. UW
dr hab. Bogusław Pławgo, prof. UwB

Komitet Sterujący SRWP (Zespół do spraw aktualizacji Strategii Rozwoju Województwa Podlaskiego)

Jarosław Zygmunt Dworzański – Przewodniczący KS SRWP

Mieczysław Kazimierz Baszko	Ewa Magrel
Halina Chodnikiewicz	dr inż. Lech Magrel
dr hab. Robert Ciborowski, prof. UwB	Ewa Małek
Cezary Cieślukowski / Karol Pilecki	Bogdan Minkiewicz
Wiesława Ćwiklińska	Janina Mironowicz
Beniamin Janusz Dobosz	Anna Naszkiewicz
Małgorzata Dudzińska	dr Przemysław Nawrocki
prof. dr hab. inż. Lech Dzienis	Andrzej Parafiniuk
Janusz Franciszkiewicz	Jacek Piorunek
Joanna Jasiewicz	dr hab. Bogusław Pławgo, prof. UwB
Adam Kamiński	Anna Poźniak
Krzysztof Marek Karpieszuk	Krzysztof Radziszewski
Danuta Kaszyńska	Czesław Renkiewicz
Walenty Korycki	Jacek Roleder
Stanisław Krajewski	Jan Wdowiak
Stefan Krajewski	dr inż. Wojciech Winogrodzki
prof. dr hab. Adam Jacek Krętowski	Jarosław Cezary Worobiej
Mirosław Lech	dr Dorota Wyszowska
dr Krystyna Leszczewska	Krzysztof Żukowski

Zespół 2014+ (Zespół ds. programowania perspektywy finansowej 2014-2020)

Bogdan Minkiewicz – Przewodniczący Zespołu

Anna Abako	Ewa Kulikowska
Agnieszka Aleksiejczuk	Hubert Ostapowicz
Daniel Górski	Elżbieta Romańczuk
Elżbieta Filipowicz	Katarzyna Zajkowska / Leszek Lulewicz
Wiesław Henryk Kamieński	Małgorzata Żynel

Moderatorzy grup tematycznych

dr Anna Augustyn – Grupa miejska
dr hab. Piotr Banaszuk, prof. PB – Grupa infrastruktury i środowiska
dr hab. Robert Ciborowski, prof. UwB – Grupa spójność terytorialna i rozwój lokalny, w tym obszary wiejskie i przygraniczne
Marek Dźwigaj – Grupa gospodarcza
Hubert Ostapowicz – Grupa kapitału ludzkiego i społecznego

Pełna lista osób uczestniczących w pracach nad dokumentem znajduje się w Aneksie nr 1.

SPIS TREŚCI

Strona:

WPROWADZENIE	8
PRZESŁANKI AKTUALIZACJI STRATEGII ROZWOJU WOJEWÓDZTWA	8
ODNIESIENIE DO DOTYCHCZASOWEJ STRATEGII	9
WIZJA WOJEWÓDZTWA W ROKU 2030	10
UWARUNKOWANIA ZEWNĘTRZNE STRATEGII	12
MEGATRENDY EUROPEJSKIEJ I ŚWIATOWEJ GOSPODARKI	12
UWARUNKOWANIA EUROPEJSKIE ROZWOJU WOJEWÓDZTWA PODLASKIEGO	14
UWARUNKOWANIA ROZWOJU WOJEWÓDZTWA PODLASKIEGO WYNIKAJĄCE Z DZIAŁAŃ PODEJMOWANYCH NA POZIOMIE KRAJOWYM	16
DIAGNOZA STRATEGICZNA (SYNTEZA)	19
PODLASKIE – ZIELONE	19
PODLASKIE – OTWARTE	22
PODLASKIE – DOSTĘPNE	24
PODLASKIE – PRZEDSIĘBIORCZE	27
ANALIZA SWOT	35
CELE STRATEGICZNE I OPERACYJNE	38
CEL STRATEGICZNY 1. KONKURENCYJNA GOSPODARKA	40
CEL STRATEGICZNY 2. POWIĄZANIA KRAJOWE I MIĘDZYNARODOWE	46
CEL STRATEGICZNY 3. JAKOŚĆ ŻYCIA	49
OBSZARY STRATEGICZNEJ INTERWENCJI	53
KLUCZOWE ZAGADNIENIA PONADREGIONALNE	58
SYSTEM REALIZACJI	60
ZASADY REALIZACJI	60
ORGANIZACJA PROCESU WDRAŻANIA	61
SYSTEM MONITOROWANIA	63
RAMY FINANSOWE	66
WYZWANIA WOJEWÓDZTWA PODLASKIEGO	71

WPROWADZENIE

PRZESŁANKI AKTUALIZACJI STRATEGII ROZWOJU WOJEWÓDZTWA

Długofalowe planowanie rozwoju regionu jest ustawowym obowiązkiem spoczywającym na samorządzie województwa. Narzędziem realizacji tego obowiązku jest strategia rozwoju województwa, określająca zasady, obszary i kierunki interwencji polityki rozwoju regionu w horyzoncie czasowym niewykraczającym poza okres objęty aktualnie obowiązującą średniookresową strategią rozwoju kraju¹. Jednocześnie planowanie strategiczne jest nie tylko obowiązkiem, ale niezbędnym narzędziem w zarządzaniu rozwojem każdego regionu.

*Strategia jest
kluczowym
dokumentem
programowym
określającym zasady
i kierunki długofalowej
konceptji rozwoju
regionu*

Podstawowymi elementami strategii rozwoju województwa są diagnoza obecnej sytuacji regionu oraz wyznaczone na jej podstawie główne wyzwania i cele rozwojowe, które powinny zostać zrealizowane przez samorząd województwa podlaskiego i inne zaangażowane podmioty.

Aktualnie obowiązująca Strategia Rozwoju Województwa Podlaskiego do roku 2020 (SRWP) została uchwalona przez Sejmik Województwa Podlaskiego w 2006 r. Po sześciu latach jej obowiązywania, w efekcie dynamicznie zmieniających się uwarunkowań społeczno-gospodarczych oraz zmian formalno-prawnych prowadzenia polityki rozwoju w Polsce, nastąpiła konieczność aktualizacji tego dokumentu. Jedną z podstawowych przesłanek jest zasadnicza zmiana paradygmatu w polityce regionalnej. Nowy paradygmat polityki regionalnej polega przede wszystkim na:

*Polityka regionalna
jest ukierunkowana
na wzmacnianie
i wykorzystanie
potencjałów
endogenicznych
terytoriów dla osiągnięcia
celów rozwoju kraju
– kreowania wzrostu,
zatrudnienia i spójności*

- silnym ukierunkowaniu interwencji publicznej na wzmacnianie konkurencyjności regionów oraz odblokowaniu procesów wzrostowych poprzez pełniejsze wykorzystanie przewag konkurencyjnych i potencjałów rozwojowych (skoncentrowano uwagę na endogenicznych cechach terytorialnych, zamiast egzogennych inwestycjach i transferach, nacisk położono na szanse, a nie na bariery rozwoju);
- odejściu od modelu krótkoterminowych, odgórnie dystrybuowanych dotacji do modelu wieloletnich, zdecentralizowanych polityk rozwojowych ukierunkowanych na wspieranie wszystkich regionów, bez względu na ich stopień zamożności, między innymi poprzez mobilizowanie lokalnych zasobów i środków tak, aby wykorzystać swoje specyficzne przewagi konkurencyjne bez nadmiernego uzależniania się od krajowych transferów i dotacji;
- odejściu od rozproszonej interwencji do bardziej selektywnych (skoncentrowanych) inwestycji.

¹ Zgodnie z ustawą z dnia 6 grudnia 2006 r. o zasadach prowadzenia polityki rozwoju, przez politykę rozwoju rozumie się zespół wzajemnie powiązanych działań podejmowanych i realizowanych w celu zapewnienia trwałego i zrównoważonego rozwoju kraju, spójności społeczno-gospodarczej, regionalnej i przestrzennej, podnoszenia konkurencyjności gospodarki oraz tworzenia nowych miejsc pracy w skali krajowej, regionalnej lub lokalnej. Politykę rozwoju prowadzi: Rada Ministrów, samorząd województwa oraz samorząd powiatowy i gminny.

Proces aktualizacji Strategii rozpoczął się formalnie z chwilą przyjęcia Uchwały Sejmiku Województwa Podlaskiego nr XII/125/11 z dnia 24 października 2011 r. w sprawie zasad, trybu i harmonogramu aktualizacji Strategii Rozwoju Województwa Podlaskiego do roku 2020 oraz Regionalnej Strategii Innowacji Województwa Podlaskiego. Zgodnie z delegacją wynikającą z uchwały Sejmiku, Zarząd Województwa Podlaskiego określił założenia procesu aktualizacji Strategii Rozwoju Województwa Podlaskiego do roku 2020 oraz powołał: Zespół do spraw aktualizacji Strategii Rozwoju Województwa Podlaskiego (tzw. Komitet Sterujący SRWP), Zespół ds. programowania perspektywy finansowej 2014-2020 (tzw. Zespół 2014+) i grupy tematyczne².

Aktualizacja Strategii Rozwoju Województwa Podlaskiego została przygotowana z uwzględnieniem Założeń Systemu Zarządzania Rozwojem Polski, przyjętych na posiedzeniu Rady Ministrów w dniu 27 kwietnia 2009 r. oraz w spójności z obowiązującymi dokumentami europejskimi i krajowymi. Proponowane w strategii rozwiązania są zgodne z horyzontalnymi zasadami obowiązującymi w Unii Europejskiej – trwałego i zrównoważonego rozwoju oraz równouprawnienia kobiet i mężczyzn i niedyskryminowania.

Celem wzmocnienia spójności planowania społeczno-gospodarczego z planowaniem przestrzennym, procesowi aktualizacji Strategii towarzyszą prace nad aktualizacją Planu Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Podlaskiego do roku 2030. Równoległa realizacja obu procesów ma na celu zapewnienie merytorycznej spójności obu dokumentów.

ODNIESIENIE DO DOTYCHCZASOWEJ STRATEGII

Ze względu na zaprezentowane przesłanki aktualizacji SRWP oraz wnioski płynące z realizacji celów obowiązującej Strategii Rozwoju Województwa, w zaktualizowanej Strategii Rozwoju Województwa Podlaskiego do roku 2020 wprowadzono szereg zmian w stosunku do Strategii opracowanej w roku 2006. Są to m.in.:

Partnerski model opiera się na współdziałaniu, współdecydowaniu i współodpowiedzialności wielu partnerów zaangażowanych w proces rozwoju regionalnego

- uspołecznienie procesu opracowania dokumentu – zastosowanie partnerskiego modelu budowania strategii wspólnie z jej interesariuszami;
- odniesienie do nowej generacji dokumentów strategicznych zarówno europejskich, jak też krajowych (między innymi Europa 2020, Długookresowa Strategia Rozwoju Kraju do roku 2030, Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2020, Średniookresowa Strategia Rozwoju Kraju 2020, Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030);
- przesunięcie rejestracji najważniejszych procesów społeczno-gospodarczych o około 6-7 lat;
- wprowadzenie klasycznego kompleksowego modelu analizy SWOT;
- wprowadzenie kategorii obszarów strategicznej interwencji (OSI) oraz zastosowanie podejścia terytorialnego;
- zmiana siatki struktury Strategii, którą tworzą: cele strategiczne, cele operacyjne oraz zestawienie kierunków działań (trzy poziomy); w poprzedniej strategii były to: cele strategiczne, priorytety, działania oraz konkretne projekty (cztery poziomy); proponowane obecnie rozwiązanie jest możliwe w sytuacji tożsamości horyzontu czasowego strategii wojewódzkiej i nowej generacji programów operacyjnych dotyczących perspektywy finansowej 2014-2020;
- zasadnicza zmiana w zakresie systemu realizacji, w tym monitorowania Strategii;
- zastąpienie misji nową wizją województwa podlaskiego i korekta celów Strategii.

² Uchwała nr 108/1494/2012 Zarządu Województwa Podlaskiego z dnia 19 lipca 2012 r. w sprawie przyjęcia Założeń procesu aktualizacji Strategii Rozwoju Województwa Podlaskiego do roku 2020, powołania Zespołu do spraw aktualizacji Strategii Rozwoju Województwa Podlaskiego, Zespołu ds. programowania perspektywy finansowej 2014-2020 oraz grup tematycznych, z późn. zm.

WIZJA WOJEWÓDZTWA W ROKU 2030

Wizja stanowi próbę zobrazowania stanu regionu w przyszłości i jest formą przekazu, mającą zobrazować aspiracje mieszkańców. Bazując na dotychczasowych doświadczeniach oraz dostrzegając wyzwania, przed jakimi stoi województwo podlaskie, ambitny obraz regionu w 2030 roku wygląda następująco:

Województwo podlaskie: zielone, otwarte, dostępne i przedsiębiorcze

Zielone – wśród 16 województw Polski to u nas jest najwięcej terenów objętych ochroną w formie parków narodowych i siecią Natura 2000, cechuje nas wysoki udział lasów w powierzchni regionu, mamy najniższą w kraju gęstość zaludnienia. W Polsce i Europie Podlaskie jest postrzegane jako „Zielona kraina”. Należy utrwalać tę percepcję unikalności i wyjątkowości regionu, jako podstawę rozwijania zielonych (ekologicznych) specjalizacji.

Unia Europejska i społeczeństwa państw członkowskich wykazują rosnącą wrażliwość na kwestie środowiskowo-klimatyczne. Rosnące znaczenie mają: umiejętności dla zielenienia polityk, możliwości rozwijania zielonych innowacji oraz kształtowania bardziej zielonych usług. Nasz region może wykorzystać te możliwości jako istotny walor rozwojowy.

Otwarte – peryferyjne położenie w Unii Europejskiej wykorzystuje się jako walor rozwojowy. Wymaga to wykorzystania potencjału unikalnej w warunkach polskich wielokulturowości, rozwinięcia funkcji wrót do Europy dla naszych wschodnich sąsiadów, a zarazem kreowania funkcji życzliwego mentora (pośrednika) dla relacji Unii Europejskiej z Europą Wschodnią, przede wszystkim z Białorusią.

Województwo podlaskie jest elementem przestrzeni bałtyckiej, co może być istotnym impulsem rozwojowym. Nasze województwo jest jednym z czterech regionów Polski położonych wzdłuż zewnętrznej granicy Unii Europejskiej. Unia Europejska będzie rozwijała relacje z otoczeniem, a Podlaskie jest dla niej naturalną bramą na wschód. Wschód to szeroko rozumiani sąsiedzi i partnerzy: Białoruś, Rosja, Ukraina, Litwa i inne kraje nadbałtyckie oraz kraje Bliskiego i Dalekiego Wschodu. Budowanie relacji poprzez kontakty ze społeczeństwem, przedsiębiorcami, władzami lokalnymi budują specjalizację regionu w relacjach ze wschodnimi sąsiadami Polski.

Dostępne – zasadniczo zostaje skrócony czas podróży z regionu do sąsiednich województw oraz zwiększa się dostępność Białegostoku ze wszystkich ośrodków powiatowych. Poprawia to dostęp społeczeństwa regionu do usług publicznych oraz możliwości konkurencyjności województwa o mieszkańców, o turystów, o inwestorów. Dostępność jest rozumiana szeroko, a dotyczy między innymi: transportu, telekomunikacji, Internetu, usług otoczenia biznesowego.

*Unia Europejska
będzie rozwijała
relacje z otoczeniem,
a Podlaskie jest dla niej
naturalną bramą na
wschód*

Przedsiębiorcze – w najbliższych latach firmy i mieszkańcy województwa podlaskiego aktywnie uczestniczą w życiu społeczno-gospodarczym i wykorzystują swoje konkurencyjne atuty na rzecz rozwinięcia inteligentnych specjalizacji. Dotyczy to między innymi: wykorzystania doskonałych uwarunkowań dla produkcji rolniczej – mleka i jego przetworów oraz wysokiej jakości żywności; rozwoju produkcji i usług zorientowanych na naszych wschodnich sąsiadów, produkcji i usług o wyznaczniku „ekologiczne i zielone” – odnawialnych źródeł energii, technologii przyjaznych środowisku, ekoturystyki, nauk o życiu (life science), srebrnej gospodarki (silver economy) etc. Wspieramy innowacyjność, rozwój kapitału ludzkiego i kapitału społecznego w regionie.

Umiejętność współpracy, tworzenia sieci będzie decydująca dla trajektorii rozwojowej województwa podlaskiego

W nowej doktrynie polityki regionalnej kluczowe znaczenie ma wykorzystanie potencjałów rozwojowych regionów, a uzupełniającą rolę odgrywa usuwanie barier rozwojowych. Województwo podlaskie dysponuje bardzo znaczącym i wartościowym potencjałem ludzkim, który powinien być podstawą dobrobytu (zasobności) województwa w długim horyzoncie czasowym. Umiejętność współpracy, tworzenia sieci będzie decydująca dla trajektorii rozwojowej województwa podlaskiego. Uzupełniające znaczenie wobec przedsiębiorczości mieszkańców regionu mogą mieć bezpośrednie inwestycje zagraniczne.

UWARUNKOWANIA ZEWNĘTRZNE STRATEGII³

³ Pełna analiza uwarunkowań zewnętrznych zawarta jest w aneksie nr 3

*Pewne sektory,
takie jak: transport,
przetwórstwo żywności
oraz wzornictwo, mogą
pozostać konkurencyjne*

MEGATRENDY EUROPEJSKIEJ I ŚWIATOWEJ GOSPODARKI

W gospodarce światowej, po kilku latach dynamicznego wzrostu gospodarczego, mamy od roku 2008 do czynienia z głębokim kryzysem gospodarczym. Kryzys ten spowodował istotne przewartościowanie w pozycji poszczególnych krajów i ugrupowań gospodarczych. Kryzysem tym szczególnie silnie została dotknięta Unia Europejska i jej kraje członkowskie.

Najważniejsze megatrendy mające istotny wpływ na rozwój Unii Europejskiej i Polski w najbliższych dekadach są następujące:

Starzejąca się ludność Europy

W Unii Europejskiej rejestrujemy niedostatek siły roboczej, wskutek niskich stóp przyrostu naturalnego. Bardzo silna presja migracyjna wywierana jest z południa (Afryka, Bliski Wschód, Azja), która ma jednak bardzo zróżnicowany wpływ na różne regiony i kraje. Liczba ludności w wieku produkcyjnym zmniejsza się, co wpływa na wzrost gospodarczy i konkurencyjność wielu regionów europejskich. Starzenie się ludności ma także niekorzystny wpływ na innowacyjność oraz dynamikę procesów społecznych i gospodarczych.

Cofająca się gospodarka

W ostatnich dekadach różnice w wielkości produktu krajowego brutto i w poziomie dobrobytu pomiędzy Europą a innymi kontynentami zmniejszają się. W wyniku kryzysu gospodarczego obserwujemy zasadnicze obniżenie dynamiki rozwojowej państw i regionów Unii Europejskiej. Europejska gospodarka jest w większym niż przeciętnie stopniu zależna od usług i zaawansowanej turystyki. Reindustrializacja zostaje ograniczona do tradycyjnych stref przemysłowych. Szansą dla Unii Europejskiej jest wzrost znaczenia lokalnych rynków na produkty rolnicze. Pewne sektory, takie jak: transport, przetwórstwo żywności oraz wzornictwo, mogą pozostać konkurencyjne, jednak Europa w wielu wiodących sektorach może w nadchodzących latach utracić wiodącą pozycję (między innymi: mikroelektronika, komputery, software, medycyna, nanotechnologie).

Ewolucja postaw społecznych

Niestety, obserwujemy erozję tradycyjnych wartości, które historycznie przyczyniły się do sukcesu społeczno-gospodarczego Europy. Może mieć miejsce kontynuacja postaw społecznych sprzyjających zadłużaniu się kosztem przyszłych pokoleń. Ze starzeniem się społeczeństw państw europejskich związana jest zwiększona percepcja niechęci do ryzyka. Niewątpliwie społeczeństwa poszczególnych państw Europy będą bardziej wrażliwe niż dotychczas na problemy środowiskowe. Wzrost poziomu identyfikacji z konkretnymi terytoriami prowadzący do ograniczenia otwartości na wpływy zewnętrzne, wzrastający protekcyjizm i bazowanie na własnych zasobach oznaczają niepełne wykorzystanie potencjału regionów i państw Unii Europejskiej. W bogatszych jednostkach terytorialnych pojawiają się zorientowane na miejsca strategie ochrony przed otoczeniem.

Spowolniona innowacyjność

Zagrożeniem dla Unii Europejskiej jest sytuacja, gdy nowa fala technologiczna, związana między innymi z nanotechnologiami, biomedycyną, energetyką i sztuczną inteligencją, będzie przebiegała wolniej, niż oczekuje się obecnie. Istnieje niebezpieczeństwo, że

wolniejsze będzie także tempo wdrażania aktualnie dostępnych technologii nowej generacji, a w szerszym, niż oczekiwano, zakresie będą realizowane nieefektywne i nieproduktywne badania naukowe. Problemem może być także nieefektywne planowanie badań naukowych, nie prowadzące do niezbędnej koncentracji środków, dochodzenia do produktów rynkowych itd.

Niedostatek energii

Ceny energii rosną znacznie szybciej, niż jeszcze niedawno oczekiwano. Nawet pomimo znaczącego wzrostu skali energetyki wykorzystującej źródła odnawialne, w dalszym ciągu istotną rolę w nadchodzących dekadach będą odgrywały paliwa węglowe. Dodatkowo silniejszy wpływ zmian klimatycznych wymusi bardziej restrykcyjną politykę redukcji emisji CO₂, dalej obniżając wzrost gospodarczy. Także zależność Unii Europejskiej od zewnętrznych źródeł energii wzrośnie. Wynikiem tego będą pojawiające się znacznie częściej i narastające konflikty w układach terytorialnych, związane z zasobami i ryzykiem wynikającym z ich dostępności.

Odwrócone dostępności

niebezpiecznie zwiększa się poziom wykluczenia i izolacji mniejszych ośrodków w relacji do metropolii jako rosnących w siłę biegunów wzrostu

W globalnym świecie niektóre centralne miejsca Unii Europejskiej, typu metropolii, uzyskują doskonałą dostępność w zakresie powiązań komunikacyjnych, w tym transportowych, z wiodącymi miejscami na świecie. Sieci perfekcyjnie łączą najważniejsze miejsca świata i Europy. Także w Unii Europejskiej i jej państwach członkowskich metropolie zyskują bardzo korzystne parametry dla sieciowania. Jednak w tym samym czasie pozycja wielu geograficznie pobliskich miejsc, znajdujących się w cieniu takich biegunów rozwoju, ulega stopniowej degradacji, bowiem ich poziom wykluczenia i izolacji zwiększa się.

Spolaryzowany rozwój

W ostatnich latach zasadniczo zmienił się paradygmat rozwoju regionalnego w rozwiniętych krajach świata. Wyrazem tego są między innymi zapisy Strategii Europa 2020. Grozi nam bardziej spolaryzowany niż dotąd rozwój społeczno-gospodarczy, między innymi w układzie regionalnym, pomiędzy większymi miastami a resztą regionu, a także dzielnicami w ramach miast. Następuje realokacja kierunków wydatków w ramach funduszy europejskiej polityki spójności na niekorzyść obszarów najsłabszych. Prawdopodobne jest także zmniejszenie transferów finansowych i poziomu solidarności pomiędzy regionami i państwami Unii Europejskiej.

Hybrydowa geografia

Europa może stać się kontynentem niskiego poziomu ładu przestrzennego

W ostatnich dekadach ma miejsce stopniowa ewolucja zagospodarowania przestrzennego z modelu zwartego miasta i punktów aktywności wokół przystanków komunikacyjnych do znacznie luźniejszych regulacji dotyczących zagospodarowania przestrzennego i wzrastającej presji suburbanizacyjnej, szczególnie silnej w przypadku dużych i średnich miast. Wskutek tego istnieje zagrożenie, że Europa będzie kontynentem niskiego poziomu ładu przestrzennego, braku czytelności rozmieszczenia różnych funkcji w przestrzeni oraz czytelnego rozróżnienia pomiędzy obszarami miejskimi i wiejskimi.

Zablokowane reformy strukturalne

Warunkiem powrotu Unii Europejskiej na korzystną trajektorię rozwojową są głębokie reformy społeczno-gospodarcze. Bardzo prawdopodobne jest, że wdrażanie niezbędnych zmian napotka na barierę akceptacji społecznej. Będziemy odczuwali rosnące problemy zrównoważenia budżetu, związane ze świadczeniem usług publicznych o charakterze socjalnym. Ograniczone co do zakresu, jak też wielkości inwestycje w infrastrukturę i badania oraz rozwój zostaną skoncentrowane na niewielu polach.

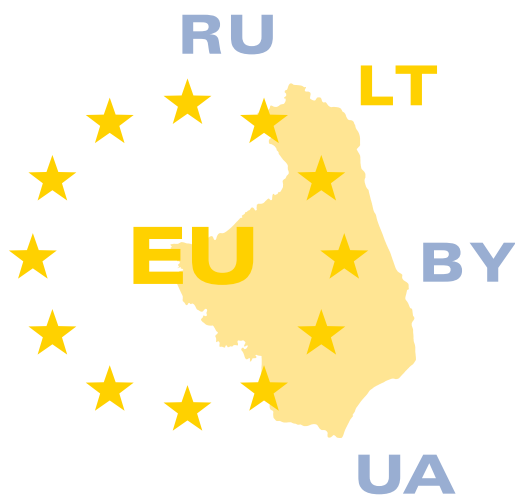
Europejskie zakleszczenie

Warunkiem skutecznego podjęcia wyzwań, przed jakimi stoi obecnie Unia Europejska, jest dokonanie niezbędnych reform politycznych, które umożliwią bardziej sprawne niż dotychczas radzenie sobie z nowymi wyzwaniami. Mechanizmy decyzyjne obowiązujące w Unii Europejskiej nie pozwalają jednak na skuteczne konkutowanie z innymi krajami świata. Zagrożeniem jest brak znaczącego postępu w głębokości integracji europejskiej, a w wyniku wystąpienia bezwzględnej konieczności współdziałania państw członkowskich może mieć miejsce co najwyżej koordynacja niektórych polityk, takich jak: fiskalnej, migracyjnej, rynku pracy. Wynikiem tego może być model Unii Europejskiej różnych prędkości oraz zablokowanie kolejnych rozszerzeń.

Programowanie rozwoju województwa musi uwzględniać znacznie wyższy poziom niepewności odnośnie przebiegu procesów społeczno-gospodarczych w najbliższych latach, co wymaga stosowania elastycznych narzędzi i wprowadzenia wysokiej jakości monitoringu

W sumie ten głęboki kryzys gospodarczy i niekorzystne megatrendy wyznaczają kierunki i skalę wyzwań, przed jakimi stoi Unia Europejska w nadchodzących dekadach. Brak skutecznego podjęcia tych wyzwań oznaczałby zasadniczą degradację pozycji Europy.

Z niekorzystnych uwarunkowań globalnych wynikają bardzo istotne wnioski dla województwa podlaskiego w obecnej dekadzie. Oznacza to bowiem, że: (1) Kryzys i negatywne megatrendy w świecie i Europie mogą spowodować spowolnienie rozwoju społeczno-gospodarczego województwa podlaskiego; (2) Nie należy spodziewać się dalszych rozszerzeń Unii Europejskiej na wschód, co oznacza utrwalenie konsekwencji położenia regionu wzdłuż granicy zewnętrznej Unii Europejskiej; (3) Programowanie rozwoju województwa musi uwzględniać znacznie wyższy poziom niepewności odnośnie przebiegu procesów społeczno-gospodarczych w najbliższych latach, co wymaga stosowania elastycznych narzędzi i wprowadzenia wysokiej jakości monitoringu. Kluczowe znaczenie będzie miała umiejętność szybkiego reagowania na wyzwania i zagrożenia; (4) Kształtując profil gospodarczy województwa należy nastawić się na paletę specjalizacji uwzględniającej wszystkie sektory gospodarki (rolnictwo, przemysł, budownictwo i usługi), tak aby uniknąć nadmiernego ryzyka wynikającego z monokultury gospodarczej; (5) Niektóre megatrendy mogą bezpośrednio i boleśnie dotknąć województwo podlaskie.

Istotną rolę odgrywa położenie geograficzne wzdłuż wschodniej granicy zewnętrznej Unii Europejskiej

UWARUNKOWANIA EUROPEJSKIE ROZWOJU WOJEWÓDZTWA PODLASKIEGO

Województwo podlaskie jest jednym z najbiedniejszych regionów typu NUTS 2 w Unii Europejskiej, jest położone peryferyjnie nie tylko w Polsce, ale także w Unii Europejskiej oraz ma do nadrobienia szereg cywilizacyjnych deficytów, będących dziedzictwem gospodarki centralnie planowanej. Istotną rolę odgrywa położenie geograficzne wzdłuż wschodniej granicy zewnętrznej Unii Europejskiej, postrzegane jako bariera współpracy oraz ekspansji procesów rozwojowych, a także istotne znaczenie rolnictwa w strukturze gospodarczej regionu. Korzystny jest fakt lokalizacji w województwie kilku konkurencyjnych branż gospodarki, wiodących wśród 280 regionów typu NUTS 2 Unii Europejskiej.

Dlatego kluczowe znaczenie dla rozwoju społeczno-gospodarczego województwa podlaskiego ma zakres i charakter interwencji publicznej Unii Europejskiej, podejmowanej przede wszystkim w ramach europejskiej polityki spójności oraz w ramach Wspólnej Polityki Rolnej.

Istotne znaczenie ma nie tylko wielkość środków dostępnych w ramach polityk europejskich, ale ich ukierunkowanie oraz zachowanie wieloletniego horyzontu programowania, co umożliwia realizację niezbędnych przedsięwzięć strukturalnych. Ważna dla województwa podlaskiego jest także polityka Partnerstwa Wschodniego Unii Europejskiej, która ma zostać wyposażona w znacznie większe środki oraz instrumenty tej polityki, uruchamiane w ramach programów bilateralnych.

Ważna dla województwa podlaskiego jest także polityka Partnerstwa Wschodniego Unii Europejskiej

Unia Europejska prowadzi aktywną politykę regionalną w wieloletnich okresach programowania budżetu, kolejny będzie dotyczył lat 2014-2020. Jako podstawę wszystkich polityk w dekadzie lat dwudziestych XXI wieku przyjęto już w roku 2010 Strategię Europa 2020. Jako jej priorytety zaproponowano: (1) rozwój gospodarki opartej na wiedzy i innowacjach; (2) promocję gospodarki oszczędzającej zasoby, zielonej i konkurencyjnej oraz (3) sprzyjanie gospodarce o wysokim zatrudnieniu, zapewniającej wysoką spójność społeczną i terytorialną. Znaczenie Strategii Europa 2020 podkreśla obowiązujące założenie, że celem europejskiej polityki spójności i innych polityk europejskich w latach 2014-2020 będzie wdrożenie Strategii Europa 2020.

Unia Europejska określiła także jedenaście priorytetowych obszarów koncentracji tematycznej swojej interwencji strukturalnej w latach 2014-2020. Koncentracja tematyczna jest rozumiana jako krótsze niż dotąd menu finansowania europejskiej polityki spójności. Bardzo szerokie pole finansowania dostępne w ramach tej polityki prowadziło, w wielu przypadkach, do braku niezbędnej masy krytycznej podejmowanej interwencji. Filozofii koncentracji interwencji strukturalnej w państwach i regionach Unii Europejskiej sprzyja założenie wspierania w ramach europejskiej polityki spójności inteligentnych specjalizacji, będących podstawą rozwoju gospodarki opartej na wiedzy i innowacjach.

Podporządkowanie europejskiej polityki spójności Strategii Europa 2020 oznacza wyzwanie przede wszystkim dla słabszych regionów, takich jak między innymi województwo podlaskie

Kolejna istotna zmiana modelu europejskiej polityki spójności uwarunkowana jest wejściem w życie od 1 grudnia 2009 roku traktatu lizbońskiego, co oznacza, że obok spójności społecznej i gospodarczej jako traktatowa pojawiła się także spójność terytorialna. Oznacza to zasadnicze dowartościowanie działań zorientowanych między innymi na: poprawę dostępności terytorialnej, sieciowanie współpracy w układach terytorialnych oraz bardziej aktywne niż dotychczas podjęcie polityki miejskiej.

Z proponowanych zmian polityk europejskich wynikają istotne wnioski dla programowania rozwoju społeczno-gospodarczego województwa podlaskiego. Są one następujące: (1) Województwo podlaskie pozostanie także w latach 2014-2020 priorytetowym obszarem interwencji europejskiej polityki spójności, jako region cechujący się niskim produktem krajowym brutto na mieszkańca według parytetu siły nabywczej, wynoszącym poniżej 75% średniej Unii Europejskiej. Jednak zgodnie z propozycją Komisji Europejskiej udział najbiedniejszych regionów w alokacji europejskiej polityki spójności w latach 2014-2020 zmniejszy się, co nie oznacza, że alokacje na rzecz Polski i województwa podlaskiego w ramach europejskiej polityki spójności będą mniejsze niż w latach 2007-2013; (2) Podporządkowanie europejskiej polityki spójności Strategii Europa 2020 oznacza wyzwanie przede wszystkim dla słabszych regionów, takich jak między innymi województwo podlaskie; bowiem rządy państw członkowskich będą alokowały środki przede wszystkim na obszarze tych regionów, które mogą zagwarantować wykonanie poszczególnych celów tej strategii; (3) Wola wspierania wiodących branż gospodarki, mogących stać się podstawą trwałego rozwoju oraz opartych na wiedzy i innowacjach, oznacza konieczność określenia w województwie podlaskim takich wiodących branż; (4) Tendencja do zielenienia poszczególnych polityk Unii Europejskiej oraz szerszego zaadresowania oszczędzającej zasoby gospodarki, która jest potencjalnie bardzo korzystna dla województwa podlaskiego, bowiem dysponuje ono unikalnymi zasobami i walorami przyrodniczymi;

*Tendencja do zielenienia
poszczególnych polityk
Unii Europejskiej oraz
szerszego zaadresowania
oszczędzającej
zasoby gospodarki
jest potencjalnie
bardzo korzystna dla
województwa podlaskiego*

(5) Przesunięcie akcentów na rzecz spójności terytorialnej, jakie jest w sumie korzystne dla województwa podlaskiego, bowiem oznacza koncentrację uwagi na dostępności terytorialnej oraz na tworzeniu potencjału do sieciowania, co ma największe znaczenie, ze względu na występujące w regionach peryferyjnych deficyty; (6) Szersze wprowadzenie do menu interwencji Unii Europejskiej polityki miejskiej, w tym wspieranie ośrodków metropolitalnych jako lokomotyw zmian społeczno-gospodarczych, co oznacza konieczność szerszego zaadresowania funkcji metropolitalnych Białegostoku jako stolicy regionu; (7) Wspólna Polityka Rolna ma także istotne znaczenie dla rozwoju województwa podlaskiego, ze względu na istotny potencjał rolnictwa i przemysłu spożywczego oraz rolę obszarów wiejskich. Szczególne znaczenie ma poziom alokacji i ukierunkowania interwencji w ramach filaru drugiego Wspólnej Polityki Rolnej, dotyczącego rozwoju obszarów wiejskich; (8) Programy uruchamiane w ramach Instrumentu Sąsiedztwa i Partnerstwa, ukierunkowane na pojedyncze kraje Europy Wschodniej, tworzą unikalną szansę przygotowania bilateralnego programu współpracy Polska-Białoruś zgodnie z zasadą krytycznego partnerstwa, zorientowanego na dialog techniczny i instytucje społeczeństwa obywatelskiego, samorządy oraz przedsiębiorstwa, uwzględniającego wiodącą rolę w tej współpracy województwa podlaskiego.

UWARUNKOWANIA ROZWOJU WOJEWÓDZTWA PODLASKIEGO WYNIKAJĄCE Z DZIAŁAŃ PODEJMOWANYCH NA POZIOMIE KRAJOWYM

Istotnym dokumentem z poziomu krajowego o zasadniczym znaczeniu dla kształtu polityki rozwoju na poziomie regionu jest przyjęta 5 lutego 2013 r. Długookresowa Strategia Rozwoju Kraju (DSRK). Główne założenia i scenariusze rozwoju społeczno-gospodarczego Polski przedstawione w tymże dokumencie tworzą ramy dla pozostałych krajowych strategicznych dokumentów o krótszym horyzoncie czasowym.

Podstawowym dokumentem kształtowania doktryny i praktyki polityki regionalnej w Polsce w obecnej dekadzie jest Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego do roku 2020. Regiony, miasta, obszary wiejskie (KSRR), przyjęta przez Radę Ministrów w dniu 13 lipca 2010 roku. W dokumencie tym jako cele polityki regionalnej określono: (1) wspieranie wzrostu konkurencyjności regionów; (2) budowanie spójności terytorialnej i przeciwdziałanie procesom marginalizacji na obszarach problemowych oraz (3) tworzenie warunków dla skutecznej, efektywnej i partnerskiej realizacji działań ukierunkowanych terytorialnie, a także zaproponowano następującą strukturę alokacji środków: 63% na cel (1), 30% na cel (2) oraz 7% na cel (3). W KSRR zaproponowano także wprowadzenie kategorii obszarów strategicznej interwencji (OSI), kształtującej terytorialny wymiar polityk publicznych. W KSRR zapisano również potrzebę kontynuowania makroregionalnego programu Polski Wschodniej, dokumentując znaczenie utrzymania takiego priorytetu polityki regionalnej Polski także w tej dekadzie. W dokumencie tym uznano miasto Białystok za kluczowy element sieci osadniczej w Polsce.

Kluczowym dokumentem, będącym odniesieniem dla tej generacji strategii wojewódzkich w Polsce, jest Średniookresowa Strategia Rozwoju Kraju 2020. Aktywne społeczeństwo, konkurencyjna gospodarka, sprawne państwo (ŚSRK), która została przyjęta przez Radę Ministrów we wrześniu 2012 roku. Określa ona następującą strukturę obszarów rozwoju społeczno-gospodarczego Polski: (1) sprawne i efektywne państwo; (2) konkurencyjną gospodarkę oraz (3) spójność społeczną i terytorialną. Nie wszystkie cele szczegółowe ŚSRK są adresowane na poziom regionalny, jednak dokument ten cechuje strukturalne podejście, wskazujące na kluczowe znaczenie poprawy jakości administracji publicznej

i instytucji społeczeństwa obywatelskiego w Polsce, co powinno zostać uwzględnione także na poziomie regionalnym.

Kolejnym dokumentem, formalnie obowiązującym od listopada 2012 roku, jest Strategia Zrównoważonego Rozwoju Wsi, Rolnictwa i Rybactwa na lata 2012-2020 (SZRW RiR). Uwzględnia ona koncepcję wielofunkcyjności obszarów wiejskich, rolnictwa i rybactwa w płaszczyźnie społecznej, gospodarczej i środowiskowej. Diagnoza zawarta w dokumencie uwzględnia zróżnicowanie przestrzenne i trendy rozwojowe obszarów wiejskich w Polsce. Kierunki interwencji wskazane w SZRW RiR obrazuje katalog działań, które należy podjąć w celu osiągnięcia zamierzonych rezultatów, zarówno na poziomie centralnym, jak i regionalnym. Strategia Zrównoważonego Rozwoju Wsi, Rolnictwa i Rybactwa na lata 2012-2020 jest spójna z pozostałymi strategiami rozwoju.

Dnia 22 stycznia 2013 r. została przyjęta przez Radę Ministrów Strategia Rozwoju Transportu do 2020 roku (z perspektywą do 2030 roku), która stanowi dokument wskazujący cele oraz kierunki rozwoju transportu w taki sposób, aby etapowo – do 2030 r. – możliwe było osiągnięcie celów założonych w Długookresowej Strategii Rozwoju Kraju (DSRK) oraz Średniookresowej Strategii Rozwoju Kraju (SRK 2020). Jednym z priorytetowych, a mających ogromne znaczenia dla województwa podlaskiego, kierunków interwencji w zakresie modernizacji i przestrzennego rozmieszczenia infrastruktury jest: wzmacnianie połączeń transportowych Polski Wschodniej z obszarami o większych perspektywach rozwojowych.

Wszystko wskazuje na to, że Polska Wschodnia pozostanie w kolejnych latach beneficjentem instrumentów zorientowanych na najbiedniejsze regiony Unii Europejskiej

Obowiązującym dokumentem krajowym, o długookresowym horyzoncie czasowym, sięgającym roku 2030, jest Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju do roku 2030, przyjęta przez Radę Ministrów w dniu 13 grudnia 2011 roku. W KPZK wskazano na znaczenie polityki miejskiej oraz potencjału ośrodków metropolitalnych dla rozwoju społeczno-gospodarczego Polski, w tym Białegostoku, a także bardzo słabą dostępność terytorialną, zarówno wewnętrzną, jak i zewnętrzną, województwa podlaskiego. Stanowi on podstawę dla Planu Zagospodarowania Przestrzennego Województwa. Dodatkowo, ponieważ województwo podlaskie jest częścią makroregionu Polski Wschodniej, widoczne są powiązania z założeniami Strategii rozwoju społeczno-gospodarczego Polski Wschodniej do roku 2020, która została opracowana i przyjęta w dniu 30 grudnia 2008 roku. Podstawowym problemem całego makroregionu jest bardzo niska spójność gospodarcza, społeczna i terytorialna, dlatego celem strategicznym jest podwyższenie przez każde z tych województw poziomu wszystkich trzech wymiarów spójności w relacji do całej Unii Europejskiej. Wszystko wskazuje na to, że Polska Wschodnia pozostanie w kolejnych latach beneficjentem instrumentów zorientowanych na najbiedniejsze regiony Unii Europejskiej.

Pole decyzji strategicznych Rządu w sferze europejskiej polityki spójności, istotne także dla województwa podlaskiego, dotyczy między innymi: alokacji środków na programy krajowe i regionalne, linii demarkacyjnych pomiędzy poszczególnymi priorytetami tematycznymi i w ich ramach, algorytmu podziału środków pomiędzy regiony, poziomu wielofunduszowości w ramach regionalnych programów operacyjnych oraz przyszłości programowania rozwoju makroregionu Polski Wschodniej.

Dla województwa podlaskiego istotne znaczenie mają przede wszystkim: (1) Przesunięcie akcentów polityki regionalnej Polski ze spójności na konkurencyjność, co oznacza konieczność określenia potencjałów województwa, mogących być podstawą rozwoju społeczno-gospodarczego w obecnej dekadzie. Wymaga to także konsekwentnego wzmacniania potencjału B+R regionu; (2) Konieczność wyróżnienia w strategii rozwoju województwa obszarów strategicznej interwencji (OSI); (3) Potwierdzenie znaczenia zasadniczej poprawy dostępności terytorialnej województwa podlaskiego, zarówno w układzie wewnętrznym, jak też zewnętrznym; (4) Nacisk na dowartościowanie polityki

miejskiej oraz na szczególną rolę metropolii w rozwoju społeczno-gospodarczym, co oznacza potrzebę szerszego ukierunkowania polityki regionalnej na rzecz Białegostoku i strefy bezpośrednio otaczającej to miasto; (5) Uwzględnienie powiązań z Litwą, Białorusią oraz z sąsiednimi województwami, z Mazowszem ze względu na kluczowe znaczenie dostępności do stolicy kraju oraz z sąsiadującymi regionami Polski Wschodniej ze względu na kooperację w ramach makroregionu; (6) Konsekwentne traktowanie makroregionu Polski Wschodniej jako obszaru wymagającego specjalnej interwencji publicznej.

DIAGNOZA STRATEGICZNA (SYNTEZA)⁴

4 Niniejszy rozdział stanowi syntetyczną ocenę województwa podlaskiego oraz jego otoczenia w kontekście sformułowanej wizji rozwojowej regionu. Poniższy wybór informacji ma na celu wskazanie najistotniejszych cech województwa podlaskiego oraz zjawisk w jego otoczeniu, które będą determinowały rozwój społeczno-gospodarczy w najbliższym czasie. Półen tekst znajduje się w opracowaniu: Dziemianowicz, Nowicka, Peszat 2012, stanowiącym aneks nr 2.

PODLASKIE – ZIELONE

Środowisko przyrodnicze stwarza w regionie liczne możliwości rozwoju...

Na terenie województwa podlaskiego znajdują się jedne z najcenniejszych przyrodniczych obszarów Europy, jak Puszcza Białowieska, a także Puszcza Augustowska, Puszcza Knyszyńska oraz biebrzańskie czy narwiańskie bagna. Podlaskie jest regionem o najwyższym wskaźniku udziału parków narodowych i drugim pod względem powierzchni obszarów NATURA 2000 w ogólnej powierzchni województwa (powierzchnia parków narodowych w województwie podlaskim stanowi niemal 30% wszystkich terenów parków narodowych w Polsce) (Mapa 1.). Wysoka bioróżnorodność współwystępuje z bardzo niską emisją zanieczyszczeń (średnie zanieczyszczenia w Polsce są dziesięciokrotnie wyższe od występujących w województwie podlaskim). Dobry stan środowiska to także możliwość świadczenia przez nie różnorodnych usług ekosystemalnych, w tym pozaprodukcyjnych.

...ale położenie geograficzne, walory przyrodnicze oraz wielokulturowość regionu nie przekładają się na liczbę turystów odwiedzających region...

Województwo podlaskie posiada potencjał turystyczny, do którego można zaliczyć naturalne kompleksy puszczańskie, wody powierzchniowe oraz czyste środowisko przyrodnicze, a także walory kulturowe. Atrakcje te (z nielicznymi wyjątkami) nie stanowią jednak silnego magnes dla turystów. Region zajmuje pierwsze miejsce w Polsce pod względem długości szlaków pieszych i rowerowych, ale pod względem liczby obiektów noclegowych zbiorowego zakwaterowania oraz liczby łóżek w tych obiektach plasuje się na 14. miejscu w Polsce, przy czym zauważyć należy jednocześnie niski wskaźnik obłożenia tych obiektów.

Na stronie Regionalnej Organizacji Turystycznej wymienionych jest 45 turystycznych produktów regionalnych, ale nie są to standardowe produkty turystyczne (są tu np. szlaki turystyczne, Białowieża oferuje trzy produkty, Augustów cztery – w tym imprezy, są tu również pojedyncze muzea i ośrodki wypoczynkowe). Brakuje spójnej koncepcji rozwoju turystyki w województwie podlaskim. Poza walorami przyrodniczymi region posiada bowiem też walory kulturowe, wynikające przede wszystkim z odrębności kulturowej, religijnej i narodowościowej, które są jednak bardzo słabo promowane na zewnątrz (brak konkretnych produktów w ofercie biur turystycznych).

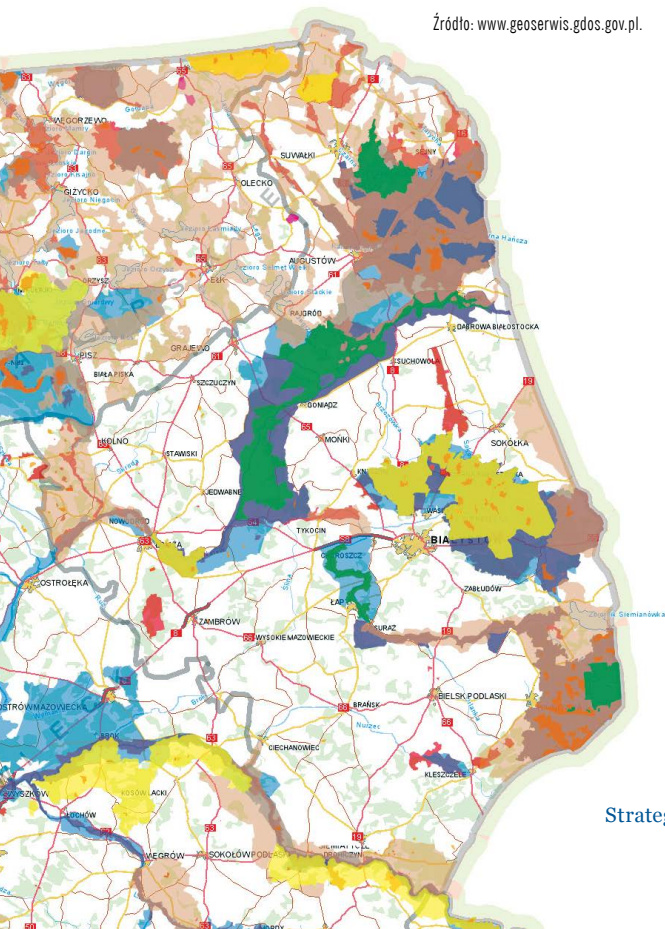
Największy potencjał w regionie mają następujące formy turystyki:

- turystyka wypoczynkowa na obszarach cennych przyrodniczo i nad jeziorami, w tym agroturystyka. Potwierdza to ranking atrakcyjności turystycznej poszczególnych obszarów województwa, w którym najwyżej ocenionymi obszarami, poza

Mapa 1.
Obszary chronione
w województwie podlaskim

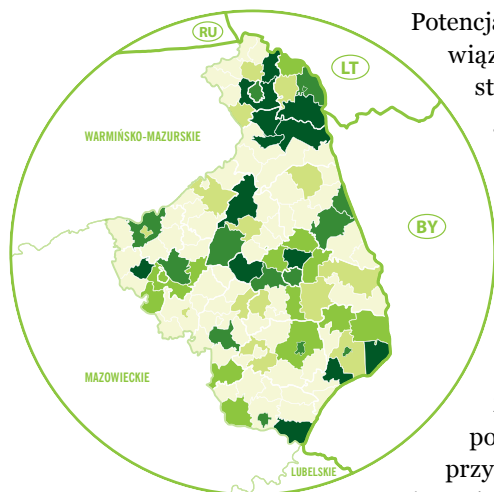
Rezerwaty
Parki Krajobrazowe
Parki Narodowe
Obszary Chronionego Krajobrazu
Zespoły Przyrodniczo-Krajobrazowe
Natura 2000 – obszary ptasie
Natura 2000 – obszary siedliskowe

Źródło: www.geoserwis.gdos.gov.pl.

Mapa 2.
Udzielone noclegi w 2010 r.
na mieszkańca

1.45 – 23.93 (13)
0.46 – 1.45 (14)
0.16 – 0.46 (14)
0.01 – 0.16 (14)
0 – 0.01 (63)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL.

3 miastami powiatowymi, były obszary o wysokiej atrakcyjności przyrodniczej (powiat augustowski, powiat białostocki, powiat suwalski oraz powiat hajnowski) (Mapa 2.);

- aktywna turystyka rowerowa i kajakowa;
- turystyka zdrowotna, kulturowa i pielgrzymkowa.

Potencjalny wzrost zainteresowania ofertą województwa podlaskiego można wiązać z procesami demograficznymi. Rosnąca długość, a także zmiana stylu życia ludności sprawiają, że przyszłościowym, ważnym rynkiem gospodarki są usługi nastawione na zaspokajanie potrzeb osób starszych. Usługi te obejmują różne dziedziny – od opieki zdrowotnej, przez usługi opiekuńcze, po rozrywkę i edukację. Na tym polu województwo podlaskie dysponuje ważnym potencjałem naukowym, jakim jest Uniwersytet Medyczny w Białymstoku, który może zostać wykorzystany do zapewnienia wysoko wyspecjalizowanych kadr.

...a jednocześnie powinno podlegać wyjątkowej trosce poprzez rozwój infrastruktury technicznej...

Z sieci wodociągowej i kanalizacyjnej korzysta w województwie podlaskim odpowiednio około 88% i 60% mieszkańców (Wykres 1.), przy czym szczególnie słaba sytuacja występuje na obszarach wiejskich (14. miejsce w kraju). Również udział ludności korzystającej z oczyszczalni

ścieków daje regionowi odległe miejsce 11., choć znacznie lepiej prezentuje się sytuacja w miastach (powyżej średniej krajowej) i zdecydowanie gorzej na terenach wiejskich (19% wobec 31% średnio w Polsce).

Większy problem w województwie stanowią przede wszystkim odpady komunalne oraz nieefektywna i przestarzała gospodarka odpadami. Liczba osób objętych zorganizowaną zbiórką odpadów komunalnych w województwie podlaskim należy do najniższych w kraju (63% wobec średniej 79,8%). Większość wyprodukowanych odpadów trafia na składowiska (83% zebranych odpadów) i tylko ok. 4% zbieranych jest selektywnie (w Polsce wskaźnik ten sięga 9%, województwo podlaskie jest ostatnie w gronie szesnastu województw).

...a także podnoszenie świadomości ekologicznej...

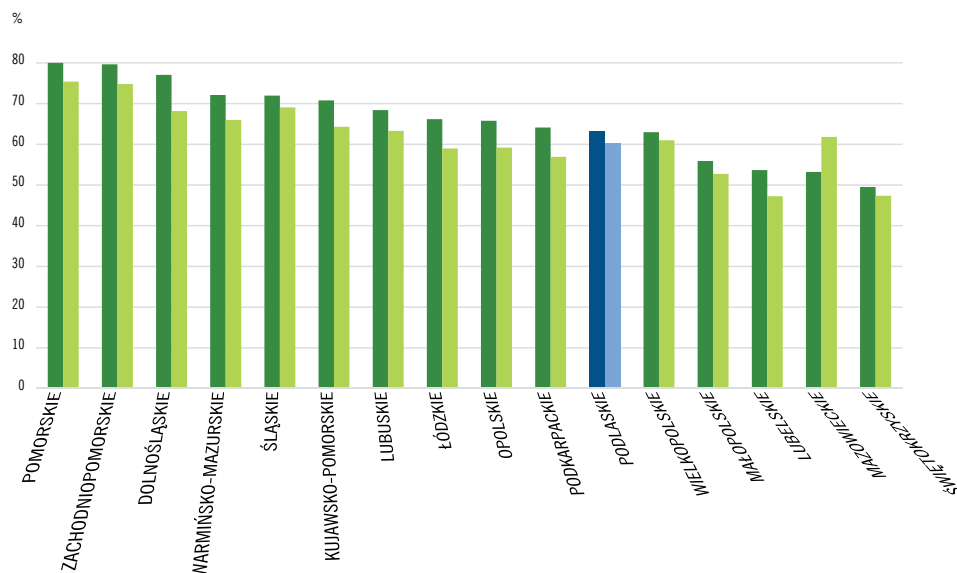
Nowoczesne traktowanie środowiska przyrodniczego wymaga podnoszenia świadomości ekologicznej. Proces ten zaczyna się już od wczesnej edukacji dzieci i młodzieży, jednak powinien obejmować wszystkie etapy ludzkiego życia, jeśli środowisko ma być jednym z najistotniejszych atutów wykorzystywanych do rozwoju społeczno-gospodarczego.

Wykres 1.
Dostęp do infrastruktury
wodno-ściekowej
w województwach w 2010 r.

Ludność korzystająca z oczyszczalni jako % ogólnej liczby ludności

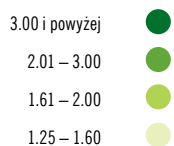
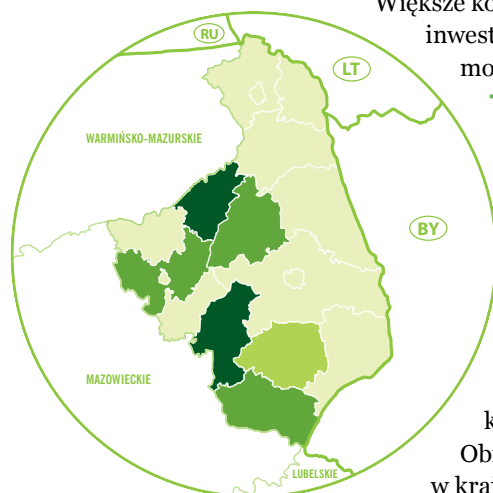
Ludność korzystająca z sieci kanalizacyjnej jako % ogólnej liczby ludności

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL.

Mapa 3.
Wskaźnik lokalizacji dla województwa podlaskiego w skali powiatu w roku 2008 – branża spożywcza

Źródło: Pławgo, Klimczuk, Citiowski 2010.

Prawne i administracyjne regulacje w dziedzinie ochrony środowiska czy gospodarki odpadami są jednak bardzo rozbudowane, co skutkuje popytem na specjalistyczne szkolenia. Jak wskazują badania ogólnopolskie, jedną z podstawowych potrzeb szkoleniowych pracowników administracji publicznej są właśnie szkolenia w zakresie gospodarki komunalnej i ochrony środowiska (80% badanych uznało takie szkolenia za potrzebne).

Większe kompetencje i profesjonalna obsługa przedsiębiorców zamierzających inwestować na obszarach chronionych (tam, gdzie jest to możliwe) z pewnością mogą wpłynąć pozytywnie na przyciąganie nowych inwestycji.

To na bazie wyjątkowego środowiska przyrodniczego Podlaskie zbudowało swoją wysoką konkurencyjność w branży rolno-spożywczej...

Relatywnie trudne warunki do rozwoju produkcji roślinnej (surowy klimat oraz brak żyznych gleb – przeważają gleby IV i V klasy bonitacyjnej) wykształciły strukturę, w której bardzo wysoki udział mają łąki i pastwiska (35% powierzchni użytków rolnych). Podlaskie zajmuje 2. miejsce w kraju zarówno pod względem udziału w pogłowie bydła (13% w 2011 r.), jak i produkcji mleka krowiego (16,5% udział w rynku krajowym). Tu występuje największe w Polsce zagęszczenie pogłowia bydła.

Obraz specjalizacji uzupełniają dane o produkcji branży mleczarskiej (udział w kraju): 6% firm, 18% pracujących, ok. 25% wartości sprzedaży, 20% wartości

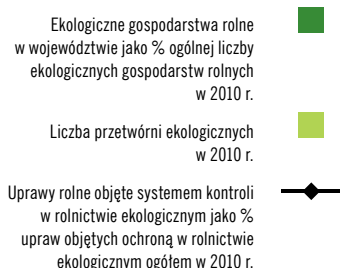
dodanej brutto, ok. 25% wszystkich nakładów inwestycyjnych poniesionych na zakup majątku trwałego w całej branży w 2010 r. Podlaskie ma ok. 30% udziału w krajowej produkcji mleka płynnego przetworzonego, a także masła, serów i twarogów. Część wyprodukowanego mleka trafia na eksport i z ok. 11% udziałem w eksporcie tego produktu województwo podlaskie znajduje się w czołówce eksporterów.

Największa koncentracja firm z branży spożywczej występuje w 6 powiatach: grajewskim, monieckim, łomżyńskim, wysokomazowieckim, bielskim i siemiatyckim (wskaźnik lokalizacji LQ w 2008 r. przekroczył 1,25), z czego najwyższy wskaźnik specjalizacji w tej branży ($LQ > 3,0$) notują powiaty: wysokomazowiecki i grajewski (Mapa 3.).

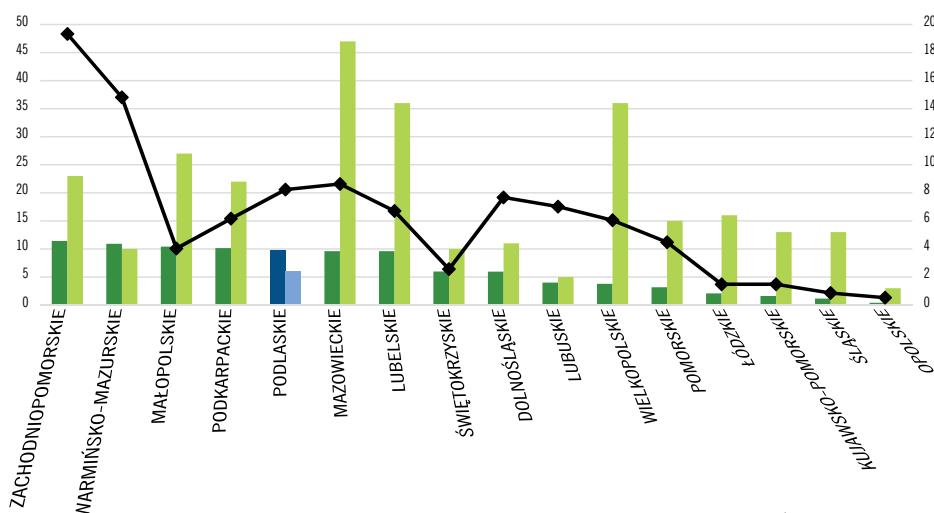
Województwo posiada bardzo dogodne warunki dla rozwoju rolnictwa ekologicznego...

Sprzedaż produktów tradycyjnych i regionalnych w niektórych krajach Europy Zachodniej sięga nawet 30% rynku żywności, gdy w Polsce w 2007 r. stanowiła tylko 2%. Podlaskie ze swoimi 45 produktami na Liście Produktów Tradycyjnych (2012) ma szansę wpisać się w trend wzrostu znaczenia produkcji ekologicznej i regionalnej.

Wykres 2.
Rolnictwo ekologiczne wg województw w 2010 r.

Źródło: Plan działań dla Żywności i Rolnictwa Ekologicznego w Polsce w latach 2011-2014.

Gospodarstwa ekologiczne w województwie podlaskim stanowiły w 2010 r. 10% wszystkich tego typu gospodarstw w Polsce (5. miejsce) (Wykres 2.). Ponadto, relatywnie wysoki udział mają uprawy rolne objęte systemem kontroli w rolnictwie ekologicznym (8%, 4. miejsce). Wyniki te nie przekładają się jednak na liczbę przetwórci ekologicznych działających w województwie (zaledwie 6 takich jednostek, co daje 14. miejsce w kraju). W sąsiednim województwie mazowieckim funkcjonuje 47 przetwórci ekologicznych, a w lubelskim 36.

...a także wybranych form odnawialnych źródeł energii.

Produkcja energii ze źródeł odnawialnych jest jednym z priorytetów Unii Europejskiej i jedną z dróg ograniczenia emisji dwutlenku węgla do atmosfery

Produkcja energii ze źródeł odnawialnych jest jednym z priorytetów Unii Europejskiej i jedną z dróg ograniczenia emisji dwutlenku węgla do atmosfery. Udział odnawialnych źródeł energii (OZE) w produkcji energii elektrycznej wynosił w Polsce w 2011 r. 8%. Województwo podlaskie znajduje się w czołówce stawki. Niemal połowa wyprodukowanej na terenie regionu energii elektrycznej (49%, 3. pozycja) powstała w instalacjach wykorzystujących źródła odnawialne. Nie zmienia to jednak faktu, że udział regionu w krajowym rynku produkcji elektryczności z OZE nie jest znaczący (w 2011 r. wyniósł 3%, co dawało 12. miejsce). Jednocześnie konsumpcja energii w województwie podlaskim kilkakrotnie przewyższa produkcję.

Województwo posiada potencjał w zakresie:

- produkcji energii z biogazu, przede wszystkim przy zagospodarowaniu odpadów z produkcji zwierzęcej i spożywczej (głównie mleczarskiej);
- energetyki wiatrowej (szczególnie w północnej części regionu);
- wykorzystania energii słonecznej.

W świetle walorów krajobrazowych i przyrodniczych regionu zagrożeniem jest natomiast dająca się obserwować obecnie niekorzystna i niekontrolowana lokalizacja elektrowni wiatrowych.

PODLASKIE – OTWARTE

Przygraniczne położenie może być rozpatrywane jako atut, ale charakter granicy z Białorusią jest raczej wyzwaniem...

Województwo podlaskie graniczy od strony północnej z Litwą, co daje bezpośrednie połączenie pomiędzy krajami bałtyckimi a resztą UE. Położenie to stwarza dobre możliwości nawiązywania kontaktów gospodarczych, rozwijania eksportu, przyciągania turystów i studentów do podlaskich szkół wyższych. Podlaskie graniczy również z Białorusią (zewnętrzna granica Unii Europejskiej), z którą współpraca jest znacznie ograniczona i determinowana relacjami bilateralnymi UE – Białoruś. Niezależnie od sytuacji wewnętrznej Białorusi, budowanie relacji poprzez aktywność organizacji pozarządowych, zapraszanie i kształcenie białoruskiej młodzieży, a także kontakty gospodarcze powinny służyć Podlasiu nie tylko z punktu widzenia możliwości rozwojowych, ale również znaczenia regionu, jako specjalizującego się w relacjach ze wschodnimi sąsiadami Polski.

Mieszkańcy Podlaskiego chętniej współpracują w małych rodzinnych grupach niż w organizacjach społecznych

Województwo podlaskie charakteryzuje się bardzo wysokim poziomem rozwoju „wiążącego” kapitału społecznego, czyli silnymi więziami grup rodzinnych i sąsiedzkich oraz działaniami podejmowanymi na rzecz realizacji celów tych grup. Z drugiej strony

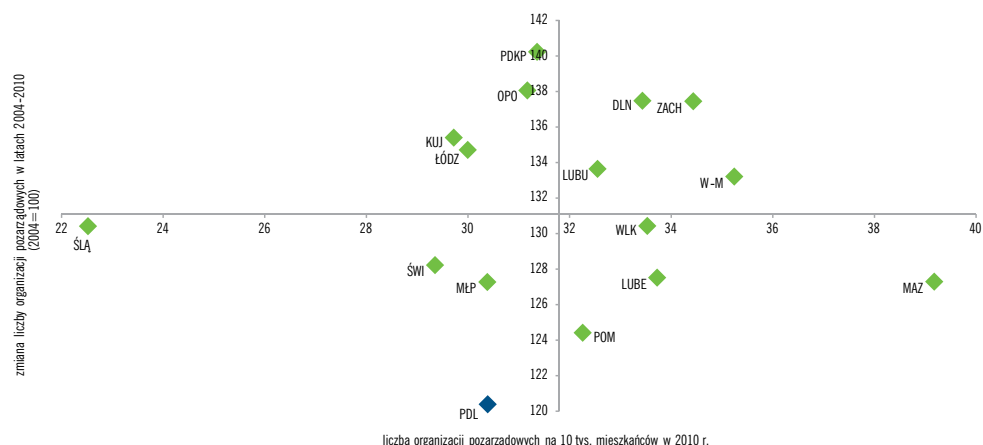

województwo należy do regionów o najniższym poziomie rozwoju „pomostowego” kapitału społecznego, który jest utożsamiany z dużym zaangażowaniem w działania na rzecz innych, np. wolontariat, członkostwo w organizacjach pozarządowych skierowanych „na zewnątrz” (Swianiewicz, Herbst 2008).

Pod względem liczby organizacji pozarządowych województwo podlaskie plasuje się poniżej średniej dla kraju. Dynamika zmian liczby organizacji pozarządowych w latach 2004-2010 była, co prawda, dodatnia, ale niestety najniższa w kraju (Wykres 3.).

Wykres 3.
Dynamika organizacji
pozarządowych wg województw
w latach 2004-2010

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL.

Położenie geograficzne oraz wielokulturowość regionu nie przekładają się na wzrost powiązań gospodarczych...

Sąsiedztwo gospodarcze w sensie terytorialnym jest równoznaczne z sąsiedztwem politycznym, czemu wyraźnie dają wyraz granice państwowe, których funkcje, zwłaszcza ekonomiczne i społeczne, są determinowane przez czynniki polityczne. Przemiany, jakie zaistniały w ciągu 20 lat wzdłuż polskiej wschodniej granicy, nie zmieniły jej w sensie fizycznym, lecz zmieniły w sposób diametralny jakość polskiego, a tym samym podlaskiego sąsiedztwa gospodarczego (Grabowiecki 2012). Bezpośrednie sąsiedztwo z krajami Europy Wschodniej wciąż należy do zbyt słabo wykorzystywanych potencjałów, podobnie jak fakt obecności na terenie województwa przedstawicieli mniejszości narodowych (białoruskiej, litewskiej, ukraińskiej, rosyjskiej, niemieckiej i żydowskiej), etnicznych (Tatarzy i Romowie), religijno-wyznaniowych (prawosławni, muzułmanie, protestanci, staroobrzędowcy). Wprawdzie region kojarzony jest z kulturą wschodnią (miejsca kultury religijnej, imprezy kulturalne, muzea), to jednak nie wykształciła się na tej bazie specjalizacja gospodarcza. W wymianie handlowej z krajami wschodnimi lepiej radzą sobie województwa lubelskie i podkarpackie.

Bezpośrednie sąsiedztwo z krajami Europy Wschodniej wciąż należy do zbyt słabo wykorzystywanych potencjałów, podobnie jak fakt obecności na terenie województwa przedstawicieli mniejszości: białoruskiej, litewskiej, tatarskiej i ukraińskiej

Województwo podlaskie oceniane jest jako jeden z najmniej atrakcyjnych inwestycyjnie regionów w Polsce. Najwyższe oceny uzyskuje bezpieczeństwo publiczne, jednak dostępność transportowa oraz jakość zasobów pracy są w porównaniu z innymi regionami mało konkurencyjne. Niewiele lepiej oceniane są infrastruktura społeczna oraz działalność promocyjna (Nowicki 2010). Niska atrakcyjność inwestycyjna regionu przekłada się na małą aktywność kapitału zagranicznego województwa podlaskiego. W okresie 2003-2009 wartość kapitału zagranicznego przypadająca na jednego mieszkańca była najniższa wśród szesnastu województw. Także pod względem dynamiki tego wskaźnika region plasuje się na ostatnim miejscu w kraju. W 2010 r. firmy zarejestrowane w województwie posiadały kapitał zagraniczny stanowiący 0,3% inwestycji zagranicznych w Polsce, udział tych firm w ogólnym zatrudnieniu w spółkach z udziałem obcym wyniósł 0,6%. W całej Polsce

obserwowana jest dominacja województwa mazowieckiego, co jest po części efektem sposobu agregowania danych na poziomie spółki i miejsca jej rejestracji.

Rozwój współpracy staje się zatem jednym z wyzwań regionu...

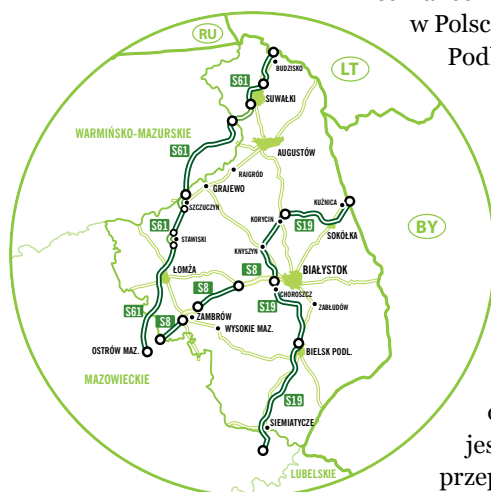
W przypadku znajomości języka rosyjskiego, Podlaskie zajmuje pierwsze miejsce w kraju

Wobec relatywnie małego potencjału gospodarczego i naukowego współpraca w sieciach o zasięgu krajowym lub międzynarodowym jest szansą na przyspieszenie rozwoju. Uczestnictwo w Programach Ramowych UE pokazuje, jak można wykorzystać istniejące uwarunkowania zewnętrzne. Jednak aktywność uczelni w pozyskiwaniu projektów z 7 Programu Ramowego plasuje Podlaskie w dolnej części rankingu polskich regionów (56 wniosków, dla porównania najmniej złożyło województwo świętokrzyskie – 17, najwięcej zaś mazowieckie – 2788) (Galik, Rószkiewicz 2011, za Kłajbor, Ciężka, Czyż 2011). Pod względem udziału instytucji naukowych w programach ramowych można wskazać dwie wiodące prym w regionie – Uniwersytet w Białymstoku oraz Uniwersytet Medyczny w Białymstoku.

...czemu powinna sprzyjać chęć podnoszenia kwalifikacji.

Odsetek osób uczestniczących w kształceniu ustawicznym w regionie był w 2010 r. nieco wyższy od średniej krajowej (znacząca poprawa w stosunku do roku poprzedniego). Ponadto należy podkreślić, że w badaniu Bilansu Kapitału Ludzkiego w województwie podlaskim odnotowano najwyższy w kraju odsetek ludności pracującej i dokształcającej się w formie kursów i szkoleń. Diagnoza społeczna (2011) wskazuje na wysoki odsetek mieszkańców regionu deklarujących znajomość języka angielskiego – trzecie miejsce w Polsce za Mazowszem i Pomorzem. W przypadku znajomości języka rosyjskiego Podlaskie zajmuje pierwsze miejsce w kraju.

Mapa 4.
Istniejące i planowane drogi szybkiego ruchu w województwie podlaskim – stan na październik 2012 r.

- Drogi ekspresowe w użytkowaniu
- Drogi ekspresowe w realizacji
- Drogi ekspresowe w przygotowaniu
- Numerы dróg ekspresowych

Źródło: GDDKiA.

PODLASKIE – DOSTĘPNE

Atut położenia geograficznego nadaje regionowi ważne funkcje transportowe...

Przez teren województwa biegnie odcinek europejskiego korytarza transportowego, tzw. Via Baltica (planowana droga S61) zgłoszony do Connecting Europe Facility (nowego instrumentu finansowego UE). Podlaskie ma szansę stać się ważnym szlakiem komunikacyjnym o znaczeniu europejskim. Warunkiem wykorzystania tego potencjału jest rozbudowa sieci transportowej, w szczególności dróg o wysokiej przepustowości. Zgodnie z programami krajowymi w województwie podlaskim sieć będzie opierać się o drogi szybkiego ruchu (klasy S – droga ekspresowa):

- S8 Wrocław (Psie Pole) – Kępno – Sieradz – A1 (Łódź)... A1 (Piotrków Trybunalski) – Rawa Mazowiecka – Warszawa – Ostrów Mazowiecka – Zambrów – Choroszcz (S19);
- S19 (Grodno) granica państwa – Kuźnica – Sokółka – Korycin – Knyszyn – Dobrzyniewo Duże – Choroszcz – Siemiatycze – Lublin – Nisko – Rzeszów – Barwinek – granica państwa (Preszów);
- S61 Ostrów Mazowiecka (S8) – Łomża – Stawiski – Szczuczyn – Elk – Raczki – Suwałki – Budzisko – granica państwa (Kowno) (GDDKiA).

Przebudowa dróg krajowych do parametrów dróg ekspresowych i powstanie korytarza transportowych S8, S19 oraz S61 znajduje się na liście inwestycji priorytetowych do realizacji w Programie Budowy Dróg Krajowych na lata 2011-2015, choć realizacja S19 i S61 może się rozpocząć na większości odcinków dopiero po 2013 roku. W stosunku do obowiązujących planów rozbudowy sieci drogowej w ramach KPZK 2030 zakłada się uzupełnienie „brakujących połączeń” autostradowych i ekspresowych w tym istotne

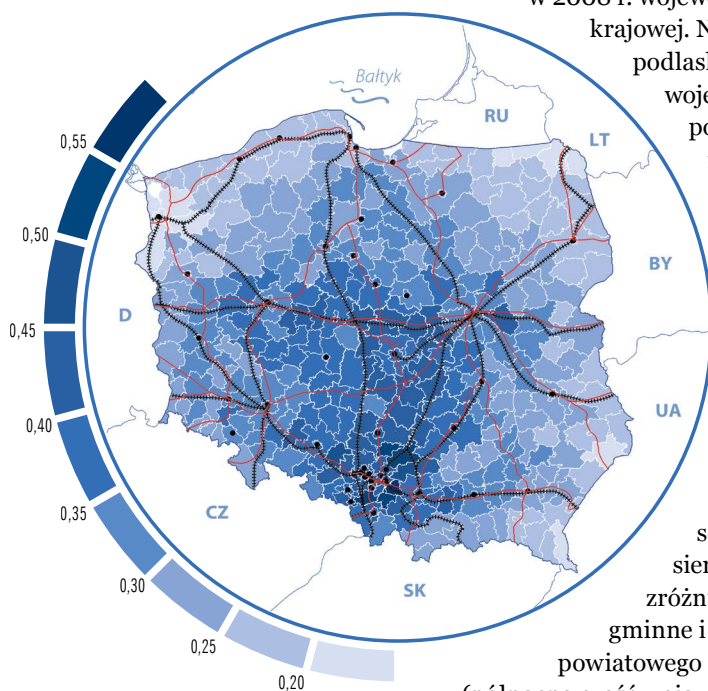
z perspektywy regionu połączenie drogi ekspresowej Via Baltica z drogą Via Carpathia na odcinku Białystok – Suwałki (droga S8).

Poza infrastrukturą drogową ważną kwestią jest rozwój sieci kolejowej. Planowane powstanie linii Rail Baltica, która ma połączyć Tallin, Rygę i Kowno z Warszawą, stanowi szansę dla województwa podlaskiego. Niestety, Koncepcja przestrzennego zagospodarowania kraju 2030 w perspektywie roku 2030 niekorzystnie dla województwa priorytetyzuje działania inwestycyjne (por. zapisy KPZK 2030). Pozytywnie należy ocenić fakt, że odcinek Rail Baltica, mający przebiegać przez Podlaskie, stanowi element TEN-T oraz został wpisany do projektów Connecting Europe Facility, co może w przyszłości pomóc w pozyskaniu środków na tę inwestycję.

Żaden z węzłów multimodalnych znajdujących się na terenie województwa nie jest uwzględniony w ramach tzw. platform multimodalnych Transeuropejskiej Sieci Transportowej TEN-T jako element sieci bazowej, która ma szansę realizacji w horyzoncie czasowym do 2030 roku. Strategia Rozwoju Transportu wskazuje platformę multimodalną w Białymstoku jako część sieci kompleksowej przeznaczonej do realizacji w horyzoncie roku 2050.

...jednak dziś dostępność transportowa jest niska...

Mapa 5.
Międzygałęziowa Dostępność
Transportowa w Polsce
w 2011 r.

Stan aktualny ogółem.

Źródło: Komornicki, Rosik, Stępiak 2011.

Analiza wszystkich środków transportu (za pomocą Wskaźnika Międzygałęziowej Dostępności Transportowej – WMDT) plasuje województwo podlaskie na przedostatnim miejscu w kraju (Mapa 5.). Region osiąga jedynie 73% średniej krajowej. Warto zauważyć, że wartość wskaźnika WMDT uległa w ostatnich latach pogorszeniu, ponieważ jeszcze w 2008 r. województwo znajdowało się nieznacznie powyżej średniej krajowej. Na taką sytuację składa się zarówno degradacja podlaskiej sieci transportowej, jak i mniejsze niż w pozostałych województwach nakłady inwestycyjne, które powodują pogarszanie się sytuacji województwa w stosunku do innych regionów.

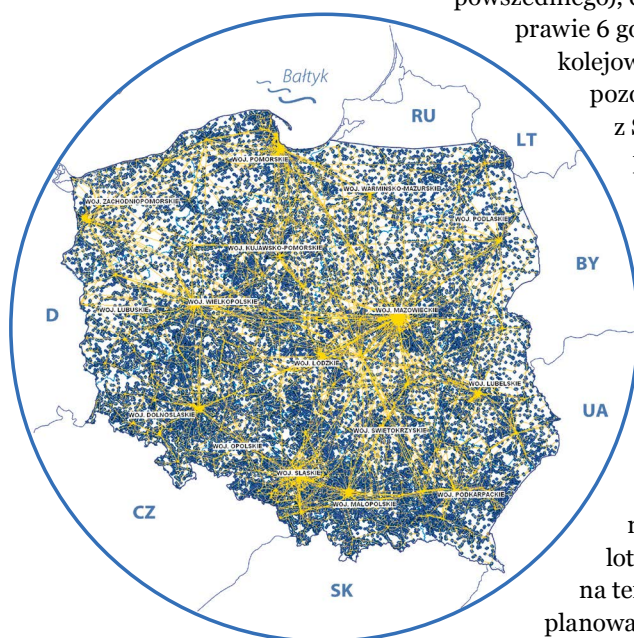
We wszystkich rodzajach dostępności komunikacyjnej Podlaskie wykazuje słabości, choć często pozycja regionu nie należy do najgorszej w kraju.

Pomimo realizowanych w ostatnim okresie licznych **inwestycji drogowych** (największy w kraju przyrost ilości dróg publicznych w latach 2003-2011, wzrost o 30%), wciąż liczne obszary województwa znajdują się poza zasięgiem izochrony 90 minut dostępu do Białegostoku. Są to przede wszystkim najbardziej oddalone obszary powiatu suwalskiego, sejneńskiego, ale także południowej części powiatu siemiatyckiego. Wewnątrz województwa istnieje duże zróżnicowanie gęstości i jakości lokalnej sieci drogowej (drogi gminne i powiatowe). Najdłuższym czasem dojazdu do ośrodka powiatowego charakteryzują się gminy: Suchowola i Nowy Dwór (północna część województwa), ale także gminy zlokalizowane na wschodzie.

Województwo podlaskie zajmowało w 2011 r. ostatnie miejsce w kraju pod względem długości eksploatowanych **linii kolejowych** na jednostkę powierzchni (4 km na 100 km²). W latach 2004-2011 nastąpił wzrost liczby użytkowanych kilometrów sieci kolejowej o 13%. Nie miało to jednak znaczącego wpływu na poprawę dramatycznej jakości istniejącej sieci i oferowanych połączeń. Z Białegostoku zelektryfikowane sieci biegną w trzech kierunkach: Warszawy, Kuźnicy Białostockiej (granica z Białorusią)

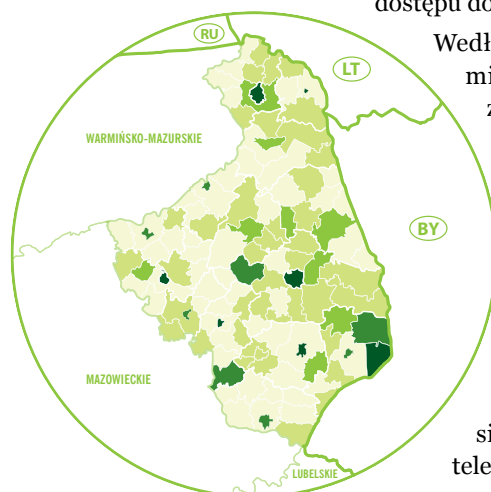

Mapa 6.
Infrastruktura światłowodowa
w Polsce w 2011 r.

Źródło: UKE 2012.

Mapa 7.
Konkurencyjność gmin
w 2010 r. (porównanie
ogólnopolskie)

najwyższa (7)
wysoka (8)
przeciętna (9)
niska (40)
najniższa (54)

oraz Elku. Wśród nich jedynie linia do Warszawy jest dwutorowa. Czas dojazdu pociągiem z Białegostoku do stolic sąsiednich województw jest bardzo zróżnicowany. Dojazd do Warszawy zajmuje ponad 3 godziny (11 połączeń bezpośrednich w ciągu dnia powszedniego), do Olsztyna ponad 4 godziny (2 połączenia), a do Lublina prawie 6 godzin (brak połączeń bezpośrednich). Również komunikacja kolejowa pomiędzy ważnymi ośrodkami wewnątrz województwa pozostawia wiele do życzenia. Funkcjonuje linia łącząca Białystok z Suwałkami (4 połączenia w ciągu dnia, najkrótszy czas przejazdu 2 godziny i 13 minut). Nie ma za to możliwości dojazdu pociągiem do Łomży, ani ze strony Białegostoku, ani Suwałk.

Województwo podlaskie nie dysponuje **portem lotniczym** (jeden z czterech takich regionów w kraju). Prawie cały region znajduje się poza izochroną 120 minut dostępności do portu lotniczego. Nawet otwarcie portu lotniczego w Modlinie (województwo mazowieckie) czy Świdniku (województwo lubelskie) nie zmienia w znacznym stopniu sytuacji województwa podlaskiego. Należy także pamiętać, że lotnisko w Szymanach (województwo warmińsko-mazurskie) nie pełni wciąż funkcji publicznego portu lotniczego. Istnieją plany budowy regionalnego portu lotniczego na terenie województwa podlaskiego, którego uruchomienie planowane jest na 2018 r.

...podobnie jak dostępność teleinformatyczna.

W województwie podlaskim znajdują się fragmenty wybudowanych już infostrad: Poznań – Warszawa – Ostrołęka – Łomża – Białystok oraz Gdańsk – Olsztyn – Suwałki – Białystok. W trakcie realizacji jest także projekt Sieci Szerokopasmowej Polski Wschodniej, której część będzie znajdowała się na terenie województwa podlaskiego. Dzięki realizacji tych inwestycji 90% mieszkańców województwa będzie miało możliwość dostępu do szerokopasmowego Internetu do 2014 r.

Według danych Urzędu Komunikacji Elektronicznej (UKE 2012) w 92% miejscowości regionu żaden operator sieci nie oferuje dostępu do zakończeń infrastruktury światłowodowej. Sytuuje to województwo na ostatnim miejscu w kraju, ex aequo z łódzkim. Poza miastami na prawach powiatu nie ma praktycznie obszarów, w których dostęp ten byłby znacząco lepszy. Więcej niż 1 dostawca oferuje infrastrukturę światłowodową w mniej niż 2% miejscowości województwa (wartości od 0,4% do 1,7% w zależności od powiatu). W zakresie węzłów infrastruktury światłowodowej sytuacja przedstawia się podobnie. Istnieją one jedynie w 0,2% miejscowości województwa, co daje woj. podlaskiemu 3. od końca miejsce w kraju. Ponadto 23% gospodarstw domowych województwa znajduje się w miejscowościach pozbawionych węzłów dostępowych sieci telekomunikacyjnej (UKE 2012).

Niewiele ponad 50% gospodarstw domowych w regionie posiadało w 2010 r. dostęp do Internetu. Uplasowało to Podlaskie na 13. miejscu w Polsce. Zdecydowanie lepiej wygląda sytuacja w gronie przedsiębiorców, gdzie dostęp do Internetu posiada ponad 95% zbiorowości (10. miejsce w kraju). Najlepiej województwo podlaskie wypada w zakresie dostępu przedsiębiorców do Internetu szerokopasmowego, z którego korzysta 75% podmiotów, co jest największą wartością w skali kraju, ale świadczy

Źródło: Dziemianowicz, Przyborowski 2012.

jednocześnie o bardzo wyraźnej ich koncentracji w miejscach z najlepszą infrastrukturą teleinformatyczną (Maleszewska 2010).

Białystok powinien dalej rozwijać swoje funkcje metropolitalne.

W rankingu jakości życia (PWC 2011) Białystok zajmuje pierwsze miejsce wśród 11 największych ośrodków wojewódzkich w Polsce. Na ten wynik składają się przede wszystkim dwa czynniki: dobry stan środowiska przyrodniczego oraz wysoki poziom bezpieczeństwa. Najsłabiej miasto wypada w zakresie poziomu usług edukacyjnych (wskaźnik na poziomie 81%), na co wpływ ma przede wszystkim niższa jakość kształcenia na poziomie wyższym w stosunku do pozostałych 10 miast (pomimo wysokiej oceny uczelni białostockich wyraźnie widać, że konkurencja jest silniejsza).

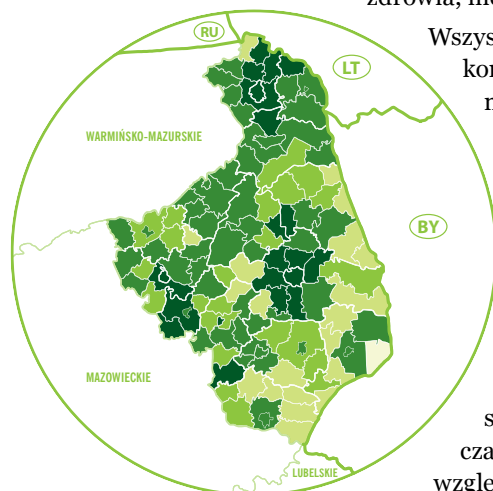
Inne zestawienia wysoko plasują Białystok ze względu na dostęp mieszkańców do obiektów sportowych, a także dobry dostęp do usług medycznych. Z kolei słabo oceniane są: infrastruktura umożliwiająca dogodny i szybki dojazd do innych ośrodków (lotnisko, połączenie z autostradą) oraz ceny powierzchni mieszkań.

Należy podkreślić, że w ostatnich latach zachodzą w Białymstoku zmiany, które wskazują na rozwój funkcji metropolitalnych, a należą do nich:

- suburbanizacja, którą charakteryzują się wszystkie duże miasta w Polsce;
- rozwój przedsiębiorczości i powiązań gospodarczych;
- wzrost znaczenia kultury w polityce miasta;
- rozwój usług wyższego rzędu, w tym rozwój uczelni wyższych oraz usług ochrony zdrowia, nieosiągniętych w innych ośrodkach regionu.

Mapa 8.

Zmiana wskaźnika konkurencyjności gmin 2006-2010 (porównanie ogólnopolskie)

Konkurencyjność gmin

Dynamika zmian 2006-2010

najwyższa (22)

wysoka (52)

przeciętna (23)

niska (20)

najniższa (1)

Źródło: Dziemianowicz, Przyborowski 2012.

Wszystkie te elementy wpływają na wysoką pozycję Białegostoku w analizie konkurencyjności gmin w Polsce (Mapa 7.), zaś dynamika zmian wskazuje na pozytywne oddziaływanie miasta na jego otoczenie (Mapa 8.).

Suwałki, Łomża i Bielsk Podlaski stanowią równomiernie rozłożoną sieć ośrodków subregionalnych.

Dwa pierwsze miasta, jako byłe ośrodki wojewódzkie, dysponują znaczącym potencjałem społeczno-gospodarczym i już pełnią istotną rolę subregionalnych ośrodków wzrostu (Mapa 7.). Istotne jest, że zmiany zachodzące w otoczeniu tych miast dają podstawy do pozytywnego myślenia o budowaniu ponadlokalnego potencjału społeczno-gospodarczego (Mapa 8.). W nieco słabszej sytuacji znajduje się Bielsk Podlaski, który jest miastem dynamicznego rozwoju w ostatnim czasie. Jego rola powinna wzrastać, jednak proces jest utrudniony ze względu na bliskość Białegostoku (procesy „wymywania”) oraz relatywnie powolne zmiany w otoczeniu miasta.

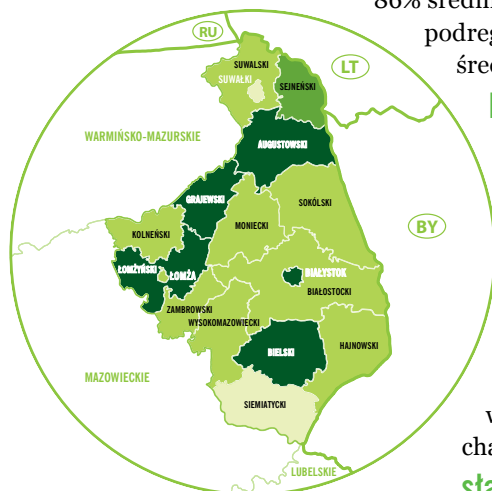
PODLASKIE – PRZEDSIĘBIORCZE

Wskaźniki rozwoju społeczno-gospodarczego plasują województwo podlaskie wśród najstarszych regionów w Polsce.

W 2010 r. wartość wytworzonego produktu krajowego brutto na mieszkańca (PKB per capita) w cenach bieżących w województwie podlaskim wyniosła 73% średniej dla Polski, plasując region jedynie przed województwami podkarpackim i lubelskim. W porównaniu ze średnią UE wartość PKB per capita województwa podlaskiego według parytetu siły nabywczej wynosi 45%. W latach 2004-2009 wszystkie województwa poprawiły swoją pozycję względem średniej UE, jednak podlaskie ze wzrostem rzędu 7 punktów

Mapa 9. Wysokość przeciętnego miesięcznego wynagrodzenia brutto w roku 2010 w powiatach województwa podlaskiego (zł, ceny bieżące)

- powyżej 3096
- od 2902 do 3096
- od 2707 do 2902
- poniżej 2707

Źródło: Perlo i in. 2012, s. 127.

procentowych należy do grupy województw z takim samym wynikiem zajmujących miejsca 9.-12.

Najwyżej rozwinięty podregion białostocki osiąga 117% średniej wojewódzkiej, ale tylko 86% średniej dla Polski. Pozostałe dwa podregiony są zbliżone do siebie – dla podregionu łomżyńskiego PKB per capita wynosi 87%, a dla suwalskiego 89% średniej wojewódzkiej.

Do najważniejszych problemów gospodarczych zaliczyć należy niską produktywność...

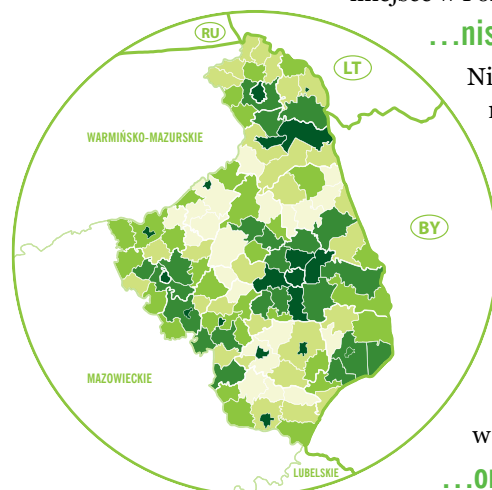
Podlaskie cechuje się wydajnością pracy wynoszącą zaledwie 80% średniej krajowej, co wynika z dużego udziału w strukturze gospodarki rolnictwa charakteryzującego się relatywnie niską produktywnością (przy czym wydajność pracy w samym rolnictwie w regionie jest wysoka i stanowi 120% średniej krajowej dla tego sektora). Przemysł i budownictwo osiągają wydajność pracy na poziomie 92% średniej krajowej, w przypadku sektora usług rynkowych wskaźnik ten sięga 87% średniej dla Polski. Najniższą wydajnością pracy charakteryzuje się rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo.

...słabo rozwinięty przemysł...

Wartość dodana brutto ogółem (w cenach bieżących) w 2009 r. w województwie stanowiła 79% średniej krajowej, co plasowało region na 14. pozycji w Polsce. Tylko w sektorze rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo WDB per capita przekraczała średnią i wynosiła 200%, natomiast w pozostałych sektorach była znacznie niższa od przeciętnej krajowej. W strukturze wartości dodanej brutto najwyższy udział mają usługi rynkowe (ok. 1/4) oraz pozostałe usługi (ok. 20%), co odpowiada strukturze krajowej. Udział przemysłu jest nieco niższy od wskaźnika ogólnopolskiego, zaś blisko 9% udział rolnictwa w WDB trzykrotnie przewyższa ten udział w kraju.

Struktura pracujących wyraźnie wskazuje duży udział pracujących w rolnictwie (w 2011 r. 23,6%, co było 3. wynikiem w kraju) i niski udział pracujących w przemyśle, 23,4% – 14. miejsce w Polsce).

Mapa 10. Podmioty prywatne na 1000 mieszkańców, 2010

- 76 - 107 (17)
- 54 - 76 (23)
- 41,5 - 54 (30)
- 35 - 41,5 (28)
- 25 - 35 (20)

...niską zamożność...

Niskie PKB wytwarzane w regionie przekłada się na wysokość przeciętnego miesięcznego wynagrodzenia brutto w województwie, które w 2010 r. stanowiło zaledwie 88% średniej krajowej i plasowało województwo na 11. miejscu wśród 16 regionów. Zróżnicowanie wewnątrzregionalne przeciętnego wynagrodzenia nie jest duże. W ujęciu powiatowym widoczna jest rozpiętość od 107% średniej wojewódzkiej (w Białymstoku) do 87% (w powiecie suwalskim) (Mapa 9.). Ponadto obserwuje się występowanie obszaru o ponadprzeciętnych dochodach – od Łomży po Augustów. Jednocześnie w latach 2004-2010 nie wszystkie powiaty cechował wzrost przeciętnego miesięcznego wynagrodzenia brutto. Problem ten dotknął w szczególności powiat augustowski (aż -15%) i suwalski (-7%).

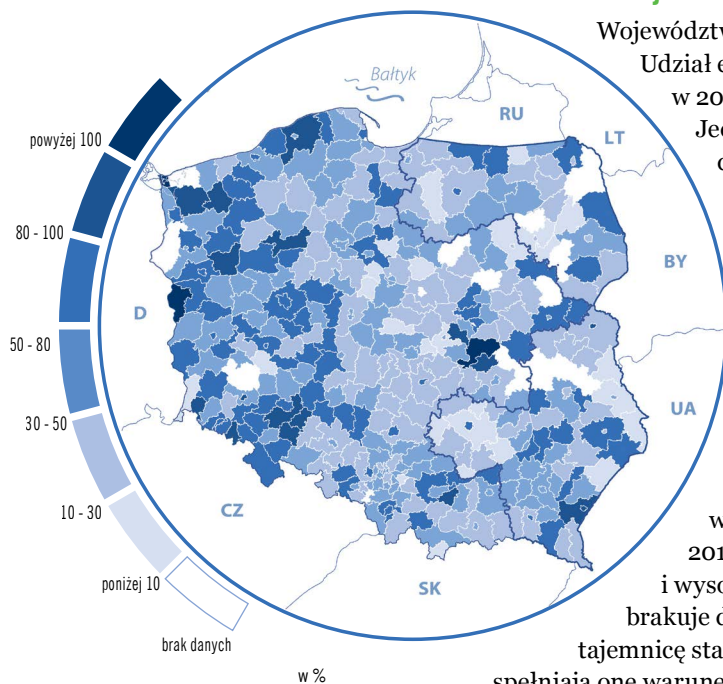
...oraz niską przedsiębiorczość.

Województwo podlaskie charakteryzuje się niskim poziomem przedsiębiorczości. W 2010 r. na 10 tys. mieszkańców województwa przypadały 773 podmioty gospodarcze, co stanowiło 76% średniej dla Polski (14. miejsce). Sytuacja ta jest niezmienna od 2004 r. Tempo wzrostu omawianego wskaźnika w latach 2004-2010 średniorocznie w województwie podlaskim wynosiło 0,2%, podczas gdy w Polsce 1,3%.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Mapa 11.
Udział eksportu
w produkcji sprzedanej
przemysłu w 2009 r.

Źródło: Komornicki, Szejjec b.r., s. 40.

Nasycenie podmiotami gospodarczymi w województwie wykazuje zróżnicowanie wewnętrzne (Mapa 10.). W najlepszej sytuacji są generalnie miasta oraz gminy położone w pobliżu Białegostoku.

Problemem jest również niska konkurencyjność międzynarodowa.

Województwo odgrywa marginalną rolę w eksporcie krajowym.

Udział eksportu w produkcji sprzedanej przemysłu wynosił w 2008 r. 26%, podczas gdy średnia dla kraju to 42%.

Jednocześnie w stosunku do 2000 r. obserwuje się ponad dwukrotnie mniejszy wzrost tego wskaźnika niż średnio w kraju. Specyficzną cechą podlaskiego eksportu jest ponadprzeciętna w stosunku do średniej dla Polski rola handlu z krajami Europy Wschodniej: Białorusią, Litwą, Rosją oraz pozostałymi krajami bałtyckimi.

W strukturze eksportu województwa dominują artykuły spożywcze, związane w szczególności z branżą mleczarską (29 %), a także handel hurtowy, skupiony w obszarze przygranicznym z przeznaczeniem głównie na rynek wschodni.

Zauważalną gałęzią w eksporcie jest również produkcja wyrobów z drewna i papieru (9 %) (Komornicki, Szejjec 2010). Cztery powiaty: sejneński, augustowski, kolneński

i wysokomazowiecki należą do grona powiatów, dla których brakuje danych o produkcji sprzedanej przemysłu (z uwagi na

tajemnicę statystyczną – zgodnie z informacją autorów badania

spełniają one warunek o ponadprzeciętnym stosunku wartości eksportu do wartości sprzedanej przemysłu (Mapa 11.).

Niska innowacyjność regionu jest wypadkową niskiej innowacyjności firm...

Podlaskie przedsiębiorstwa przemysłowe w latach 2009-2011 charakteryzowały się aktywnością innowacyjną na poziomie średniej krajowej (17,1% przy średniej krajowej 16,9%), natomiast usługowe niższą (9,3% przy średniej krajowej wynoszącej 12,3%, co stawiało województwo na 13. miejscu w Polsce).

Generalnie można wskazać następujące słabości firm podlaskich (Działalność innowacyjna... 2012):

- niski udział wydatków na badania i rozwój w strukturze nakładów na działalność innowacyjną w sektorze przemysłu, jeden z najniższych w Polsce wskaźników intensywności B+R oraz niski udział nakładów na prace rozwojowe;
- niski udział produktów nowych lub istotnie ulepszonych w sprzedaży ogółem – 5% w przemyśle i 0,3% w usługach;
- słabe oceny regionalnego zaplecza badawczego przy jednoczesnym częstszym niż w kraju docenianiu współpracy z dostawcami wyposażenia, materiałów, komponentów i oprogramowania.

...niekorzystnej struktury wydatków sektora publicznego...

Nakłady ponoszone w regionie na działalność badawczo-rozwojową w odniesieniu do potencjału ludnościowego stanowią zaledwie 40% średniej krajowej, z kolei jako udział w PKB wynoszą około 0,2%, co stanowi wartość ponad trzykrotnie niższą niż średnia dla kraju (słabsze jest jedynie województwo lubuskie). W latach 2003-2010 województwo podlaskie wyróżniało się na tle kraju jednym z najniższych poziomów nakładów bieżących (58% przy 74% w kraju), przy czym jednym z najwyższych poziomów

nakładów inwestycyjnych (42%) w nakładach wewnętrznych. Struktura nakładów na badania naukowe w regionie jest niekorzystna, dominują bowiem badania podstawowe. W latach 2003-2008 przeznaczano na nie 54% nakładów ogółem, podczas gdy średnio w kraju 38%. Na badania stosowane wydano 18%, a na prace rozwojowe tylko 23% środków, podczas gdy średnia dla kraju wyniosła 40% (Kondratiuk-Nierodzińska, Gardocka-Jałowicz 2011).

Struktura sektorowa nakładów wewnętrznych na działalność B+R w 2010 r. w województwie znacznie odbiegała od struktury w Polsce. Dominują nakłady sektora uczelni wyższych – aż 73%. Przedsiębiorstwa ponoszą jedynie 17% wydatków. Natomiast w kraju nakłady te rozkładały się równomiernie między sektor przedsiębiorstw (27%), sektor rządowy i prywatnych instytucji niedochodowych (36%) oraz sektor szkolnictwa wyższego (37%). Należy podkreślić, że w rozwiniętych krajach Unii Europejskiej sektor przedsiębiorstw ma udział dwukrotnie większy w tych wydatkach (Nauka i technika 2010).

...oraz słabej współpracy nauki ze sferą biznesu.

Na terenie województwa w 2010 r. zlokalizowanych było 36 jednostek prowadzących działalność badawczo-rozwojową, z czego 53% w sektorze przedsiębiorstw (w Polsce udział ten wynosił 70%). W latach 2009-2011 w sektorze przemysłu współpracowało w zakresie działalności innowacyjnej mniej przedsiębiorstw niż średnio w kraju (4,8% przy średniej krajowej 5,5%), w sektorze usług to porównanie również wypada na niekorzyść Podlaskiego.

Większość przedstawicieli podlaskiej nauki jako barierę komercjalizacji badań wskazuje brak zainteresowania badaniami ze strony biznesu. Blisko połowa badanych naukowców wymienia też inne: brak osób i instytucji pomocowych przy komercjalizacji badań oraz nadmierne obciążenie obowiązkami dydaktycznymi. Propozycję współpracy od przedstawicieli sektora komercyjnego otrzymał co piąty nauczyciel akademicki i w 75% współpraca ta została nawiązana. Najczęściej dochodzi do kooperacji świata nauki z małymi i średnimi przedsiębiorstwami. Należy również odnotować pasywność przedstawicieli nauki – tylko 5% prowadzi poszukiwania partnerów do współpracy po stronie komercyjnej. Pozytywną stroną tego jest jednak fakt, że poszukiwania te za każdym razem kończyły się sukcesem (Potencjał naukowo-badawczy... 2011).

Problemy społeczno-gospodarcze wynikają również z niedostosowania kompetencyjno-kwalifikacyjnego zasobów pracy...

W województwie podlaskim występuje duża nierównowaga pomiędzy popytem na pracę a podażą pracy. Widoczne są duże dysproporcje pomiędzy liczbą zarejestrowanych bezrobotnych a liczbą zgłoszonych do urzędu ofert pracy (65,9 tys. osób do 6,7 tys. ofert). Do grup zawodów, które charakteryzują się dużymi nadwyżkami bezrobotnych należą: związane z rolnictwem, robotnicze w przemyśle maszynowym i elektronicznym oraz związane z budownictwem. Wysoki udział bezrobotnych w stosunku do ofert pracy występował też w zawodach rzemieślniczych i usługowych. Z grup o wyższych kwalifikacjach byli to specjaliści w naukach humanistycznych (m.in. filolodzy, historycy, politolodzy, archeolodzy, nauczyciele).

Odwrotna sytuacja, tzn. niewystarczające zasoby pracy w relacji do potrzeb pracodawców, występowały w 53 zawodach (13% ogółu zawodów na rynku regionalnym), takich jak: pracownicy biurowi, pracownicy usług osobistych i sprzedawcy, robotnicy niewykwalifikowani, wykonujący proste prace fizyczne oraz operatorzy i monterzy maszyn i urządzeń. Obserwuje się coraz większe zapotrzebowanie na pracowników wysoko wykwalifikowanych, chociaż liczba miejsc jest ograniczona, a liczba absolwentów szkół wyższych bardzo wysoka. W 23 grupach zawodowych, które stanowią ok. 6% rynku pracy, występuje równowaga pomiędzy popytem a podażą pracy. Dużą część z nich

stanowią grupy zawodów robotników wykwalifikowanych w budownictwie i przemyśle, a także związane z rolnictwem i pomocą przy uprawie roślin i hodowli zwierząt.

Sytuacja na rynku pracy wynika m.in. z funkcjonowania szkół policealnych i zawodowych. W województwie w latach 1999-2010 udział osób posiadających wykształcenie policealne oraz średnie zawodowe zwiększył się o dwa punkty procentowe do 24%, co jest równe średniej krajowej. Jednocześnie udział osób posiadających wykształcenie zasadnicze zawodowe stabilnie utrzymuje się na poziomie około 19% przy średniej dla kraju wynoszącej w 2010 roku 26,5%.

Wzrostowi społeczno-gospodarczemu nie służą negatywne tendencje demograficzne...

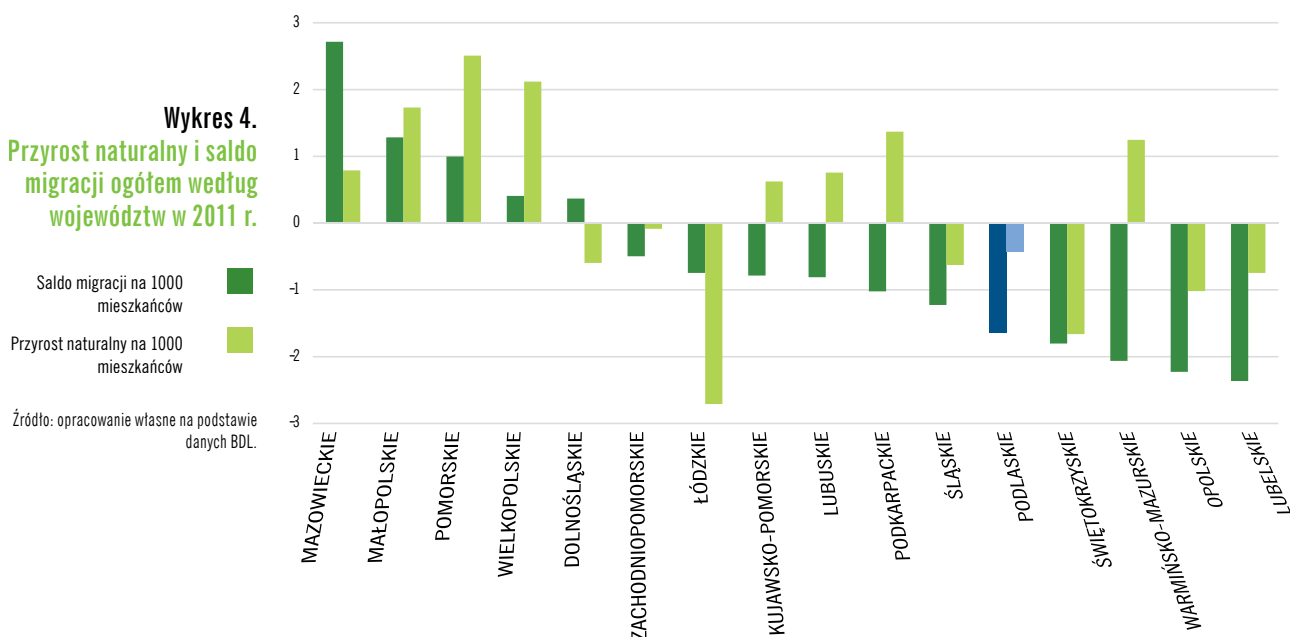
Województwo podlaskie można jeszcze określać jako region stosunkowo młody, jednak zauważalne są dwa niepokojące i charakterystyczne dla większości regionów w kraju procesy:

- sukcesywny wzrost udziału ludności w wieku poprodukcyjnym (w 2011 r. 18%) przy jednoczesnym spadku udziału osób w wieku przedprodukcyjnym (jeden z najwyższych ubytków w Polsce -3,6 punktu procentowego). Przejawem tego procesu jest jeden z najwyższych w kraju wskaźników obciążenia demograficznego (iloraz liczby ludności w wieku 65+ do ludności w wieku 0-19);
- niski przyrost naturalny – w 2011 r. wynosił -0,4 na 1000 mieszkańców (11. miejsce w kraju, Wykres 4.). W 2011 r. dodatni przyrost naturalny wystąpił tylko w powiatach grodzkich (najwyższy odnotowała Łomża, w której wskaźnik ten wynosił 2,7) oraz 3 powiatach ziemskich: suwalskim, zambrowskim i kolneńskim. Szczególnie trudna sytuacja występuje w powiatach: hajnowskim, siemiatyckim, bielskim, sokólskim i monieckim (od -8 do -3).

...potęgowane procesami migracyjnymi, prowadzącymi do „drenażu mózgów”.

Podlaskie należy do regionów o wysokim ujemnym saldzie migracji (-1,6 na 1000 mieszkańców w 2011 r., 12. miejsce) (Wykres 4.). Proces ten jest bardzo zróżnicowany wewnętrznie. Dodatkowo saldo migracji ogółem występuje tylko w 2 powiatach ziemskich: białostockim i łomżyńskim, co jest przede wszystkim efektem procesu suburbanizacji i wyprowadzania się mieszkańców miast do obszarów podmiejskich. Wszystkie pozostałe

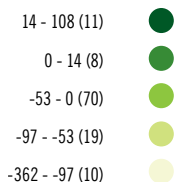
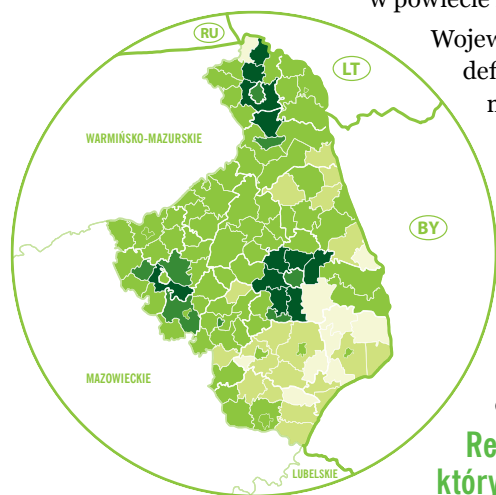
Wykres 4.
Przyrost naturalny i saldo migracji ogółem według województw w 2011 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL.

Mapa 12. Zmiana liczby ludności 2006-2010 na 1000 mieszkańców

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

powiaty notują ujemne saldo migracji, ale największy odpływ mieszkańców występuje w powiecie kolneńskim (-5,4 na 1000 mieszkańców w 2011 r.).

Województwo podlaskie charakteryzuje się wysokim wskaźnikiem definitywnej migracji ludzi młodych (wymeldowania na stałe), choć należy do regionów, w których ta grupa wiekowa stanowi znaczący odsetek (24%, 3. miejsce w kraju). Wynika to przede wszystkim ze struktury wieku ludności osiadłej, a nie z ruchów migracyjnych. Dużą siłą przyciągającą młodych ludzi dysponuje sąsiednie województwo mazowieckie. Bliskość Warszawy, która oferuje możliwość znalezienia perspektywicznej i interesującej pracy, znacznie intensyfikuje procesy migracyjne ludzi wykształconych.

Procesami depopulacyjnymi są w szczególności zagrożone południowo-wschodnie obszary (powiat bielski i hajnowski oraz częściowo siemiatycki).

Region musi wykorzystywać swoje obecne największe atuty, do których zalicza się sieć szkół wyższych i instytucji wspierających innowacje...

Do grona największych atutów w obszarze „przedsiębiorczość” zaliczyć należy:

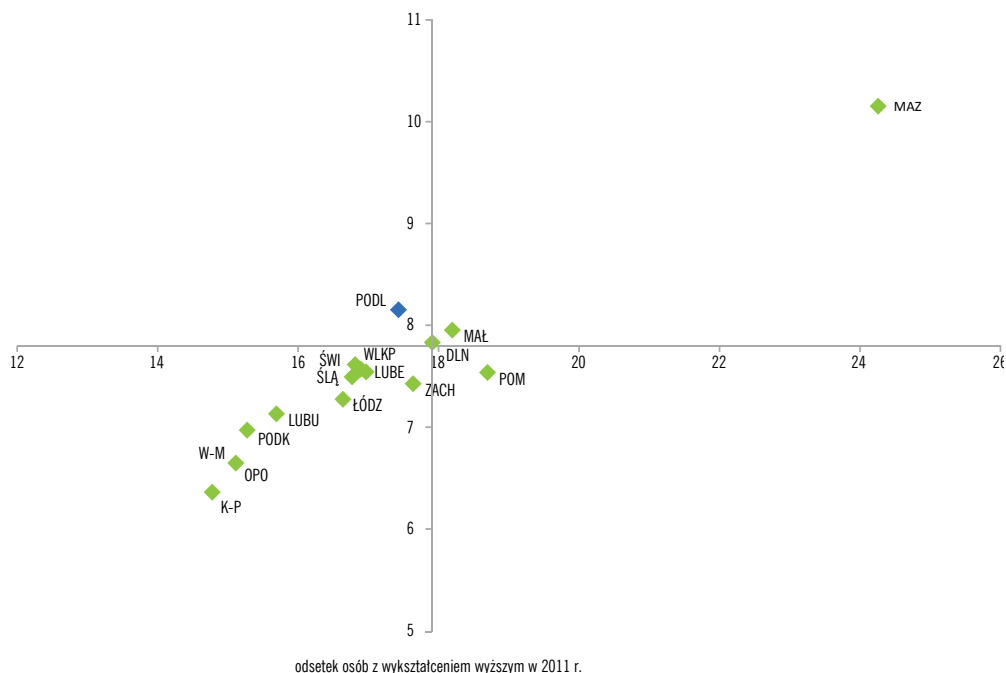
■ **znaczący potencjał akademicki, mogący wykorzystywać rodzące się powiązania z Białorusią** (w 2010 r. w województwie studiowało ponad 53 tys. osób, czyli ok. 3% wszystkich studentów w Polsce). Największą uczelnią pod tym względem jest Uniwersytet w Białymstoku (ok. 15 tys. osób), zaraz za nim Politechnika Białostocka (13,6 tys. osób), Wyższa Szkoła Finansów i Zarządzania (ok. 6 tys. studentów) i Uniwersytet Medyczny w Białymstoku (4 tys. osób);

■ **wysoko kategoryzowane jednostki naukowo-dydaktyczne i naukowe**, jak: trzy wydziały Uniwersytetu Medycznego w Białymstoku: Wydział Nauk o Zdrowiu (jeden z liderów w kraju); Wydział Lekarski z Oddziałem Stomatologii oraz Wydział Farmaceutyczny z Oddziałem Medycyny Laboratoryjnej; Wydział Fizyki,

Wykres 5. Zmiana liczby osób z wykształceniem wyższym w latach 2002-2011 wg województw

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL.

zmiana liczby osób z wykształceniem wyższym w latach 2002-2011
pproc.

Wydział Prawa, Wydział Biologiczno-Chemiczny i Wydział Filologiczny Uniwersytetu w Białymstoku, Wydział Budownictwa i Inżynierii Środowiska Politechniki Białostockiej, a także Instytut Biologii Ssaków PAN.

Aktywność uczelni wyższych oraz ogólnopolski trend przejawiający się chęcią zdobywania wykształcenia wyższego powodują, że znacznie wzrasta odsetek ludności z tym wykształceniem. W 2011 r. wyniósł on w regionie 17% (przy średniej dla kraju 18%), plasując województwo na 6. miejscu w Polsce. W przeciągu niespełna 10 lat (od 2002 r.) odsetek ten wzrósł o 8 punktów procentowych, stawiając województwo podlaskie na 2. miejscu w kraju pod względem dynamiki zmian (Wykres 5.). Niestety, wciąż województwo podlaskie charakteryzuje się też najwyższym odsetkiem osób z najniższymi kwalifikacjami (41% w 2002 r. i 32% w 2011 r.).

...niektóre konkurencyjne i innowacyjne sektory gospodarki...

Analizy konkurencyjności i innowacyjności wskazują kilka branż, które wyróżniają się w gospodarce regionu. Należą do nich:

Tabela 1.
Specjalizacja branżowa
województwa podlaskiego
wg współczynnika lokalizacji
– LQ (European Cluster
Observatory) dane za rok 2007

Źródło: Kowalski, publikacja w druku.

L.p.	Branża	LQ	Miejsce w Europie	Wielkość zatrudnienia
1.	Produkcja artykułów mleczarskich	11,04	1.	5037
2.	Produkcja artykułów fornirowanych; produkcja sklejek, płyt laminowanych, wiórowych oraz desek	6,79	7.	1072
3.	Tkanie materiałów	5,39	6.	1403
4.	Przetwórstwo owoców i warzyw	4,79	10.	1488
5.	Leśnictwo, pozyskiwanie drewna i pokrewne działalności usługowe	4,78	17.	1694
6.	Produkcja maszyn dla rolnictwa i leśnictwa	4,43	9.	1276

W produkcji sprzedanej przemysłu w województwie podlaskim w roku 2011 prawie 55% przypada na produkcję artykułów spożywczych, podczas gdy w kraju udział tego działu wynosi 16,9%. Kolejne miejsca w strukturze produkcji sprzedanej przemysłu w regionie zajmują: produkcja wyrobów z drewna, korka, słomy i wikliny (8,6%) oraz gumy i tworzyw sztucznych (7,4%), produkcja maszyn i urządzeń (5,7%). We wszystkich tych działach odsetek jest znacznie wyższy niż adekwatny dla Polski.

...a także możliwy wzrost kooperacji z rynkami wschodnimi.

Bliskość geograficzna i kulturowa sprawiają, że wschodni sąsiedzi Polski są relatywnie łatwiejszymi rynkami do prowadzenia działalności gospodarczej dla podlaskich firm niż kraje odległe. Eksport towarów do krajów Wspólnoty Niepodległych Państw w 2010 r. stanowił 8,5% ogółu eksportu. Głównie eksportuje się w tym kierunku maszyny i urządzenia, wyroby chemiczne oraz żywność. Produkty żywnościowe oferowane przez biznes podlaski mają coraz bardziej rozpoznawalną markę na rynkach zagranicznych i jednocześnie znaczny potencjał do wzrostu sprzedaży (Komornicki, Szejgiec 2012). W przypadku niektórych branż pewne ograniczenia stanowią wysokie cła. Należy jednak pamiętać, że w przypadku rynków wschodnich ważną rolę odgrywają stosunki dyplomatyczne i polityka, których przejawem może być pojawienie się nagle regulacji utrudniających prowadzenie eksportu (np. obostrzenia fitosanitarne czy licencje transportowe).

Jednym z ważniejszych wyzwań w sferze przedsiębiorczości będzie zapewnienie bezpieczeństwa energetycznego regionu.

Zużycie energii elektrycznej w województwie podlaskim wynosi ok. 2,5 tys. GWh w ciągu roku, co jest najsłabszym wynikiem wśród wszystkich województw i zdecydowanie przewyższa regionalną produkcję (0,8 GWh, co stanowi 0,34% produkcji energii elektrycznej ogółem w kraju). Oznacza to, że województwo jest uzależnione od importu energii elektrycznej, poprzez przestarzałe sieci, które z jednej strony grożą przerwami w dostępie do energii, a z drugiej powodują jej straty w trakcie przesyłu. W regionie, poza instalacjami opartymi o odnawialne źródła energii, znajduje się tylko jedno znaczących rozmiarów konwencjonalne źródło energii elektrycznej, jakim jest elektrociepłownia w Białymstoku. Istnieje bardzo duża potrzeba modernizacji sieci 110 kV i rozbudowy sieci 400 kV.

Szczególnie ważnym dokumentem jest Program rozbudowy Krajowej Sieci Przesyłowej (KSP) w zakresie połączenia Polska – Litwa. Zgodnie z nim, na terenie województwa podlaskiego ma powstać następująca infrastruktura energetyczna:

- linia 400 kV Ostrołęka – Łomża – Narew;
- linia 400 kV Ełk – Łomża;
- linia 400 kV Ełk – granica RP (kierunek Alytus);
- stacja 400/110 kV Łomża;
- rozdzielnia 400 kV w stacji 400/110 kV Narew (rozbudowa).

Realizacja planowanej rozbudowy KSP, zarówno na terenie województwa podlaskiego, jak i mazowieckiego oraz warmińsko-mazurskiego przyniesie wiele korzyści, w tym zdecydowaną rozbudowę sieci energetycznej i zmianę struktury układu zasilania regionu z promieniowego na pierścieniowy (pierścień sieci 400 kV Stanisławów – Ostrołęka – Łomża – Narew – Stanisławów), co doprowadzi jednocześnie do zapewnienia bezpieczniejszych i bardziej stabilnych dostaw energii elektrycznej oraz znacznego zmniejszenia zagrożenia wystąpienia tzw. blackoutu na obszarze województwa z uwagi na możliwość dostarczenia energii z różnych punktów sieci. Zwiększone zostaną także możliwości przesyłowe sieci energetycznej, zarówno wewnątrz regionu, jak i do innych województw (oraz transgranicznie z Litwą).

Drugie transgraniczne połączenie możliwe jest z systemem białoruskim. Warunkiem odtworzenia i ponownego uruchomienia tego połączenia jest wybudowanie nowej linii 400 kV w relacji Narew – Roś (Białoruś).

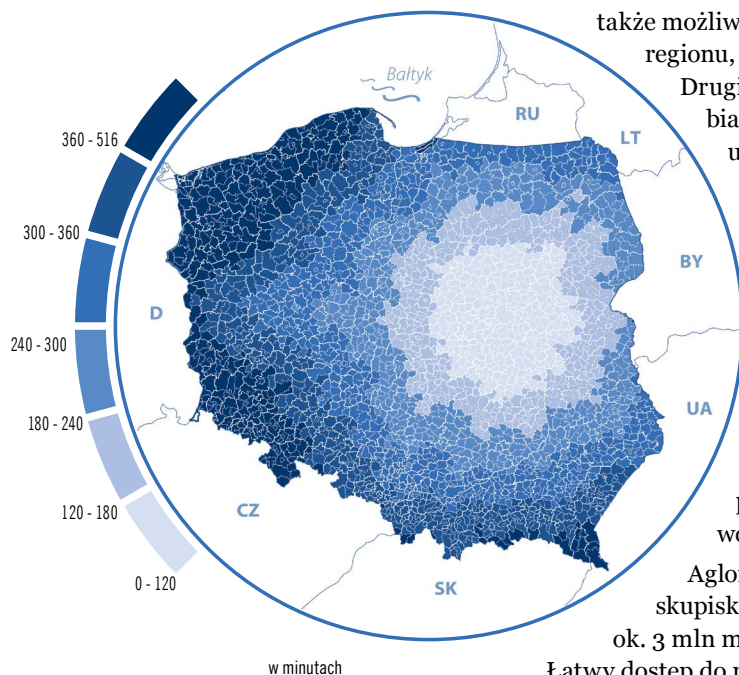
Biegunem wzrostu, który najsilniej oddziałuje na region, jest aglomeracja warszawska.

Województwo podlaskie, a w szczególności jego południowa część i okolice Białegostoku, są jednym z obszarów (poza województwem mazowieckim) o najkrótszym czasie dojazdu samochodem do aglomeracji warszawskiej za pomocą infrastruktury drogowej (Mapa 13.). Pozwala to na relatywnie szybkie przemieszczanie się zarówno osób, jak i towarów pomiędzy województwem podlaskim a Warszawą.

Aglomeracja warszawska jest drugim co do wielkości skupiskiem ludności w Polsce po konurbacji górnośląskiej, liczy ok. 3 mln mieszkańców, czyli więcej niż całe województwo podlaskie.

Łatwy dostęp do rynku warszawskiego może być szansą rozwojową dla podlaskich przedsiębiorców, a także powinien sprzyjać wielopłaszczyznowej współpracy.

Mapa 13.
Czas dojazdu samochodem do
Warszawy w 2011 r.

w minutach

Źródło: opracowanie własne na podstawie Wójcik, Herbst 2012.

ANALIZA SWOT⁵

⁵ Kolejność czynników w niniejszej analizie nie przesądza o ich ważności. Zgodnie z przyjętym założeniem metodologicznym szanse i zagrożenia są czynnikami zewnętrznymi wobec regionu.

- 1. Czyste, różnorodne oraz mało zmienione działalnością człowieka środowisko przyrodnicze**
- 2. Korzystne warunki do rozwoju rolnictwa ekologicznego**
- 3. Dobre warunki dla produkcji energii cieplnej i elektrycznej z biogazu oraz relatywnie dobre warunki do rozwoju energetyki wiatrowej i słonecznej**
- 4. Korzystne przygraniczne położenie województwa**
- 5. Wysoki poziom kształcenia na kierunkach medycznych i prawa**

Mocne strony

- 6. Wzrost poziomu wykształcenia mieszkańców**
- 7. Rozwinięta sieć kształcenia ponadgimnazjalnego oraz wyższego**
- 8. Utrzymująca się korzystna struktura ekonomiczna ludności**
- 9. Wysoki udział w rynku krajowym i wysoka konkurencyjność branży przetwórstwa mleka**
- 10. Załączki ośrodków wzrostu – grupy przedsiębiorstw, cechujące się wysoką konkurencyjnością i innowacyjnością, np. w branżach: produkcja instrumentów medycznych, włókiennictwo, przemysł maszynowy, poligrafia, produkcja oprogramowania**
- 11. Wysoka jakość życia w stolicy województwa**

- 1. Bardzo słaba dostępność transportowa**
- 2. Słaba infrastruktura sieci szerokopasmowych**
- 3. Niska gęstość zaludnienia i rozproszenie sieci osadniczej skutkujące utrudnionym dostępem do usług publicznych i wysokimi kosztami ich realizacji**
- 4. Brak bezpieczeństwa energetycznego województwa, bardzo słaba i przestarzała sieć elektroenergetyczna oraz sieć gazowa o niewystarczającej przepustowości**
- 5. Niewystarczająca infrastruktura związana z gospodarką wodno-ściekową i gospodarką odpadami**
- 6. Niski poziom umiędzynarodowienia działalności podlaskich przedsiębiorstw, niska atrakcyjność inwestycyjna i brak promocji województwa w kontekście gospodarczym i związana z tym niska aktywność kapitału zagranicznego (brak trendu wskazującego na poprawę tej sytuacji)**

Słabe strony

- 7. Bardzo słabe wyniki eksportu**
- 8. Niewystarczające zaangażowanie przedsiębiorstw i jednostek naukowo-badawczych we wzajemną współpracę**
- 9. Słabe powiązania szkolnictwa (w tym wyższego) ze sferą gospodarczą oraz zmniejszający się udział kształcenia zawodowego w systemie edukacyjnym województwa**
- 10. Relatywnie niski poziom przedsiębiorczości**
- 11. Przemysł charakteryzujący się niską produktywnością**
- 12. Problemy z wdrażaniem innowacji przez przedsiębiorstwa**
- 13. Niski udział wydatków na badania i rozwój w strukturze nakładów na działalność innowacyjną w sektorze przemysłu**
- 14. Ogólnie słaba pozycja krajowa i międzynarodowa jednostek badawczo-rozwojowych i naukowo-badawczych**

Szanse

- 1. Rozwój technologii ICT i możliwość jego wykorzystania w wielu dziedzinach – w działalności gospodarczej, turystyce, kulturze, opiece zdrowotnej, edukacji**
- 2. Przygraniczne położenie województwa na ciągach komunikacyjnych, umożliwiające bezpośrednie połączenie w transporcie lądowym pomiędzy krajami bałtyckimi a resztą Unii Europejskiej**
- 3. Polityka Unii Europejskiej nastawiona na rozwój transportu multimodalnego, wspierająca rozwój infrastruktury na obszarach najbardziej jej pozbawionych**
- 4. Bliskość chłonnego rynku zbytu aglomeracji warszawskiej**
- 5. Wizerunek województwa jako regionu ekologicznego**
- 6. Wzrost popytu na żywność ekologiczną, tradycyjną i regionalną oraz żywność wysokiej jakości**
- 7. Wzrost świadomości ekologicznej**
- 8. Upowszechnianie się zjawiska kształcenia przez całe życie**
- 9. Zmiany w ustawie o szkolnictwie wyższym oraz w zakresie finansowania nauki i badań umożliwiające nowe formy współpracy uczelni wyższych z przedsiębiorstwami**

15. Niski poziom rozwoju innowacyjnych instytucji otoczenia biznesu takich jak parki naukowo-technologiczne, centra transferu technologii - niedostateczne oddziaływanie tych inicjatyw na gospodarkę regionu
16. Odpływ wykwalifikowanej kadry z regionu
17. Niski przyrost naturalny oraz ujemne saldo migracji przyczyniające się do dalszego zmniejszania populacji województwa
18. Niedostosowanie kompetencyjno-kwalifikacyjne zasobów pracy
19. Starzenie się zasobów pracy
20. Słaby i nierównomierny dostęp do świadczeń zdrowotnych w sektorze publicznym oraz niska jakość zarządzania sektorem zdrowia
21. Utrzymujące się niskie PKB per capita w stosunku do średniej krajowej oraz niski poziom dochodów ludności
22. Niska skłonność mieszkańców regionu do uczestniczenia w strukturach organizacji społecznych
23. Słabo rozwinięta oferta turystyczna i brak produktów turystycznych
24. Postrzeganie przez część społeczeństwa obszarów chronionych jako bariery rozwojowej (w szczególności obszarów NATURA 2000) oraz potrzeba podnoszenia świadomości i kwalifikacji administracji publicznej w zakresie gospodarowania na obszarach chronionych

Zagrożenia

1. Marginalizacja województwa wynikająca z utrzymywania się słabej dostępności komunikacyjnej
2. Wzrost natężenia ruchu, szczególnie ciężarowego na niedostosowanych drogach
3. Polityka PKP grożąca likwidacją istniejących połączeń kolejowych
4. Degradacja środowiska przyrodniczego
5. Ograniczenia polityczne, administracyjne i ekonomiczne skutkujące zmniejszonymi możliwościami wykorzystania przygranicznego położenia regionu i wejścia na wschodnie rynki zbytu
6. Drenaż mózgów

10. Dostępność środków z funduszy strukturalnych na działalność innowacyjną – utrzymanie preferencji dla regionów o niższym poziomie rozwoju oraz nacisk Komisji Europejskiej na wydatkowanie środków na działalność innowacyjną

11. Rozwój powiązań sieciowych krajowych i zagranicznych (szczególnie w kontekście transferu wiedzy)

12. Wzrost popytu na rynkach wschodnich

13. Realizacja inwestycji energetycznych w zakresie sieci 400 kV oraz gazowych sieci dystrybucyjnych i przesyłowych

14. Korzystny kierunek zmian legislacyjnych w zakresie energetyki i gospodarki odpadami

15. Wzrost zainteresowania nowymi formami turystyki (w tym w szczególności turystyką kwalifikowaną)

16. Wzrost aktywności zawodowej i fizycznej starzejącego się społeczeństwa jako szansa rozwoju usług specjalistycznych z zakresu rehabilitacji, geriatrici, dietetyki itp. oraz rozwoju tzw. srebrnej gospodarki – silver economy

7. Brak zabezpieczenia środków na zadania delegowane JST

8. Pogorszenie stanu finansów publicznych skutkujące ograniczeniem nakładów inwestycyjnych

9. Niekorzystna dla województwa priorytetyzacja działań na szczeblu centralnym, m.in. marginalizacja regionu w planach rozwojowych przez władze centralne, dalsze odwleknięcie realizacji kluczowych dla regionu inwestycji

10. Zbyt mały wpływ regionu na politykę wobec rolnictwa oraz obszarów wiejskich

11. Regulacje prawne i rozwiązania systemowe, zwłaszcza w zakresie kontraktacji usług medycznych, skutkujące dalszym ograniczaniem dostępności do usług medycznych

CELE STRATEGICZNE I OPERACYJNE

Sformułowana ambitna wizja województwa w horyzoncie czasowym 2030 roku wymagać będzie determinacji i konsekwencji w realizacji wytyczonych trzech wzajemnie powiązanych celów strategicznych:

Cel strategiczny 1. Konkurencyjna gospodarka;

Cel strategiczny 2. Powiązania krajowe i międzynarodowe;

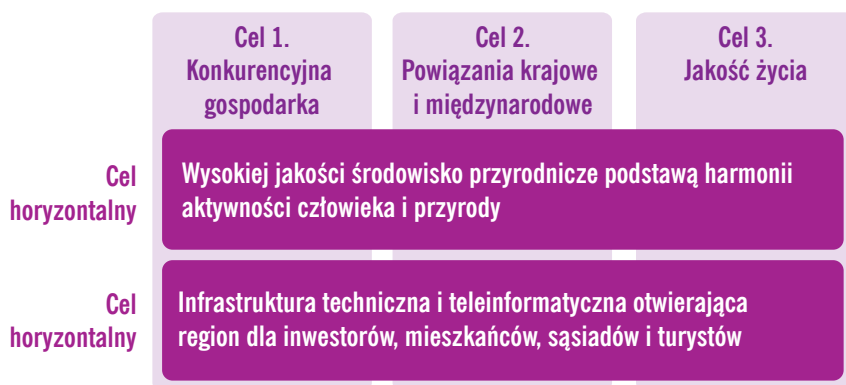
Cel strategiczny 3. Jakość życia.

U podstaw skutecznej realizacji celów strategicznych leżą cele horyzontalne, których wątki przenikają cele strategiczne:

Cel horyzontalny: Wysokiej jakości środowisko przyrodnicze podstawą harmonii aktywności człowieka i przyrody;

Cel horyzontalny: Infrastruktura techniczna i teleinformatyczna otwierająca region dla inwestorów, mieszkańców, sąsiadów i turystów.

Schemat 1.
Układ celów SRWP do roku 2020

Cele strategiczne i cele horyzontalne

Przyjęte cele horyzontalne z jednej strony warunkują, z drugiej zaś wspierają możliwości skutecznego osiągnięcia celów strategicznych. Wysokiej jakości środowisko przyrodnicze województwa podlaskiego ma stanowić nie tyle samoistny cel rozwojowy, co wzmacniać naturalną przewagę województwa postrzeganego jako posiadające doskonale zachowane środowisko naturalne. Konieczna dbałość o utrzymanie wysokiej jakości środowiska jest w układzie celów traktowana jako ważny czynnik zwiększający możliwości wzrostu konkurencyjnej gospodarki – szczególnie jej „zielonych” sektorów. Wizerunek regionu o unikalnym środowisku będzie czynnikiem sprzyjającym rozwojowi powiązań zewnętrznych, poprzez przyciąganie inwestorów zainteresowanych szybko rozwijającą się zieloną gospodarką i jako element promujący na zewnętrznych rynkach regionalne marki. Utrzymanie dobrej jakości środowiska to także kluczowa determinanta wysokiej jakości życia mieszkańców regionu.

Nie można mówić o zapewnieniu rozwoju konkurencyjnej gospodarki oraz powiązań krajowych i międzynarodowych, a także wysokiej jakości życia bez zapewnienia odpowiedniej infrastruktury technicznej i teleinformatycznej

Nie można mówić o zapewnieniu rozwoju konkurencyjnej gospodarki oraz powiązań krajowych i międzynarodowych, a także wysokiej jakości życia bez zapewnienia odpowiedniej infrastruktury technicznej i teleinformatycznej. Dobra infrastruktura jest koniecznością i warunkiem, ale nie istotą planowanego rozwoju społeczno-gospodarczego województwa podlaskiego. Należy jednocześnie wyraźnie podkreślić, iż kluczowe działania w zakresie dostępności komunikacyjnej regionu, jak powiązanie drogowe i kolejowe z Warszawą, leżą poza kompetencjami władz regionalnych. Ujęcie tych wyzwań w formie celu horyzontalnego powinno być traktowane jako możliwie najsilniej wyrażone oczekiwanie w stosunku do władz centralnych na radykalną poprawę dostępności regionu jako kluczowej bariery rozwoju.

Relacje pomiędzy celami strategicznymi

Przyjęte cele strategiczne zakładają równoległe prowadzenie działań na trzech kierunkach, tak aby zapewnić odpowiednio:

- 1. Wzrost przedsiębiorczości i konkurencyjności gospodarki;**
- 2. Rozwój krajowych i międzynarodowych powiązań społeczno-gospodarczych regionu;**
- 3. Wzrost jakości życia mieszkańców.**

Powyższe cele strategiczne dotyczą obszarów życia społeczno-gospodarczego regionu, w których świadoma interwencja może zapewnić bieżącą poprawę sytuacji mieszkańców, jak i przede wszystkim zgodnie z hasłem przewodnim procesu aktualizacji strategii „**Program powinności wobec pokoleń**” zbuduje podstawy trwałego długookresowego rozwoju i nadrobienia dystansu do regionów wiodących w Polsce i w Europie. Jednocześnie na układ przyjętych celów strategicznych należy patrzeć jako na system elementów wzajemnie powiązanych i warunkujących się, a w szczególności wzmacniających swoje oddziaływanie.

Działania i postępy w ramach jednego celu strategicznego będą wzmacniały możliwości osiągania lepszych wyników w ramach pozostałych celów. Niewątpliwie podstawą rozwoju regionu musi być konkurencyjna gospodarka. To ona tworzy miejsca pracy i w konsekwencji prowadzi do wzrostu zatrudnienia, wzrostu dochodów

Schemat 2.
Relacje pomiędzy celami strategicznymi

i dobrobytu. Posiadanie pracy i dochodów stanowi fundament wysokiej jakości życia. Konkurencyjna gospodarka to czynnik, który zapewni, że rozwój powiązań krajowych i międzynarodowych przyniesie maksymalne korzyści. Wysoce konkurencyjne firmy najbardziej skorzystają z silniejszych powiązań krajowych i międzynarodowych, nie będą obawiać się nowych inwestorów zewnętrznych, a raczej traktować ich jako partnerów do korzystnej współpracy. Z drugiej strony rozwój powiązań społeczno-gospodarczych będzie sprzyjał dalszemu wzrostowi konkurencyjności gospodarki. Więcej inwestycji, ale i więcej nowych idei, ludzi kreatywnych i przedsiębiorczych, których będzie przyciągał region stworzy silne podstawy rozwoju gospodarczego, a także przełoży się na wzrost jakości życia. I odwrotnie, wysoka jakość życia będzie ważnym czynnikiem przyciągania ludzi z zewnątrz, także ze wschodu, nie tylko jako turystów, ale przede wszystkim jako nowych, aktywnych, przedsiębiorczych i kreatywnych mieszkańców. Zatem wysoka jakość życia mieszkańców zapewni doskonale warunki do rozwoju gospodarczego, utrzymując w regionie najlepsze zasoby ludzkie, pomimo ciągle jeszcze niższych średnich dochodów. Będzie to także ważny czynnik decydujący o lokalizacji inwestycji zewnętrznych w regionie.

Konsekwentna równoczesna realizacja przyjętych trzech celów strategicznych zapewni dodatkowo wystąpienie wielu efektów synergicznych, zasadniczo wzmacniających efekty podejmowanych działań. U podstaw konstrukcji zakresu poszczególnych celów strategicznych leżą założenia o charakterze przekrojowym, są to:

- 1) **inteligentna specjalizacja** – strategia jest otwarta na idee przyczyniające się do budowania specyficznych przewag regionu, w szczególności w oparciu o jego potencjał wewnętrzny, dotyczy to między innymi: wykorzystania korzystnych uwarunkowań do produkcji rolniczej – mleka i jego przetworów oraz wysokiej jakości żywności, produkcji i usług o wyznaczniku „ekologiczne i zielone” – odnawialnych źródeł energii, technologii przyjaznych środowisku, ekoturystyki, nauk o życiu (life science), srebrnej gospodarki (silver economy), kreacji zielonych miejsc pracy oraz rozwoju produkcji i usług zorientowanych na naszych wschodnich sąsiadów. Wyzwania współczesnej gospodarki wymagają, aby proces identyfikacji specjalizacji regionalnych miał charakter ciągły i był prowadzony w modelu pełnej partycypacji ze strony partnerów społeczno-gospodarczych. W związku z powyższym, w oparciu o system realizacji strategii, zostanie wypracowany mechanizm identyfikacji i weryfikacji inteligentnych specjalizacji, który będzie integralną częścią dokumentów wdrożeniowych Strategii;
- 2) **wykorzystanie ICT** – strategia promuje szerokie wykorzystanie technologii informacyjno-komunikacyjnych we wszystkich sferach życia i dziedzinach gospodarki;
- 3) **współpraca** – strategia przyczyni się do rozwijania w regionie kultury współpracy opartej na zaufaniu różnorodnych podmiotów i instytucji, przyczyniających się do realizacji celów rozwojowych regionu;
- 4) **spójność terytorialna** – strategia przyczyni się do pobudzania lokalnych zasobów dla rozwoju społeczno-gospodarczego we wszystkich częściach regionu.

CEL STRATEGICZNY 1. KONKURENCYJNA GOSPODARKA

Należy zwiększyć wykorzystanie koncepcji inteligentnych specjalizacji łącząc tradycje gospodarcze regionu z najnowszą wiedzą i technologiami

W strukturze gospodarczej województwa podlaskiego dużą rolę odgrywa rolnictwo, w którym produktywność pracy jest niska. Diagnoza procesów rozwojowych wskazuje na niewystarczająco dynamiczny rozwój działów pozarolniczych. Problemem są także niskie nakłady inwestycyjne i niska innowacyjność w przedsiębiorstwach oraz słaba współpraca świata nauki i przedsiębiorstw. Wszystko to prowadzi do utrzymywania się niskich dochodów, a także spadku zatrudnienia w regionie. Sytuacja ta wymaga

radikalnego wzrostu przedsiębiorczości i konkurencyjności podlaskiej gospodarki. Wzrost przedsiębiorczości stać się może mechanizmem zapewniającym istotne zmiany w strukturze zatrudnienia w kierunku wzrostu roli produkcji przemysłowej, usług i budownictwa, które zapewniają wyższą niż rolnictwo wartość dodaną na jednego zatrudnionego. Niezbędne jest oparcie konkurencyjności regionalnej gospodarki na wiedzy i innowacjach wdrażanych w zakorzenionych sektorach tradycyjnych (patrz Tabela 1. w rozdziale Diagnostyka strategiczna). Należy zwiększyć wykorzystanie koncepcji inteligentnych specjalizacji, łącząc tradycje gospodarcze regionu z najnowszą wiedzą i technologiami. Nie można też zaniedbywać nowych rodzących się sektorów gospodarczych, w których region także może znaleźć swoje szanse. Przedsiębiorczość oraz gospodarka oparta na wiedzy i innowacjach zapewni trwałą przewagę konkurencyjną w warunkach globalizacji.

Rozwój przedsiębiorczości w regionie powinien przyczynić się do wzmocnienia jego potencjału gospodarczego. Po pierwsze efektem tego ma być zwiększenie liczby przedsiębiorstw, a więc zwiększenie liczby podmiotów i osób zaangażowanych w kreowanie wzrostu gospodarczego regionu. Po drugie rozwój przedsiębiorczości ma skłonić przedsiębiorców do podejmowania nowych wyzwań gospodarczych oraz podnieść ich kompetencje związane z prowadzeniem biznesu. Nowoczesna, konkurencyjna gospodarka napędzana przedsiębiorczością mieszkańców, której wytwory będą skierowane na rynki zewnętrzne, zapewni wzrost dochodów i zatrudnienia.

Rolnictwo jest i powinno być niezmiernie ważną gałęzią gospodarki, przy czym konieczne jest dążenie do sprzedaży poza region jedynie wysoko przetworzonych produktów. Produkcję rolną należy ukierunkować na żywność bezpieczną, wysokiej jakości i wytwarzaną w sposób zrównoważony. Obiektem szczególnej troski powinny być zatem z jednej strony innowacje w rolnictwie oraz sferze produkcji żywności, a z drugiej ochrona dziedzictwa i wsparcie produktów tradycyjnych. Należy dążyć do wzmocnienia pozycji rolników w łańcuchu dostaw żywności poprzez innowacyjne rozwiązania, które sprzyjają przejrzystości, przepływowi informacji i zdolnościom w zakresie zarządzania oraz służą wytwarzaniu nowych produktów wysokiej jakości.

Miary sukcesu:

1. PKB na 1 mieszkańca
2. Liczba firm na 10 tys. mieszkańców

CEL OPERACYJNY 1.1. ROZWÓJ PRZEDSIĘBIORCZOŚCI

W województwie podlaskim wyraźnie mniej osób niż w bardziej rozwiniętych regionach decyduje się na prowadzenie działalności gospodarczej. Mniej firm to mniejszy potencjał rozwoju gospodarczego, a tym samym mniejsze szanse w konkurencyjności z innymi regionami. Przedsiębiorczość to duża liczba firm, ale także aktywność i skuteczność tych już istniejących. Wsparcie przedsiębiorczości powinno stanowić tło innych działań strategicznych w województwie podlaskim.

*Bez przedsiębiorczości
rozwój nie jest możliwy*

Przedsiębiorczość to specyficzna zdolność społeczeństwa do wykorzystania swojego potencjału, oznacza zdolność do wcielania pomysłów w czyn. Obejmuje ona kreatywność, innowacyjność i podejmowanie ryzyka, a także zdolność do planowania przedsięwzięć i prowadzenia ich dla osiągnięcia zamierzonych celów. Bez przedsiębiorczości rozwój nie jest możliwy. Przedsiębiorczość to kreowanie postaw społecznych: to „wzięcie spraw we własne ręce”, to „zaradność”, to „odwaga”, to „motywacja” do wyznaczania i „skuteczność” osiągania celów. Przedsiębiorczość w tym znaczeniu nie odnosi się tylko do przedsiębiorców, ale do całego społeczeństwa. Rozwój przedsiębiorczości to także pobudzanie poza-

rolniczej działalności na obszarach wiejskich oraz poszukiwanie alternatywnych źródeł dochodów dla ludności zamieszkującej na obszarach atrakcyjnych przyrodniczo i objętych ochroną. Przedsiębiorczość to również skuteczniejsza i tańsza administracja publiczna, dzięki lepszemu zarządzaniu i prospołecznej aktywności.

Główne kierunki interwencji:

- Promowanie postaw przedsiębiorczych
- Wspieranie powstawania i rozwoju podmiotów gospodarczych

CEL OPERACYJNY 1.2. WZROST INNOWACYJNOŚCI PODLASKICH PRZEDSIĘBIORSTW

Należy wspierać przede wszystkim przedsięwzięcia podnoszące konkurencyjność w wymiarze krajowym i międzynarodowym

Podniesienie poziomu innowacyjności w działalności podlaskich przedsiębiorstw powinno przyczynić się do wzrostu ich konkurencyjności na rynkach zewnętrznych, a przez to do istotnego wzrostu sprzedaży produktów i usług wytworzonych w regionie. Priorytetowym obszarem oddziaływania powinny być przedsiębiorstwa wykazujące najwyższą konkurencyjność i innowacyjność. Na bazie kluczowych branż regionu, w których działają innowacyjne przedsiębiorstwa, powinny być tworzone platformy współpracy środowiska naukowego, instytucji otoczenia biznesu oraz sektora przedsiębiorstw. W dalszej kolejności interwencja powinna dotyczyć wszystkich firm, wprowadzających rozwiązania innowacyjne, bez względu na to czy będą to rozwiązania własne, czy pozyskane. Należy przy tym szeroko rozumieć innowacje jako obejmujące wdrażanie nowych produktów, procesów, sposobów organizacji i marketingu. Jednak w każdym przypadku zastosowana innowacja powinna przynosić wymierne efekty rynkowe. Współcześnie coraz częściej współautorami innowacji są klienci i użytkownicy produktu czy usługi, dlatego potrzebna jest reorientacja na innowacje otwarte. Na szczególną uwagę zasługuje stymulowanie prac badawczo-rozwojowych prowadzonych przez przedsiębiorstwa, w szczególności związanych z innowacjami produktowymi, a także wprowadzenia wyników tych prac na rynek. Należy wspierać przede wszystkim przedsięwzięcia podnoszące konkurencyjność w wymiarze krajowym i międzynarodowym. Jednocześnie będą podejmowane działania poprawiające dostęp przedsiębiorstw do kapitału z wykorzystaniem inżynierii finansowej, co w efekcie przyczyni się do zwiększenia poziomu inwestycji w regionie. Szczęólnego podejścia wymagają małe i średnie przedsiębiorstwa nie partycypujące do tej pory w procesach związanych z podnoszeniem innowacyjności. Konieczne jest zastosowanie instrumentarium, które pozwoliłoby wygenerować w nich popyt na innowacje produktowe, procesowe, marketingowe, organizacyjne. Kluczowe będą zatem badania identyfikujące i kwantyfikujące istnienie potencjalnego popytu oraz jego uwarunkowań.

Główne kierunki interwencji:

- Promowanie postaw proinnowacyjnych
- Wspieranie działalności B+R w przedsiębiorstwach
- Zapewnienie dostępu do kapitału na działalność inwestycyjną i innowacyjną przedsiębiorstw
- Wspieranie transferu wiedzy i komercjalizacji wyników B+R
- Wspieranie innowacji produktowych, procesowych, organizacyjnych i marketingowych

CEL OPERACYJNY 1.3. ROZWÓJ KOMPETENCJI DO PRACY I WSPARCIE AKTYWNOŚCI ZAWODOWEJ MIESZKAŃCÓW REGIONU

Podstawowym wyzwaniem jest sprawny, wysokiej jakości system edukacji, w tym ustawicznej i szkoleń, dopasowany do potrzeb gospodarczych i społecznych

Przewaga konkurencyjna gospodarki w coraz większym stopniu determinowana jest poziomem kapitału ludzkiego. Tworzą go coraz lepiej wykształceni, bardziej aktywni i elastycznie poruszający się na rynku pracy obywatele. Szybko też rośnie rola kapitału społecznego, wyrażającego kompetencje i postawy sprzyjające współpracy, komunikacji, kreatywności, otwartości i umiejętności elastycznego wykorzystywania posiadanej wiedzy i doświadczenia. Ostatnie lata przynoszą wzrost poziomu wykształcenia mieszkańców regionu, jednak głównym problemem jest niedostosowanie oferty kształcenia do potrzeb rynku pracy. Podstawowym wyzwaniem jest zatem sprawny, wysokiej jakości system edukacji, w tym ustawicznej i szkoleń, dopasowany do potrzeb gospodarczych i społecznych. Niezbędny jest w związku z tym rozwój współpracy pomiędzy pracodawcami i szkołami, zwłaszcza zawodowymi i wyższymi. Konieczne jest jednocześnie podniesienie atrakcyjności i elastyczności kształcenia i szkolenia zawodowego, dostosowującego się do lokalnych specyficznych potrzeb rynku pracy.

Aby poprawić konkurencyjność, konieczne są inwestycje mające na celu wzmocnienie kadr regionalnej gospodarki, w tym zarówno administracji publicznej, pracowników firm, jak i przedsiębiorców (w szczególności w zakresie kompetencji zarządczych). Dostosowanie systemu kształcenia do potrzeb regionalnej gospodarki to także działania w zakresie reorientacji zawodowej osób odchodzących z rolnictwa. Wobec dynamicznych zmian zachodzących w otoczeniu społeczno-gospodarczym konieczne jest dostosowywanie się pracowników do zmieniających się oczekiwań rynku pracy.

W warunkach województwa podlaskiego dodatkowo zasadne jest podejmowanie działań zapobiegających odpływowi dobrze wykształconych mieszkańców regionu, takich jak na przykład system wsparcia talentów, czy system wsparcia osób podnoszących kompetencje zawodowe bądź uzyskujących kwalifikacje w niszowych/rzadkich zawodach i stanowiskach pracy. Przy prowadzeniu aktywnej polityki podnoszenia kompetencji do pracy obecnie niezagospodarowane zasoby pracy powinny być traktowane jako przyszły atut regionu, z punktu widzenia lokalizacji inwestycji wymagających wysokiej jakości pracowników.

Główne kierunki interwencji:

- Poprawa dostępności do wysokiej jakości kształcenia i szkolenia dostosowanego do potrzeb rynku pracy
- Aktywizacja zawodowa osób o utrudnionym dostępie do rynku pracy

CEL OPERACYJNY 1.4. KAPITAŁ SPOŁECZNY JAKO KATALIZATOR PROCESÓW ROZWOJOWYCH

Nie bez znaczenia jest także kształtowanie kompetencji sprzyjających kooperacji, takich jak tolerancja, otwartość, innowacyjność i kreatywność

W Strategii Europa 2020 inwestycje w kapitał społeczny zostały uznane za jeden z kluczowych czynników przyczyniających się do osiągania większej spójności społecznej i budowy społeczeństwa opartego na wiedzy. Niezbędne do zbudowania gospodarki opartej na wiedzy jest uruchomienie mechanizmów o charakterze społecznym, takich jak zaufanie społeczne, odwaga i otwartość na nowatorskie rozwiązania, system edukacyjny wspierający kreatywność, itd. Innowacyjność bowiem to wypadkowa rozwoju gospodarczego i społecznego. Innowacje to nie tylko wprowadzanie nowoczesnych rozwiązań produktowych czy marketingowych. Równie ważne są także innowacje społeczne. We współczesnej gospodarce, ale i w sferze społecznej niezbędna jest umiejętność działania w strukturach sieciowych. Pojedyncze firmy czy instytucje nie są

już w stanie samodzielnie sprostać stojącym przed nimi wyzwaniom. Muszą nauczyć się działać wspólnie w dynamicznych układach sieciowych.

Budowa kapitału społecznego to dbanie o zdrowe relacje społeczne, o dobro wspólne i współpracę. Dlatego tak istotne jest wzmacnianie społecznych i obywatelskich kompetencji mieszkańców regionu oraz wspieranie dialogu społecznego. Nie bez znaczenia jest także kształtowanie kompetencji sprzyjających kooperacji, takich jak tolerancja, otwartość, innowacyjność i kreatywność. Z perspektywy zaufania, stanowiącego jeden z wyznaczników kapitału społecznego, istotna jest także poprawa jakości działania instytucji publicznych, szczególnie w sferze komunikacji z obywatelem. Sprawna administracja to nie tylko efektywne dysponowanie środkami publicznymi, ale przede wszystkim odwołanie się do wartości społeczeństwa obywatelskiego i zasady partnerstwa. Jednym z najważniejszych partnerów władz i instytucji publicznych w procesie dialogu i partycypacji społecznej są organizacje pozarządowe. Dlatego tak istotne jest wykorzystanie ich potencjału w realizacji zadań publicznych.

Podstawą budowania silnego kapitału społecznego jest z jednej strony wzmacnianie więzi opartych na wspólnej tożsamości i umiejętności do jej ciągłej, twórczej reinterpretacji. Z drugiej jego integralnym elementem jest otwartość na inne wzorce kulturowe, umiejętność współdziałania i współżycia osób reprezentujących różne wartości, tradycje, normy zachowań i sposoby życia. Obydwie te postawy są ze sobą silnie związane i warunkowane przez znajomość własnej tradycji, kultury, historii oraz indywidualną kreatywność, otwartość na inspiracje i nowe rozwiązania. Kluczowe jest w tym aspekcie wzmocnienie znaczenia kultury w rozwoju społeczno-gospodarczym regionu. Kultura może być potencjalnie istotnym czynnikiem dynamizującym rozwój społeczno-gospodarczy województwa.

Główne kierunki interwencji:

- Promowanie wartości i postaw sprzyjających współpracy i aktywności obywatelskiej oraz wspieranie dialogu społecznego
- Efektywne wykorzystanie potencjału kulturowego
- Zwiększenie obecności kultury w życiu codziennym poprzez poprawę dostępu do jej dóbr oraz kształtowanie nawyków kulturalnych
- Poprawa skuteczności zarządzania regionalnego i lokalnego – sprawna administracja

CEL OPERACYJNY 1.5. EFEKTYWNE KORZYSTANIE Z ZASOBÓW NATURALNYCH

Szansą regionu jest w tym zakresie wykorzystanie przyjaznego środowiska modelu zdecentralizowanego wytwarzania energii

Wzrost efektywności korzystania z zasobów przez podlaskie przedsiębiorstwa powinien przyczynić się do obniżenia kosztów działalności, a tym samym do podniesienia ich konkurencyjności. Największy potencjał w tym zakresie daje realizacja przedsięwzięć ograniczających energo- i materiałochłonność działalności. Skutkiem tego powinno być mniejsze zużycie energii, surowców i materiałów w przeliczeniu na jednostkę produktu lub usługi. Szczególną rolę odgrywać będą przedsięwzięcia dotyczące produkcji energii w oparciu o źródła odnawialne (OZE) i technologie wytwarzania w skojarzeniu energii elektrycznej i ciepłej (kogeneracji) w procesach wysokosprawnych. Rozwój OZE to także kwestia bezpieczeństwa energetycznego regionu i ochrony klimatu. Szansą regionu jest w tym zakresie wykorzystanie przyjaznego środowiska modelu zdecentralizowanego wytwarzania energii. Z uwagi na rolę jaką w gospodarce regionu odgrywa rolnictwo i przetwórstwo rolno-spożywcze rozwój energetyki odnawialnej powinien w pierwszej kolejności wiązać się z zagospodarowywaniem powstających w nich produktów ubocznych. Rozwój OZE nie może zagrażać tradycyjnym branżom gospodarki regionu.

Efektywnemu korzystaniu z zasobów naturalnych mają służyć ekoinnowacje, wdrażane także w sektorach tradycyjnych, takich jak: budownictwo, przemysł tekstylny, drzewny czy produkcja żywności. Istnieje również potrzeba rozwoju wszelkich przedsięwzięć związanych z zieloną gospodarką, w tym na terenach wiejskich, tak zwanych business & biodiversity. Ważnym aktywatorem zielonego wzrostu powinny być technologie telekomunikacyjne. Poza innowacjami technologicznymi potrzebne jest zorientowanie się na innowacje pozatechnologiczne, takie jak organizacyjne (zielone zamówienia publiczne, certyfikacja) czy nowe modele biznesowe. Uzupełniający charakter mogą mieć także działania w zakresie dostosowania istniejących instalacji do wymogów najlepszych dostępnych technik (best available technology – BAT), wdrażania systemów zarządzania środowiskowego oraz uzyskania certyfikowanych ekoznaków. Wzmocnienie zdolności przedsiębiorstw do tworzenia ekoinnowacji powinno przyczyniać się do powstawania innowacyjnych, zielonych produktów i usług, a tym samym zwiększać szanse zdobywania nowych rynków.

Główne kierunki interwencji:

- Promowanie postaw i działań sprzyjających efektywności wykorzystania zasobów naturalnych
- Ograniczanie energo- i materiałochłonności
- Produkcja energii ze źródeł odnawialnych

CEL OPERACYJNY 1.6. NOWOCZESNA INFRASTRUKTURA SIECIOWA

Powszechna dostępność do szerokopasmowego Internetu powinna stać się standardem cywilizacyjnym: warunkuje rozwój społeczeństwa informacyjnego, upowszechnienie korzystania z usług świadczonych drogą elektroniczną, ale także poprawę konkurencyjności podmiotów gospodarczych. Inwestycje w infrastrukturę telekomunikacyjną wpływają na podniesienie atrakcyjności regionu z punktu widzenia zarówno przedsiębiorców, jak i mieszkańców. Kluczową kwestią dla bezpieczeństwa energetycznego województwa podlaskiego jest stan techniczny obiektów wytwarzających energię oraz gęstość i stan techniczny sieci przesyłowych i dystrybucyjnych. W obecnie istniejącej sieci brak jest rezerwowego zasilania lokalnych sieci. Zły stan techniczny linii energetycznych wpływa negatywnie na bezpieczeństwo energetyczne województwa (zwłaszcza terenów wiejskich) oraz niekorzystnie oddziałuje na rozwój gospodarczy. Mało wydolna infrastruktura zmniejsza także możliwość wykorzystania zasobów energii odnawialnej. Konieczna jest zatem rozbudowa i modernizacja infrastruktury energetycznej sieci przesyłowej i dystrybucyjnej, ze szczególnym uwzględnieniem energetyki opartej na energii odnawialnej (np. budowa sieci umożliwiającej dystrybucję energii ciepłej). Działania powinny dotyczyć także rozwoju inteligentnych systemów przesyłu i dystrybucji energii elektrycznej.

Wyzwaniem w zakresie infrastruktury technicznej na rzecz nie tylko gospodarki, ale także mieszkańców regionu, jest rozwój sieci gazowej w regionie. W chwili obecnej niemożliwe jest na przykład przyłączenie nowych dużych odbiorców, a istniejące warunki pozwalają tylko na utrzymanie stanu zaopatrzenia dotychczasowych odbiorców. Aktualne i przyszłe potrzeby rozwojowe województwa pilnie wymagają rozbudowy istniejącego systemu dystrybucyjnego i przesyłowego.

Główne kierunki interwencji:

- Rozbudowa infrastruktury telekomunikacyjnej
- Przebudowa systemu energetycznego
- Wspieranie rozwoju infrastruktury gazowej

CEL STRATEGICZNY 2. POWIĄZANIA KRAJOWE I MIĘDZYNARODOWE

Ograniczony potencjał gospodarczy i społeczny województwa podlaskiego sprawiają, iż ważne jest poszukiwanie dróg rozwoju w zacieśnianiu współpracy z innymi obszarami, tak w kraju, jak i za granicą. Z perspektywy gospodarki ograniczoność rynku zbytu, ale także potencjału inwestycyjnego rodzimych firm sprawiają, iż dostęp do zewnętrznych rynków produktów i kapitału będzie miał kluczowe znaczenie z punktu widzenia możliwości przyspieszenia rozwoju regionalnego. Potencjał rozwoju współpracy wynika z położenia regionu wzdłuż wschodniej granicy Polski i Unii Europejskiej. Rynki wschodnie, które w przeszłości stanowiły silny bodziec gospodarczego rozwoju, również w przyszłości powinny być rozpatrywane jako priorytetowe, także w kontekście stymulowania współpracy z partnerami z kraju i z UE. Należy docenić formę kontaktów, jaką jest współpraca transgraniczna, obejmująca wszystkie dziedziny życia. Współpraca transgraniczna może być postrzegana jako sposób na poszerzenie kontaktów społeczności lokalnych, promocji regionu, pozyskania inwestorów zagranicznych, a także wykorzystania doświadczeń międzynarodowych organizacji współpracy regionalnej dla przyspieszenia procesów rozwojowych na obszarze województwa.

Ważne jest z punktu widzenia rozwoju regionu rozwijanie wszelkich form współpracy i powiązań sieciowych w układach zewnętrznych, poprzez ciągłe komunikowanie się, wymianę informacji, wiedzy, dobrych praktyk oraz tworzenie mniej czy bardziej sformalizowanych powiązań.

Miary sukcesu:

1. Wartość eksportu w przeliczeniu na 1 mieszkańca
2. Udział kapitału zagranicznego ulokowanego w województwie podlaskim w całkowitej wartości tego kapitału w Polsce

CEL OPERACYJNY 2.1. AKTYWNOŚĆ PODLASKICH PRZEDSIĘBIORSTW NA RYNKU PONADREGIONALNYM

Wzrost aktywności podlaskich przedsiębiorstw na rynkach zewnętrznych jest konieczny, by region mógł rozwijać się szybciej, pomimo występujących ograniczeń skali rynku wewnętrznego. Nakłady inwestycyjne w podlaskich firmach utrzymują się na bardzo niskim poziomie. Odbija się to w sposób zasadniczy na konkurencyjności podlaskiej gospodarki i jej zdolności do wzrostu. Jednocześnie barierą rozwoju podlaskich firm jest wysoce ograniczony potencjał rynku lokalnego determinowany względnie niewielką liczbą mieszkańców i ich niskimi dochodami. Niska chłonność regionalnego rynku i ograniczony potencjał inwestycyjny rodzimych przedsiębiorstw sprawiają, że rozwój zewnętrznych powiązań społeczno-gospodarczych województwa jest szansą na wzrost gospodarczy i tworzenie nowych miejsc pracy. Do realizacji powyższego celu przyczyniać się powinny inicjatywy służące nawiązywaniu kontaktów gospodarczych, wspieraniu działań marketingowych i promocyjnych na rynkach zewnętrznych oraz promocji regionu uwzględniającej potencjał regionalnej gospodarki.

Główne kierunki interwencji:

- Promocja gospodarcza regionu
- Inicjatywy sprzyjające nawiązywaniu kontaktów gospodarczych oraz wspieranie obecności podlaskich przedsiębiorstw na rynkach zewnętrznych

CEL OPERACYJNY 2.2. POPRAWA ATRAKCYJNOŚCI INWESTYCYJNEJ WOJEWÓDZTWA

Zwiększenie atrakcyjności inwestycyjnej województwa powinno przyczynić się do wzrostu poziomu nakładów inwestycyjnych ze strony firm regionalnych, jak i inwestorów zewnętrznych. Ta ostatnia kategoria inwestorów oprócz kapitału i wiedzy, zazwyczaj wnosi do regionu także swój udział w sprzedaży na rynkach zewnętrznych. Województwo powinno więc wyjątkowo aktywnie działać w celu pozyskania takich inwestorów, wykorzystując swoje przewagi oraz adresując ofertę do wyselekcjonowanych odbiorców, dla których słabości województwa mają mniejsze znaczenie.

Główne kierunki interwencji:

- Aktywność informacyjno-promocyjna ukierunkowana na inwestorów (aktywne pozyskiwanie inwestorów)
- Dostępność terenów inwestycyjnych

CEL OPERACYJNY 2.3. ROZWÓJ PARTNERSKIEJ WSPÓŁPRACY TRANSGRANICZNEJ

Rozwój partnerskiej współpracy z sąsiadami ze Wschodu powinien opierać się także na potencjale oraz istniejących już doświadczeniach ośrodków naukowych regionu

Bardzo ważna jest poprawa transgranicznych zdolności do współpracy na poziomie regionalnym i lokalnym. Istotą współpracy powinna być wymiana informacji, doświadczeń, dobrych praktyk i kadr. Istotna jest również współpraca instytucji publicznych, przede wszystkim jednostek samorządu terytorialnego na obszarach przygranicznych, szczególnie w zakresie wspólnego planowania strategicznego i przestrzennego. Warto wykorzystywać możliwości współpracy gospodarczej bazującej na wspólnych projektach oraz wykorzystywaniu potencjałów przedsiębiorczości po obu stronach granic. Rozwój partnerskiej współpracy z sąsiadami ze Wschodu powinien opierać się także na potencjale oraz istniejących już doświadczeniach ośrodków naukowych regionu. Można mieć nadzieję, że partnerzy po wschodniej stronie granicy będą zainteresowani podejmowaniem równoległych działań w zakresie: ułatwień w przekraczaniu granicy, budowy infrastruktury technicznej zapewniającej spójność obszarów przygranicznych, budowy kluczowych szlaków komunikacyjnych zapewniających dostępność transportową regionów w ujęciu międzynarodowym, wspierania rozwoju transgranicznych kontaktów społeczno-gospodarczych. Warto także wykorzystać potencjał oraz istniejące już doświadczenia instytucji kultury oraz podmiotów trzeciego sektora.

Główne kierunki interwencji:

- Poprawa przepustowości i zwiększanie sieci przejść granicznych
- Działania w zakresie ułatwień w przekraczaniu granicy
- Tworzenie powiązań formalnych i nieformalnych oraz sieci współpracy
- Ochrona i efektywne wykorzystanie wspólnego dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego obszaru pogranicza

CEL OPERACYJNY 2.4. ROZWÓJ PARTNERSKIEJ WSPÓŁPRACY MIĘDZYREGIONALNEJ

Zakładając rozwój oparty o współpracę i otwartość warto wykorzystywać szanse wynikające z możliwości pogłębiania współpracy z innymi polskimi i europejskimi regionami. Województwo należy do makroregionu Polski Wschodniej, obejmującego 5 województw: lubelskie, podkarpackie, podlaskie, świętokrzyskie oraz warmińsko-

Zakładając rozwój oparty o współpracę i otwartość warto wykorzystywać szanse wynikające z możliwości pogłębiania współpracy z innymi polskimi i europejskimi regionami

mazurskie, charakteryzujących się niskim poziomem rozwoju, tak na tle innych regionów kraju, jak i Unii Europejskiej. Dotychczasowe przyjmowane strategie rozwoju tego makroregionu ujawniły istotne, często wspólne potencjały tego obszaru. Zarówno więc wspólne problemy rozwojowe, jak i wspólne potencjały rozwoju mogą być właściwą płaszczyzną współpracy w układzie międzyregionalnym. Wspólnym wysiłkiem można zmieniać wizerunek Polski Wschodniej, przekonywać inwestorów zagranicznych, skutecznie pozyskiwać środki publiczne na rozwój uboższych regionów, prowadzić spójną politykę rozwoju regionalnego.

Jednocześnie województwo podlaskie powinno rozwijać partnerską współpracę z innymi regionami w Polsce i w Unii Europejskiej, w tym najwyższej rozwiniętymi. Dzięki takiej współpracy może nastąpić przepływ wiedzy i dobrych praktyk. Warto rozwijać współdziałanie w zakresie wspólnych badań naukowych czy wymiany kadry.

Główne kierunki interwencji:

- Tworzenie powiązań formalnych i nieformalnych oraz sieci współpracy
- Rozwój ponadregionalnych produktów i współpraca w zakresie wspólnych problemów
- Rozwój współpracy w sferze innowacji i inwestycji

CEL OPERACYJNY 2.5. PODNIESIENIE ZEWNĘTRZNEJ I WEWNĘTRZNEJ DOSTĘPNOŚCI KOMUNIKACYJNEJ REGIONU

Niezbędne jest połączenie województwa podlaskiego z krajowymi i międzynarodowymi ośrodkami wzrostu, w tym poprawa dostępności komunikacyjnej także wewnątrz województwa, która warunkuje dodatkowo dostęp do usług publicznych

Jedną z najważniejszych determinant rozwoju regionalnego jest dostępność transportowa oparta o nowoczesny, sprawny i wydajny system transportowy, na który składa się system dróg różnych kategorii, linie kolejowe oraz transport lotniczy. Dostępność transportowa zaliczana jest do najważniejszych czynników decydujących o atrakcyjności inwestycyjnej regionu, w tym warunkuje możliwości rozwoju turystyki. Niezbędne jest połączenie województwa podlaskiego z krajowymi i międzynarodowymi ośrodkami wzrostu, w tym poprawa dostępności komunikacyjnej także wewnątrz województwa, która warunkuje dodatkowo dostęp do usług publicznych. Ważnym zadaniem jest budowa lotniska regionalnego, o parametrach dopasowanych do rzeczywistych potrzeb i możliwości regionu, które włączy województwo w międzynarodowy system transportu powietrznego, poprzez połączenia z europejskimi węzłami lotniczymi. Z perspektywy powiązań międzynarodowych istotna jest również poprawa jakości połączeń kolejowych z Białorusią i Litwą.

Dla rozwoju regionu konieczne jest podjęcie działań prowadzących do optymalizacji i integracji systemów transportowych, zwiększenia ich efektywności, zmniejszenia obciążeń środowiskowych i poprawy bezpieczeństwa ich użytkowania, z uwzględnieniem walorów przyrodniczych województwa i obecności węzłów sieci ekologicznej. Celem interwencji w zakresie powiązań transportowych powinno być integrowanie transportu drogowego, kolejowego, powietrznego, tworzenie warunków do komplementarności różnych rodzajów transportu oraz rozbudowa „inteligentnych” systemów transportowych. Pierwszoplanowe znaczenie będzie miało stworzenie dogodnych warunków do budowy i rozbudowy terminali przeładunkowych i przesiadkowych dla różnych form transportu. W aglomeracji białostockiej oraz innych ośrodkach miejskich należy dążyć do tworzenia intermodalnego pasażerskiego transportu publicznego.

Główne kierunki interwencji:

- Poprawa zewnętrznej dostępności transportowej regionu
- Wzmocnienie spójności terytorialnej poprzez wspieranie wewnętrznej dostępności transportowej
- Efektywny system transportu publicznego

CEL STRATEGICZNY 3. JAKOŚĆ ŻYCIA

Wszystkie działania władzy publicznej powinny sprzyjać kształtowaniu się wysokiej jakości życia obywateli. Na jakość życia wpływa niewątpliwie wysokość dochodów i związany z tym wzrost gospodarczy, mierzony tradycyjnie wskaźnikiem PKB. Istnieje jednak szereg innych czynników także silnie warunkujących jakość życia. Docenienie szerszych determinant dobrostanu ludzi znajduje wyraz w poszukiwaniu nowych wskaźników, do których można zaliczyć indeks HDI. Ocenia on kraje na trzech płaszczyznach: „długie i zdrowe życie”, „wiedza” i „dostatni standard życia”. Podejmowanie działań w tych obszarach w województwie podlaskim może znacząco poprawiać jakość życia, a nawet zapewnić szczególnie uprzywilejowaną pozycję w tym zakresie na tle innych regionów nie tylko w Polsce, ale i w skali Unii Europejskiej. Należy podkreślić, że w województwie podlaskim występuje już obecnie szereg czynników sprzyjających wysokiej jakości życia. Należy do nich zaliczyć: zachowane środowisko naturalne, niskie zatłoczenie, wysoką jakość usług medycznych czy wysoki poziom bezpieczeństwa publicznego. Przykładem pozytywnej oceny w tym zakresie jest ranking jakości życia (PWC 2011), gdzie Białystok zajmuje pierwsze miejsce wśród 11 największych ośrodków wojewódzkich w Polsce. Warto wykorzystać i rozwinąć potencjał czynników warunkujących wysoką jakość życia mieszkańców województwa, aby zapewnić nie tylko najlepsze warunki życia, ale także uczynić z jakości życia symbol regionu i czynnik wspierający możliwość osiągnięcia pozostałych celów strategicznych.

Miary sukcesu:

1. Saldo migracji wewnętrznych i zagranicznych na pobyt stały na 1000 ludności
2. Przeciętny miesięczny dochód do dyspozycji na 1 osobę w gospodarstwie domowym

CEL OPERACYJNY 3.1. ZMNIJSZENIE NEGATYWNYCH SKUTKÓW PROBLEMÓW DEMOGRAFICZNYCH

Problemy demograficzne, takie jak spadek liczby ludności, starzenie się społeczeństwa, presja migracyjna, dysproporcje w rozmieszczeniu siły roboczej, wskazywane są jako kluczowe wyzwania polityki społeczno-gospodarczej nie tylko na poziomie europejskim, krajowym, ale także regionalnym. W odniesieniu do województwa podlaskiego niewątpliwie jednym z głównych problemów jest ujemne saldo migracji oraz prognozowany dalszy spadek liczby ludności. W świetle powyższych zagrożeń nieuniknione jest podjęcie działań mających na celu neutralizowanie efektów zmian demograficznych, w tym podtrzymanie aktywności zawodowej i społecznej, w szczególności osób starszych, rozwój usług opiekuńczych i opieki długookresowej nad osobami zależnymi, rozwój infrastruktury związanej z czasem wolnym z uwzględnieniem potrzeb osób starszych. Istotnym obszarem działania będzie tworzenie warunków sprzyjających godzeniu ról rodzinnych i zawodowych, w tym poprzez rozwój systemu opieki nad dziećmi. Należy poprawić dostępność oraz jakość edukacji przedszkolnej. Przy stale zmniejszającej się liczbie osób w wieku edukacji szkolnej sektor edukacji formalnej będzie musiał się dostosować do zapewnienia usług i poprawy jakości kształcenia ustawicznego.

Metodą łagodzenia skutków niżu demograficznego jest także zwiększanie uczestnictwa w rynku pracy, tworzenie elastycznych warunków pracy, w tym zatrudnienia w niepełnym wymiarze godzin bądź telepracy oraz pomoc pracownikom, zwłaszcza starszym, w nabyciu i podtrzymaniu umiejętności i kwalifikacji niezbędnych do pracy.

Główne kierunki interwencji:

- Wspieranie rodzin w opiece nad dzieckiem i osobami zależnymi
- Rozwój nowoczesnych, dobrze adresowanych usług społecznych
- Wsparcie aktywności zawodowej i społecznej osób starszych, umożliwiające lepsze wykorzystanie ich potencjału

CEL OPERACYJNY 3.2. POPRAWA SPÓJNOŚCI SPOŁECZNEJ

Jednym z zasadniczych celów Strategii Europa 2020 jest eliminacja ryzyka ubóstwa i wykluczenia.

Poprawa spójności społecznej jest możliwa poprzez wsparcie grup najbiedniejszych, odniesienie do solidarności pokoleń – niwelowanie ubóstwa, wspieranie młodzieży, dzieci pozbawionych opieki rodzicielskiej, osób niepełnosprawnych i imigrantów. Istotnym elementem będzie zwiększenie dostępu do różnego rodzaju usług społecznych, co sprzyjać będzie ograniczaniu pogłębiania się sfery ubóstwa i wykluczenia.

Kluczowe będzie wzmocnienie roli ekonomii społecznej poprzez wspieranie rozwoju przedsiębiorczości społecznej i innych form przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu oraz rozwój współpracy instytucjonalnej na rzecz ekonomii społecznej. Priorytetowo traktowane będą działania z zakresu aktywnej integracji i przedsiębiorczości społecznej.

Ważne będzie wykorzystanie istniejącego potencjału inwestycyjnego (niezagospodarowanych obiektów) do celów rozwoju „srebrnej gospodarki”, turystyki, ekonomii społecznej etc., co przyczyni do poprawy ładu przestrzennego.

Kierunki interwencji:

- Współpraca i rozwój potencjału instytucjonalnego w obszarze pomocy i integracji społecznej
- Wspieranie osób wykluczonych społecznie, zagrożonych wykluczeniem społecznym, dysfunkcją lub przeżywających trudność
- Wsparcie rodziny i systemu pieczy zastępczej
- Wspieranie osób wykluczonych społecznie, zagrożonych wykluczeniem społecznym, dysfunkcją lub przeżywających trudności

CEL OPERACYJNY 3.3. POPRAWA STANU ZDROWIA SPOŁECZEŃSTWA ORAZ BEZPIECZEŃSTWA PUBLICZNEGO

Z punktu widzenia jakości życia mieszkańców konieczna jest poprawa warunków w obszarze ochrony zdrowia. Wraz ze starzeniem się społeczeństwa będzie wzrastało zapotrzebowanie na świadczenia opieki zdrowotnej, głównie dotyczy to opieki nad osobami starszymi, obłożnie i przewlekle chorymi. Jednocześnie uwaga powinna koncentrować się na chorobach cywilizacyjnych oraz mających największy wpływ na aktywność zawodową i ich profilaktyce, wczesnej diagnostyce oraz leczeniu. Na tym polu województwo podlaskie dysponuje ważnym potencjałem, jakim jest Uniwersytet Medyczny w Białymstoku, który może zostać włączony do zapewnienia wysokiej jakości usług medycznych w regionie. Jednocześnie należy dążyć do wykorzystania w pełni posiadanych walorów środowiskowych do rozwijania leczenia sanatoryjnego i rehabilitacyjnego. Priorytetem powinny być działania kształtujące środowisko życia, nauki, pracy, spędzania wolnego czasu w sposób umożliwiający mieszkańcom kreowanie i pomnażanie potencjału zdrowotnego oraz eliminujące czynniki ryzyka zagrażające

zdrowiu. Niezbędne jest wielosektorowe ujęcie zagadnienia przy zaangażowaniu instytucji rządowych, samorządowych, pozarządowych oraz społeczności lokalnych.

Uznając wiodącą rolę administracji rządowej w realizacji działań dotyczących sfery bezpieczeństwa publicznego, jako jednego z zadań państwa, kluczowe będzie wspomaganie działań prowadzonych w tym zakresie przez administrację rządową oraz podejmowanie inicjatyw służących wdrożeniu mechanizmów i instrumentów zapewniających większą integrację i lepszą koordynację działań w tej sferze. Obszarem szczególnej uwagi będzie poprawa bezpieczeństwa w ruchu drogowym i kolejowym.

Główne kierunki interwencji:

- Poprawa efektywności systemu opieki zdrowotnej w województwie
- Kształtowanie prozdrowotnego stylu życia
- Wzrost efektywności działania podmiotów i służb bezpieczeństwa publicznego i ratownictwa

CEL OPERACYJNY 3.4. OCHRONA ŚRODOWISKA I RACJONALNE GOSPODAROWANIE JEGO ZASOBAMI

Ochrona i racjonalne wykorzystanie zasobów, w tym przestrzeni, jest więc priorytetem w kontekście zapewnienia ich dostępności dla przyszłych pokoleń

Rozwój gospodarki jest zawsze związany z korzystaniem z zasobów naturalnych. Większość zasobów jest jednak ograniczona ilościowo bądź odnawia się w długim czasie. Ochrona i racjonalne wykorzystanie zasobów, w tym przestrzeni, jest więc priorytetem w kontekście zapewnienia ich dostępności dla przyszłych pokoleń.

Efektywne użytkowanie zasobów jest również ważne ze względów ekonomicznych i geostrategicznych. Obecnie obowiązujące wzorce produkcji mają negatywny wpływ na środowisko przyrodnicze (zwłaszcza na jakość powietrza, wód, gleb i różnorodność biologiczną), a tym samym na zdrowie i jakość życia człowieka. Niezbędne są zatem przejście na rozwój zasobooszczędny, racjonalizacja wykorzystania zasobów środowiska oraz przemysłane działania kompensacyjne. Zdrowe środowisko przyrodnicze jest również ważne dla jakości życia, jak stan gospodarki czy czynniki społeczne.

Generalnie dobry stan zachowania środowiska przyrodniczego w regionie nie zwalnia z troski o środowisko i z obowiązku stałego przeciwdziałania czynnikom oraz zjawiskom negatywnie oddziałującym na różnorodność biologiczną. Także ochrona krajobrazu należy do najważniejszych działań podejmowanych w ramach planowania zagospodarowania przestrzennego.

W trosce o zwiększenie dyspozycyjnych zasobów wód dobrej jakości na potrzeby gospodarki i społeczeństwa, należy dążyć do jak najlepszego oczyszczania ścieków komunalnych i przemysłowych, a także do propagowania zmian sposobu gospodarowania w zlewni, tak aby doprowadzić do zmniejszenia ryzyka zanieczyszczenia wód ze źródeł rozproszonych (rolniczych). Szczególnie intensywne działania powinny być skierowane na jak najskuteczniejszą ochronę głównych zbiorników wód podziemnych oraz stref ochrony ujęć wód podziemnych i powierzchniowych. Efektywna gospodarka wodna powinna prowadzić także do utrzymania niezbędnej ilości zasobów wody oraz usuwania bądź zmniejszania wszelkich zagrożeń związanych z jej deficytem i nadmiarem. Wsparcie w tym zakresie ukierunkowane zostanie w szczególności na wykorzystanie inżynierii ekologicznej. Wspierane będą inwestycje związane z gospodarką wodno-ściekową, w tym systemy odbioru ścieków komunalnych, budowa oczyszczalni ścieków, poprawa parametrów istniejących oczyszczalni, jak również wspieranie gospodarki osadami ściekowymi. Na terenach o zabudowie rozproszonej, w tym w szczególności na obszarach wiejskich, promowany będzie rozwój indywidualnych systemów oczyszczania ścieków.

W województwie podlaskim głównymi źródłami emisji zanieczyszczeń powietrza są: ciepłownie miejskie, przemysłowe, rozproszone źródła emisji z sektora komunalno-bytowego, a także zanieczyszczenia komunikacyjne. Działania prorozwojowe koncentrować się będą wokół ograniczenia emisji zanieczyszczeń powietrza z energetyki i transportu drogowego, w tym gazów cieplarnianych i pyłów oraz rozpowszechnienia technologii zwiększających efektywność produkcji i wykorzystania energii.

Celem zrównoważonej gospodarki odpadami jest ochrona środowiska i zdrowia ludzkiego poprzez zapobieganie powstawaniu i zmniejszanie niekorzystnego oddziaływania związanego z wytwarzaniem i gospodarowaniem odpadami oraz, pośrednio, poprawa efektywności użytkowania zasobów nieodnawialnych środowiska. Realizacja tak postawionego celu wymaga stopniowego odchodzenia od systemu składowania odpadów do systemu opartego na przetwarzaniu i odzysku surowców oraz energetycznym wykorzystaniu odpadów. Priorytetowym kierunkiem interwencji jest wdrożenie selektywnego zbierania/odbierania odpadów komunalnych i objęcie nim wszystkich mieszkańców i organizacji województwa. Należy dążyć do zmniejszenia liczby nieefektywnych, lokalnych składowisk odpadów oraz wspierania niskoodpadowych technologii produkcji oraz efektywnych technologii odzysku, przetwarzania i unieszkodliwiania. Wszystkie organiczne odpady komunalne i odpady z przemysłu spożywczego powinny być zagospodarowane energetycznie.

Istotnym kierunkiem działań będzie wspieranie efektywności energetycznej, m.in. poprzez wykorzystanie odnawialnych źródeł energii w budynkach publicznych i w sektorze mieszkaniowym oraz zwiększanie efektywności energetycznej w odniesieniu do infrastruktury publicznej, takiej jak np. oświetlenie. Rewitalizacja w sektorze publicznym i mieszkalnictwie przyczyni się do przemiany przestrzeni miejskiej. Ważną kwestią w najbliższych latach będzie także dążenie do ładu przestrzennego, konieczność ograniczania konfliktów wynikających z procesów rozwojowych z zachowaniem lokalnej tożsamości kulturowej i środowiskowej.

Główne kierunki interwencji:

- Edukacja ekologiczna i zwiększenie aktywności prośrodowiskowej społeczeństwa
- Ochrona powietrza, gleb, wody i innych zasobów
- Efektywny system gospodarowania odpadami
- Gospodarka niskoemisyjna (w tym efektywność energetyczna)
- Ochrona zasobów przyrodniczych i wartości krajobrazowych oraz odtwarzanie i renaturalizacja ekosystemów zdegradowanych.

OBSZARY STRATEGICZNEJ INTERWENCJI

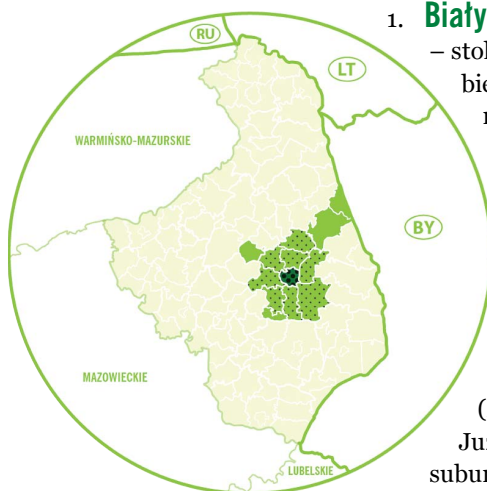
Nowoczesne podejście do realizacji Strategii wymaga terytorializacji celów. Terytorializacja oznacza rozpoznanie w regionie tych miejsc, w których w największym stopniu będą realizowane poszczególne cele polityki rozwojowej. Dlatego wszystkie regiony w Polsce opracowują tzw. Obszary Strategicznej Interwencji (OSI).

Obszary te nie są utożsamiane, jak niegdyś, wyłącznie z problemami i obszarami problemowymi. OSI są obszarami województwa podlaskiego, gdzie dostrzegana jest potrzeba realizacji celów strategicznych, by wzmocnić potencjały regionu lub zlikwidować jego słabości. Obszary Strategicznej Interwencji są również wyznaczane na poziomie krajowym (np. Polska Wschodnia). Dodatkowo podejście terytorialne zakłada odejście od postrzegania obszarów przez pryzmat granic administracyjnych na rzecz ich indywidualnych potencjałów, barier i wzajemnych zależności. Efektywność polityki rozwoju jest uwarunkowana analizą barier i potencjałów oraz właściwego dostosowania interwencji do specyfiki poszczególnych obszarów.

Odwołując się do wizji regionu oraz rysujących się możliwości w otoczeniu (polityka UE i krajowa), wyróżniono 6 typów OSI:

Mapa 14.
Białystok wraz ze
strefą bezpośredniego
oddziaływania*

- Urban Audit:
- rdzenie miast wojewódzkich ●
 - LUZ miast wojewódzkich ●
- Propozycja MOF:
- strefy zewnętrzne (6 lub 7 kryteriów) ○
 - rdzenie ●

1. Białystok i jego obszar funkcjonalny

– stolica województwa podlaskiego jest najsilniejszym biegunem wzrostu, który oddziałuje na cały region. Białystok powinien umacniać swoją pozycję w Polsce Wschodniej, a także w relacjach międzynarodowych. Stolica regionu, chcąc rozwijać swoje funkcje metropolitalne, musi włączać się w sieci krajowej i międzynarodowej współpracy na wszystkich możliwych płaszczyznach. Ważnym wymiarem rozwoju aglomeracji jest współpraca Białegostoku z gminami otoczenia (Mapa 14.).

Już dziś widoczne są naturalne procesy suburbanizacji, a potencjał gospodarczy miasta powoduje, że jest ono naturalnym rynkiem pracy i kooperacji gospodarczej nie tylko dla gmin położonych w najbliższym sąsiedztwie. Szczególną uwagę należy zwrócić na integrację planistyczną tego obszaru. Niewątpliwie w interesie całego regionu jest wsparcie rozwoju funkcji metropolitalnych stolicy województwa, w tym w szczególności funkcji o charakterze gospodarczym, naukowym, społecznym oraz tych dotyczących dostępu do usług publicznych wyższego rzędu, w tym kulturalnych, a także turystycznych i symbolicznych.

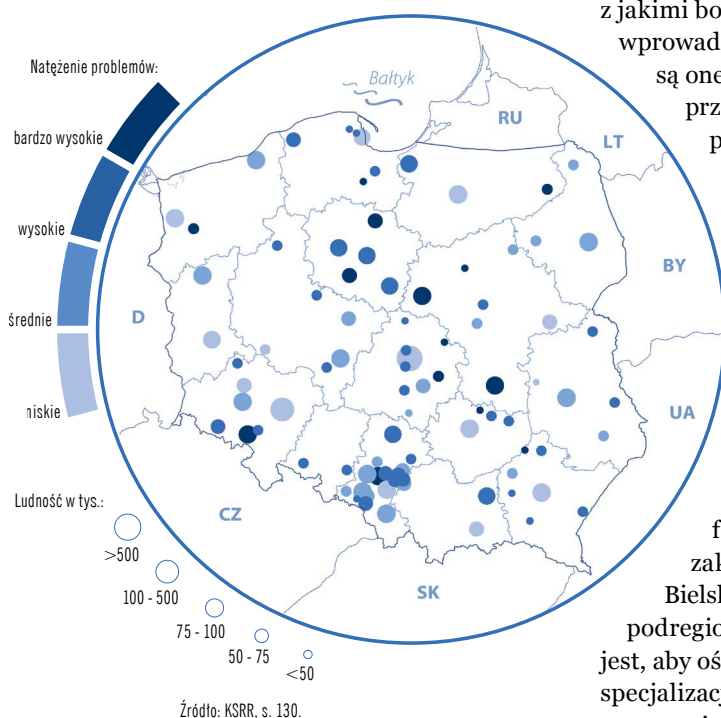
Źródło: Buciak 2012. (LUZ – szersze strefy miejskie)

*Niniejsza mapa nie stanowi delimitacji obszaru funkcjonalnego Białegostoku. Delimitacja zostanie dokonana zgodnie ze stosownymi regulacjami w zakresie polityki przestrzennej.

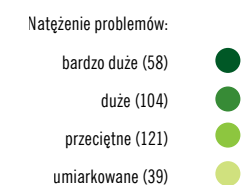
Białystok jako znaczący ośrodek akademicki ma też naturalny potencjał w tworzeniu innowacyjnych firm technologicznych, które mogą z powodzeniem konkurować na globalnych rynkach. Stolica województwa stanowi dobrą przestrzeń do rozwoju przemysłów kultury i przemysłów kreatywnych. Bazując na potencjale naukowym koncentrującym się w stolicy regionu przy jednoczesnych walorach bezpośredniego otoczenia ośrodka miejskiego aglomeracja jest naturalnym miejscem do rozwoju usług zorientowanych na naszych wschodnich sąsiadów oraz srebrnej gospodarki.

Mapa 15.
Obszary strategicznej interwencji na rzecz restrukturyzacji i rewitalizacji miast tracących funkcje społeczno-gospodarcze

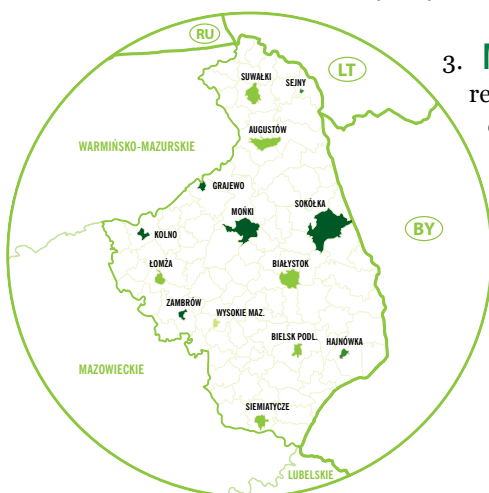

2. **Subregionalne ośrodki wzrostu** – miasta Łomża i Suwałki, jako były stolice województw, są naturalnymi subregionalnymi ośrodkami wzrostu, które mają wykształcony zasięg swojego oddziaływania. Pomimo trudności, z jakimi borykały się te ośrodki w początkowym okresie po wprowadzeniu reformy terytorialnej organizacji kraju, dziś są one ważnymi centrami rozwoju, wypełniającymi przestrzeń społeczno-gospodarczą województwa podlaskiego. Trzecim ośrodkiem subregionalnym jest Bielsk Podlaski, wyróżniający się wysoką dynamiką rozwojową. W przypadku ośrodków subregionalnych istotne będzie koncentrowanie działań na rzecz pobudzania przedsiębiorczości i wzmacniania atrakcyjności inwestycyjnej. Z uwagi na pełnione funkcje ponadlokalne miasta te powinny być wspierane w rozwoju usług publicznych, które w sytuacji ograniczonej dostępności wewnętrznej w regionie mają szansę poprawić standard życia mieszkańców nie tylko w ramach ośrodków subregionalnych i ich obszarów funkcjonalnych, ale także dalszego otoczenia. W tym zakresie istotne będzie również wzmacnianie funkcji Bielska Podlaskiego jako pełnowartościowego ośrodka podregionalnego obok Łomży i Suwałk. Bardzo istotne jest, aby ośrodki te dążyły do wykształcenia indywidualnych specjalizacji opartych o endogeniczne potencjały, a cele polityki rozwojowej koncentrowane były wokół tych specjalizacji.

Mapa 16.
Miasta powiatowe – natężenie problemów rozwojowych

Źródło: Dziemianowicz, Łukomska 2012.

3. **Miasta powiatowe** – polityka rozwoju regionu powinna dostrzegać również inne ośrodki, które pełnią funkcje ponadlokalne, a jednocześnie przeżywają duże trudności rozwojowe (Mapa 16.). Natężenie problemów w niektórych miastach województwa podlaskiego należy do najwyższych w Polsce (Mońki, Sokółka, Grajewo, Kolno). Miasta powiatowe województwa podlaskiego, wobec problemów wyludniania się oraz silnej

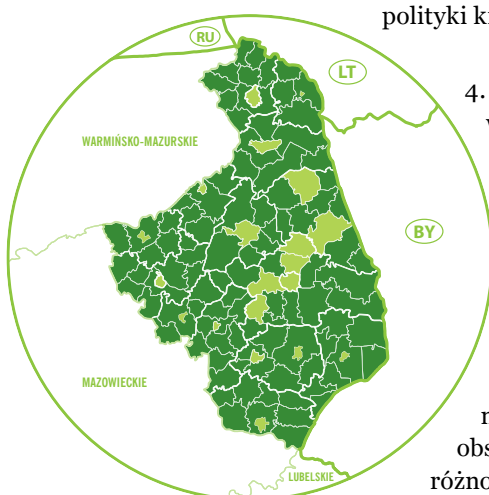

konkurencji zewnętrznej, muszą być wspierane szeroką paletą instrumentów. Jednak szczególnie ważne w tym przypadku są kwestie związane z gospodarczym i ponadlokalnym charakterem tych miejscowości. Muszą one pełnić rolę węzłów gospodarczych, edukacyjnych i usługowych nie tylko dla mieszkańców tych miast, ale również dla społeczności gmin sąsiadujących. Ośrodki powiatowe muszą być dobrze skomunikowane zarówno z Białymstokiem, jak i wewnątrz powiatów. Również jakość świadczonych usług publicznych i poziom edukacji wymagają wsparcia nie tylko w zakresie jakości kapitału ludzkiego, ale przede wszystkim włączenia cyfrowego. Istotnym obszarem działań powinien być rozwój przedsiębiorczości. Odrębnym zagadnieniem, które dotyka wyludniające się obszary, jest wzrost ubóstwa, który wymaga zdecydowanych instrumentów ze strony polityki krajowej i regionalnej.

Mapa 17.
Obszary wiejskie

obszary wiejskie
miasta i gminy miejsko-wiejskie z miastami pow. 5 tys. mieszkańców

Źródło: opracowanie na podstawie danych BDR.

4. **Obszary wiejskie** – określane są w polityce rolnej i rozwoju wsi jako gminy wiejskie oraz gminy miejsko-wiejskie, w których główne miasto liczy poniżej 5000 mieszkańców (Mapa 17). Obszary te zajmują zdecydowaną większość województwa podlaskiego, są jednocześnie bardzo zróżnicowane i dlatego pełnią różne funkcje, od typowo rolniczych, przez turystyczne, do funkcji podmiejskich mieszkaniowych. Oznacza to, że na obszarach wiejskich będą realizowane bardzo różnorodne instrumenty rozwoju powiązane z paletą celów strategicznych i operacyjnych. Przede wszystkim gminy wiejskie i wskazane miejsko-wiejskie muszą zostać wsparte instrumentami podnoszącymi jakość kapitału ludzkiego, od początkowego okresu przedszkolnego, po działania z zakresu kształcenia ustawicznego. Interwencja w tym zakresie powinna przyczynić się również do wzrostu przedsiębiorczości i umiejętności konkurowania na rynkach pracy. Ważna będzie także ochrona rolniczej przestrzeni produkcyjnej przed uszczupleniem na nieuzasadnione cele nierolnicze oraz poprawa jej jakości, w zakresie proekologicznej regulacji, stosunków wodnych, zalesień gruntów porolnych i struktury własnościowej. Z uwagi na przyjęty w regionie model energetyki rozproszonej, obszary wiejskie to główne miejsce lokalizacji inwestycji dotyczących produkcji energii opartej na odnawialnych źródłach energii.

Szczególnym obszarem zainteresowania polityki regionalnej w tej grupie gmin powinny

Mapa 18.
Towarowość rolnictwa na tle warunków przyrodniczych

Źródło: KPZK

Towarowość rolnictwa na tle warunków przyrodniczych:

1 2 3
A
B
C

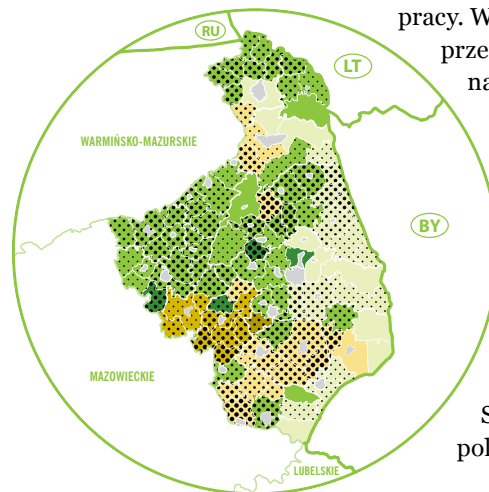
Miasta

Towarowość produkcji rolniczej na 1 ha (według R. Kulikowskiego):
1 – do 1000 zł
2 – od 1000 zł do 2000 zł
3 – powyżej 2000 zł

Wskaźnik rolniczej przestrzeni produkcyjnej (według IUNG w Puławach):
A – do 45 pkt
B – od 45 do 60 pkt
C – powyżej 60 pkt

Udział użytków rolnych w powierzchni gmin (2008):

0 - 40 %
40 - 60 %
60 - 70 %
70 - 80 %
80 - 95 %

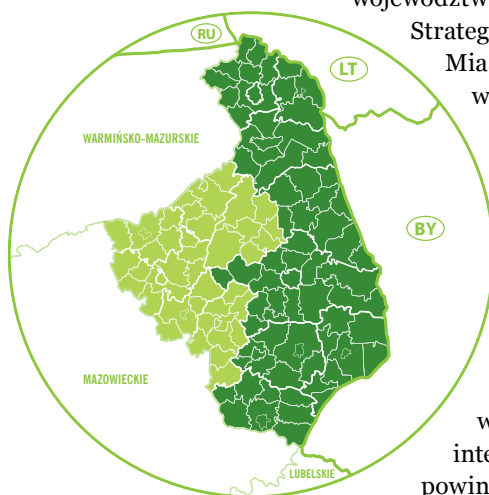
stać się inicjatywy lokalne, których celem będzie rozwój kapitału społecznego oraz kształtowanie więzi lokalnych. Gminy wiejskie wymagają również poprawy dostępności komunikacyjnej do ośrodków powiatowych, a także działań w zakresie rozwoju infrastruktury technicznej, w tym teleinformatycznej. Dostęp do nowoczesnej infrastruktury będzie wpływał pozytywnie na gminy typowo rolnicze, jak i turystyczne, przy jednoczesnym otwarciu na lokalną przedsiębiorczość. Z uwagi na potrzebę zróżnicowania wsparcia, zwłaszcza w przypadku wykorzystania instrumentarium zintegrowanego terytorialnego podejścia, konieczne będzie wyłączenie z obszarów wiejskich gmin stanowiących obszary funkcjonalne ośrodka wojewódzkiego oraz pozostałych ośrodków subregionalnych. Ich funkcje i problemy społeczno-gospodarcze są odmienne od pozostałych obszarów wiejskich.

5. Obszar przygraniczny – ten obszar na terenie województwa podlaskiego został wyznaczony w Krajowej Strategii Rozwoju Regionalnego 2010-2020: Regiony, Miasta, Obszary Wiejskie (s. 133). W jego skład wchodzi 8 powiatów i dwa miasta na prawach powiatu (Mapa 19.). Znaczna część działań we wskazanym obszarze będzie ukierunkowana na przezwyciężanie niedogodności położenia gmin w strefie granicy zewnętrznej Unii Europejskiej (od słabości infrastrukturalnych, po ograniczone możliwości kooperacji transgranicznej). Ze względu na przyszłościowy kierunek rozwoju regionu, jakim jest specjalizacja w zakresie współpracy i relacji ze Wschodem, interwencja w obszarze przygranicznym powinna, poza działaniami wskazanymi w KSRR, dotyczyć rozwoju wszelkich form kooperacji między podmiotami województwa podlaskiego a podmiotami krajów sąsiadujących. Szczególną rolę powinna odgrywać tu współpraca w zakresie nauki, edukacji i kultury. Polityka regionalna będzie również wspierała działania ukierunkowane na przezwyciężanie barier infrastrukturalnych oraz rozwój wymiany gospodarczej i turystycznej w kierunku wschodnim.

Mapa 19.
Obszary przygraniczne
według KSRR

- obszary intensywnych działań w zakresie współpracy transgranicznej
- pozostałe obszary

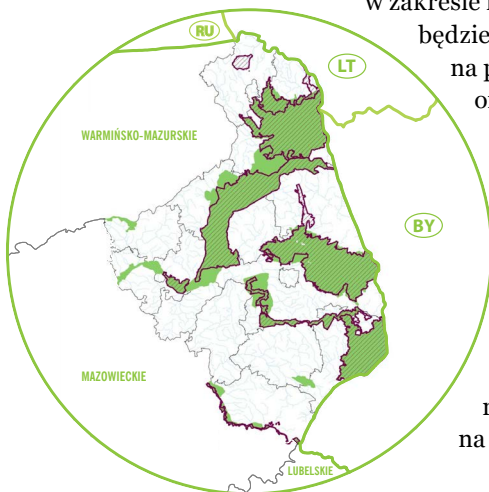
Źródło: opracowanie na podstawie KSRR, s. 133.

Mapa 20.
Obszary Natura 2000
w województwie podlaskim

- Specjalne obszary ochrony siedlisk SOO
- Obszary specjalnej ochrony ptaków OSO
- powiaty
- rzeki

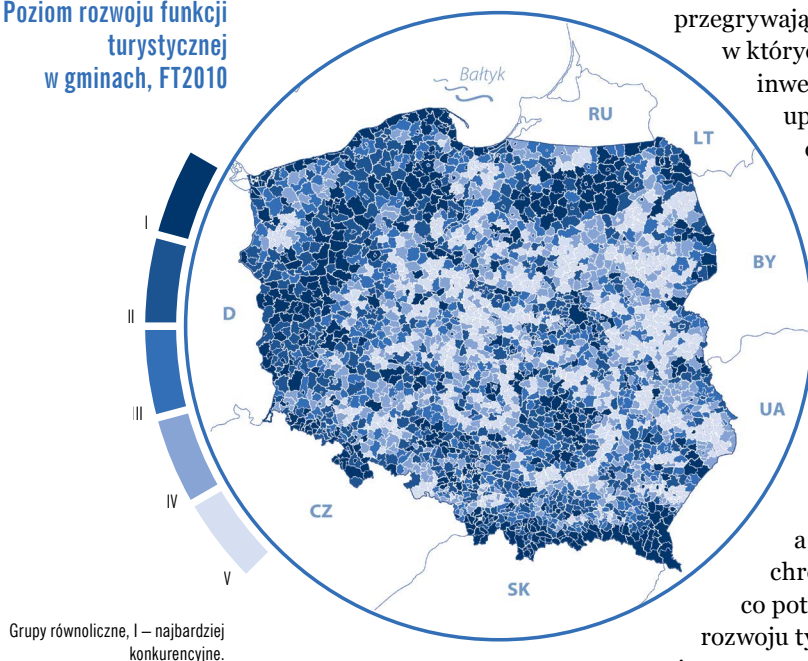
Źródło: WIOŚ 2010.

6. Gminy, których rozwój uwarunkowany jest siecią Natura 2000 – specyfika województwa podlaskiego wymaga koncentracji uwagi na obszarach objętych ochroną prawną (Mapa 20.). Gminy oferujące miejsca atrakcyjne dla różnych rodzajów turystyki nie zawsze mogą liczyć na adekwatne dochody z tego tytułu. Ponadto

Mapa 21.
Poziom rozwoju funkcji
turystycznej
w gminach, FT2010

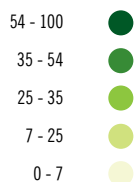
Źródło: Derek 2012.

przegrywają konkurencję z ośrodkami, w których realizacja przedsięwzięć inwestycyjnych przebiega w sposób uproszczony w stosunku do obszarów chronionych. Dlatego strategicznym wyzwaniem będzie wzrost jakości życia, dostępności do usług publicznych oraz poprawa infrastruktury w gminach o dużym udziale obszarów chronionych. Występuje wyraźna korelacja pomiędzy rozwojem funkcji turystycznych w poszczególnych gminach a lokalizacją obszarów chronionych (Mapa 21. vs. Mapa 22.), co potwierdza konieczność dalszego rozwoju tych funkcji. W ten sposób

region ma szansę wykorzystać właściwie swoją „zieloność” i potencjał zwłaszcza w dziedzinie turystyki kwalifikowanej czy ekoturystyki. Tereny te powinny dalej być wizytówką Podlaskiego, a ich rozwój będzie opierał się o wpływy z turystyki, rozwój przedsiębiorczości oraz rozproszoną energetykę opartą na źródłach odnawialnych. W przypadku tego obszaru strategicznej interwencji szczególnie traktowane będą takie kierunki interwencji, jak poprawa jakości środowiska, trwała ochrona zasobów przyrodniczych i wartości krajobrazowych oraz

odtworzenie i renaturalizacja ekosystemów zdegradowanych, a także poprawa wewnętrznej spójności komunikacyjnej, podniesienie atrakcyjności turystycznej (w tym działania mające na celu skanalizowanie ruchu turystycznego – szlaki, ścieżki etc.). Ważne jest, aby sektor turystyczny rozwijał się w sposób zrównoważony, z poszanowaniem walorów przyrody regionu. W odniesieniu do działalności rolniczej akcent położony zostanie na produkcję tradycyjną, rolnictwo ekologiczne i produkcję żywności wysokiej jakości.

Mapa 22.
Procentowy odsetek obszarów
Natura 2000 w poszczególnych
gminach województwa
podlaskiego

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych PBPP.

KLUCZOWE ZAGADNIENIA PONADREGIONALNE

Rozwój województwa podlaskiego warunkowany jest nie tylko pozycją konkurencyjną względem innych regionów w kraju i na świecie, ale również możliwościami współpracy i osiąganiem wspólnych celów. Podlaskie sąsiaduje z województwami: mazowieckim, warmińsko-mazurskim i lubelskim. Z dwoma ostatnimi województwo realizuje Strategię Rozwoju Polski Wschodniej, a na jej podstawie Program Operacyjny Rozwój Polski Wschodniej. Zdobyte doświadczenie współpracy powinno być wykorzystane w kolejnych latach, w myśl zawartego w wizji hasła otwartości.

Zakładając, że pole współpracy będzie stale rozwijane – w zależności od potrzeb partnerów – można już dziś wskazać obszary tematyczne, które powinny być w polu zainteresowania władz wojewódzkich:

■ **współpraca z województwem mazowieckim** – powinna uwzględniać co najmniej dwie płaszczyzny. Pierwsza to oddziaływanie metropolii warszawskiej na dalsze otoczenie. W tym przypadku podlaskie – podobnie jak i inne województwa w Polsce – jest naturalnym zapleczem dobrze wykwalifikowanej siły roboczej, której napływ do aglomeracji warszawskiej obniża presję płacową. Z drugiej strony instytucje i podmioty stolicy powinny być atrakcyjnym partnerem w realizacji przedsięwzięć innowacyjnych, z zakresu gospodarki opartej na wiedzy. Cała sfera współpracy wymaga jak najlepszych połączeń komunikacyjnych (drogowych i kolejowych). Druga płaszczyzna dotyczy współpracy gmin i powiatów na pograniczu województw. Subregionalne bieguny wzrostu Mazowsza – szczególnie Ostrołęka i Siedlce – powinny pozostawać w relacjach z takimi ośrodkami, jak Łomża i Bielsk Podlaski, ale również z miastami i gminami, których profil gospodarczy już dziś wykazuje liczne możliwości współpracy (np. w zakresie produkcji artykułów rolno-spożywczych, tworzenia ponadregionalnych klastrów, konfigurowania wspólnych produktów turystycznych);

■ **relacje z województwem warmińsko-mazurskim** – należy dążyć do pogłębiania kooperacji społeczno-gospodarczej, jaką już dziś obserwujemy między północną częścią województwa podlaskiego oraz wschodnią częścią Warmii i Mazur (Suwałki, Augustów, Elk, Gołdap, Olecko). Tu możliwe są dalsze prace nad wspólnymi produktami turystycznymi, włączając możliwości partnerstwa i zainteresowania ze strony zagranicznych sąsiadów obu województw. Ponadto sferą zaniedbaną są powiązania komunikacyjne między województwami, które są obecnie barierą rozwoju dla nawiązanych już form współpracy w zakresie produkcji mleczarskiej czy budowy jachtów. Oba województwa charakteryzują się podobnymi problemami wynikającymi ze specyfiki granicy zewnętrznej UE. Dlatego wymiana doświadczeń mogłaby przynieść efekt synergii, z którego skorzystałoby każde z tych województw;

■ wspólne **interesy z województwem lubelskim** mają podobny charakter do opisanych wyżej. Powiązania komunikacyjne między stolicami województw muszą zostać poprawione (szczególnie infrastruktura drogowa i kolejowa). Ważnym zagadnieniem wpływającym na dalsze możliwości pogłębiania współpracy będzie realizacja działań w relacjach z partnerami z Ukrainy i z Białorusi. Dla osiągnięcia efektów potrzebna będzie współpraca uczelni Białegostoku i Lublina, a także rozwój współpracy gospodarczej.

Bezpośrednie sąsiedztwo Białorusi, Litwy, Federacji Rosyjskiej tworzy sprzyjającą płaszczyznę do nawiązywania na obszarze wschodniego pogranicza kontaktów między samorządami lokalnymi. W ramach umów partnerskich region współpracuje z obwodem grodzieńskim na Białorusi, z obwodem kaliningradzkim, penzeńskim w Federacji Rosyjskiej, obwodem ałtuskim oraz mariampolskim na Litwie, z autonomiczną republiką Krymu na Ukrainie. Przedstawiciele województwa podlaskiego czynnie uczestniczą w pracach Komisji ds. Pracy, Polityki Socjalnej Polsko-Rosyjskiej Rady ds. Współpracy Regionów Rzeczypospolitej Polskiej z Obwodem Kaliningradzkim, współpracują z Państwową Agencją ds. Zatrudnienia w Rydze, Giełdą Pracy w Ałtusię oraz z Agencją ds. Zapewnienia Pracy Ludności Obwodu Kaliningradzkiego – w zakresie zwalczania bezrobocia. Ponadto biorą udział w posiedzeniach Polsko-Białoruskiej Komisji ds. Współpracy Gospodarczej oraz Polsko-Litewskiej Komisji Międzyrządowej ds. Współpracy Transgranicznej, Forum Regionów Polska-Rosja.

Przejawem powiązań transgranicznych jednostek samorządu terytorialnego są także powstałe na wschodnim pograniczu Polski struktury euroregionalne: Euroregion Niemen, obejmujący swoim zasięgiem 2 województwa (w tym podlaskie) na terenie Polski, obwód grodzieński na Białorusi, 15 litewskich jednostek samorządowych z województw ałtuskiego, mariampolskiego i wileńskiego, a także 5 rejonów rosyjskiego obwodu kaliningradzkiego oraz Euroregion Puszcza Białowieska, obejmujący gminy powiatu hajnowskiego, Świsłocz w obwodzie grodzieńskim oraz rejon: Prużany i Kamieniec obwodu brzeskiego. Euroregion Niemen oraz Euroregion Puszcza Białowieska stały się płaszczyznami współpracy głównie o charakterze społeczno-kulturalnym, w mniejszym stopniu – gospodarczym. Ważną płaszczyzną współpracy w najbliższej dekadzie może być podjęcie działań na rzecz wpisania na Listę Światowego Dziedzictwa Kulturowego i Przyrodniczego Ludzkości UNESCO Kanału Augustowskiego jako produktu ponadnarodowego wspólnie z Białorusią.

Korzystne położenie Białorusi, sąsiedzka bliskość rynku umożliwiają wychodzenie poprzez rynek białoruski na inne rynki wschodnie, zwłaszcza rosyjski i kazachski, w związku z utworzeniem unii celnej. Istnieje też możliwość dywersyfikacji dostawców wyrobów ropopochodnych przez Polskę (Białoruś modernizuje i rozszerza swoje moce produkcyjne) oraz szeroki wachlarz wyrobów w polskim eksporcie daje nadzieję na dalszy rozwój wymiany handlowej w przyszłości (Grabowiecki 2012). Istotny wkład w ożywienie relacji przedsiębiorców białoruskich i podlaskich mogłoby mieć utworzenie tzn. „zielonego korytarza”, czyli uproszczonego przekraczania granicy.

SYSTEM REALIZACJI

ZASADY REALIZACJI

W celu zapewnienia możliwie najlepszych efektów przy założeniu zaangażowania dostępnych zasobów finansowych, rzeczowych i ludzkich, proces realizacji SRWP powinien przebiegać zgodnie ze zdefiniowanymi na początku zasadami. Do najważniejszych zasad realizacji Strategii należą:

- **PARTNERSTWO** – oznaczające współudział, współdecydowanie i współodpowiedzialność podmiotów publicznych i niepublicznych w realizacji wspólnych przedsięwzięć przyczyniających się do osiągnięcia założonych celów Strategii, a także w monitorowaniu i ewaluacji podejmowanych działań interwencyjnych. We współuczestniczeniu, współdecydowaniu muszą brać udział podmioty publiczne, prywatne i społeczne, których decyzje mają największy wpływ na przebieg procesów rozwojowych w regionie. Partnerzy społeczni i gospodarczy włączani są od samego początku i na każdym etapie na równorzędnych prawach.
- **WIELOPOZIOMOWE ZARZĄDZANIE** – cele określone w Strategii są realizowane w różnym zakresie przez wszystkie podmioty publiczne w ramach swoich kompetencji, natomiast system wdrażania jest budowany z uwzględnieniem kluczowej roli samorządu województwa. System realizacji uwzględnia koordynacyjną i integrującą rolę samorządu województwa w integracji działań różnych podmiotów na poziomach regionalnym i lokalnym.
- **KOMPLEKSOWOŚĆ** – realizacja celów i działań Strategii odbywa się w najważniejszych sferach życia społeczno-gospodarczego województwa, pozostających w polu zarządzania i odpowiedzialności instytucji i podmiotów zaangażowanych we wdrażanie.
- **KOORDYNACJA** – osiąganie celów Strategii wymaga kompleksowej koordynacji działań różnych podmiotów. Rolą wszystkich zaangażowanych partnerów jest przełamywanie barier i deficytów w zakresie koordynacji, zarówno na poziomie regionalnym, jak i lokalnym. Nadanie odpowiedniej wagi i znaczenia realizacji Strategii oznacza dążenie do wzmocnienia koordynacyjnej roli polityki regionalnej wobec innych polityk (koordynacja horyzontalna) oraz do zapewnienia koordynacji pionowej (wertykalnej) między działaniami różnych podmiotów.
- **SUBSYDIARNOŚĆ** – realizacja interwencji publicznej jest prowadzona przez różne podmioty na poziomie gwarantującym jej najwyższą efektywność. Każde działanie jest zaprogramowane i realizowane na możliwie najniższym, ale jednocześnie efektywnym dla danego zagadnienia, poziomie administracyjnym.
- **ZINTEGROWANE PODEJŚCIE TERYTORIALNE** – uwzględnia wielowymiarowość procesów rozwojowych, umożliwiając uwzględnienie ich uwarunkowań społecznych, gospodarczych i środowiskowych oraz różnorodności obszarów, na których procesy te się odbywają. Podejmowana interwencja musi odpowiadać na specyficzne potrzeby terytoriów i bazować na ich wewnętrznym potencjale rozwojowym. Zakłada się wykorzystanie endogenicznego potencjału (zasobów terytorialnych i wiedzy) oraz umożliwienie realizacji interwencji odpowiadających na wyzwania rozwojowe, a jednocześnie precyzyjnie dostosowanych do lokalnych uwarunkowań.

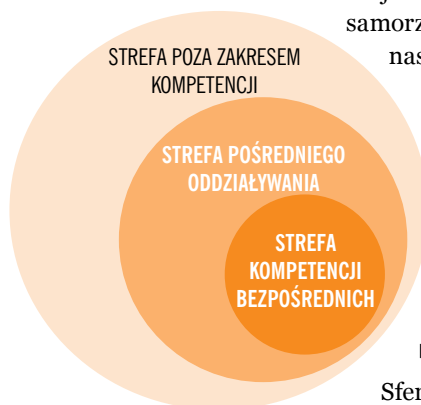
ORGANIZACJA PROCESU WDRAŻANIA

Umieszczenie Strategii w szerszym kontekście krajowego systemu planowania strategicznego przedstawia poniższy schemat.

Schemat 3.
System realizacji Strategii
na tle krajowego i lokalnego
poziomu planowania

	KONTRAKT TERYTORIALNY	ZAGOSPODAROWANIE PRZESTRZENNE
POZIOM KRAJOWY	Krajowy Program Reform 2020 Długookresowa Strategia Rozwoju Kraju 2030 Średniookresowa Strategia Rozwoju Kraju 2020 Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2010–2020: <i>Regiony, Miasta, Obszary Wiejskie</i> pozostałe zintegrowane strategie sektorowe	Wieloletni Plan Finansowania Budżetu Państwa Krajowe Programy Operacyjne Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030
POZIOM REGIONALNY	Strategia Rozwoju Województwa Podlaskiego Programy/plany rozwoju, w tym sektorowe	Regionalne Programy Operacyjne Wieloletnia Prognoza Finansowa Województwa Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa
POZIOM LOKALNY	Strategie Lokalne Lokalna Strategia Rozwoju Strategia Obszarów Funkcjonalnych	Wieloletnie Prognozy Finansowe Miejscowe Plany Zagospodarowania Przestrzennego

Schemat 4.
Sfery aktywności ujęte
w Strategii w zależności
od kompetencji samorządu
województwa

Cele i działania sformułowane w Strategii, ze względu na kluczowe znaczenie tego dokumentu w wytyczaniu kierunków rozwoju regionu, dotyczą bardzo różnorodnych dziedzin aktywności społeczno-gospodarczej, w tym takich, które wykraczają poza sferę kompetencji samorządu województwa. W związku z powyższym również system realizacji strategii powinien być bardziej zdekoncentrowany i wykraczać poza Urząd Marszałkowski Województwa Podlaskiego i jego struktury. Biorąc zatem pod uwagę kompetencje samorządu województwa, sfery aktywności ujęte w Strategii można zobrazować następująco:

■ Sfera bezpośrednich kompetencji i oddziaływania samorządu województwa

Sfera obejmuje obszary i zadania powierzone na mocy stosownych przepisów samorządowi województwa i jego organom, wojewódzkim samorządowym jednostkom organizacyjnym oraz spółkom z udziałem samorządu województwa. W sferze tej samorząd województwa jest podmiotem bezpośrednio realizującym i współfinansującym działania wskazane w Strategii.

■ Sfera pośredniego oddziaływania samorządu województwa

Sfera dotyczy dziedzin aktywności, na które samorząd województwa może pośrednio wpływać na przykład za pośrednictwem zarządzanych przez siebie programów i projektów, w tym w szczególności współfinansowanych ze środków UE, jak również

poprzez udział finansowy w przedsięwzięciach realizowanych przez podmioty od niego niezależne, np. samorządy lokalne, organizacje pozarządowe itp. Samorząd województwa w tej sferze pełni rolę koordynatora działań rozwojowych oraz zarządzającego środkami zewnętrznymi na ich realizację.

■ Sfera poza zakresem kompetencji samorządu województwa

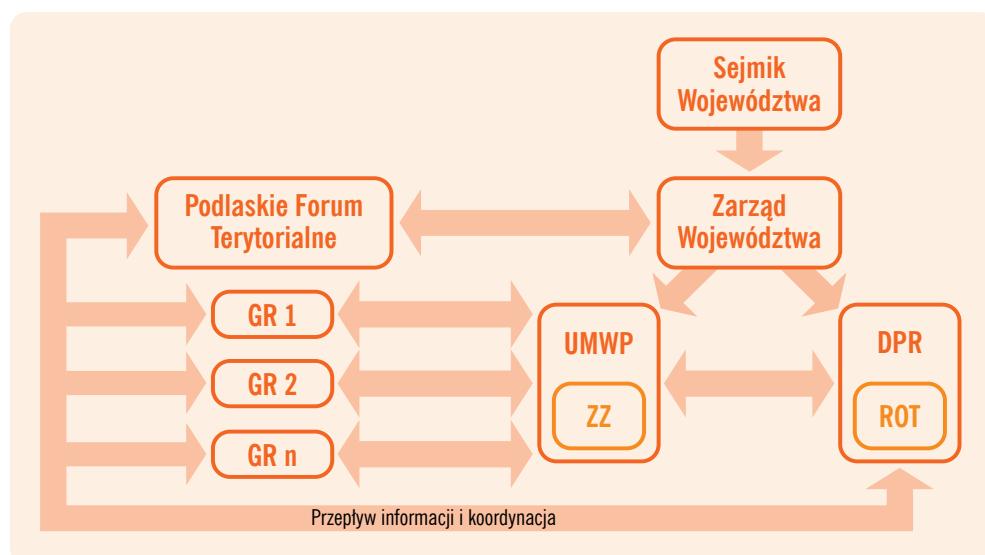
Sfera dotyczy obszarów działalności, w których samorząd województwa nie dysponuje formalnymi kompetencjami, może natomiast poprzez swoje zaangażowanie, formułowane opinie, działania o charakterze lobbingsowym czy doradczym mieć pośredni wpływ na działania podejmowane na szczeblu lokalnym, krajowym i międzynarodowym lub być inspiratorem kluczowych przedsięwzięć rozwojowych z punktu widzenia regionu.

Samorząd województwa pełni w procesie wdrażania Strategii następujące role:

- podmiotu koordynującego działania rozwojowe,
- podmiotu programującego i zarządzającego procesami rozwoju,
- węzła sieci partnerów.

Instrumentem/forum dyskusji kształtującym i stymulującym strategiczne myślenie o rozwoju na poziomie regionalnym będzie **Podlaskie Forum Terytorialne (PFT)**. PFT będzie pełniło również funkcje związane z monitorowaniem Strategii, będzie zatem połączeniem funkcji komitetu monitorującego i sterującego. Ustalając skład PFT, Zarząd będzie się kierował zasadą partnerstwa, dlatego planowane jest włączenie przedstawicieli wszystkich szczebli jednostek samorządu terytorialnego z terenu województwa, administracji rządowej województwa, partnerów społeczno-gospodarczych, przedstawicieli organizacji pozarządowych, uczelni oraz ekspertów zewnętrznych. Skład PFT będzie uwzględniał zrównoważony udział strony samorządowej, rządowej oraz partnerów społeczno-gospodarczych. W szczególności w skład PFT będą wchodzić przedstawiciele miast subregionalnych, największych w regionie uczelni, organizacji pozarządowych oraz reprezentanci środowisk gospodarczych.

Schemat 5.
Schemat organizacyjny
instytucji systemu wdrażania
SRWP

Głównym celem PFT będzie stymulowanie strategicznej dyskusji dotyczącej celów, kierunków i efektów polityki regionalnej w województwie, a także ich ocena z uwzględnieniem problemów społeczno-gospodarczych regionu. W tym celu PFT może korzystać z opinii niezależnych ekspertów lub usług innych instytucji.

Koordinacja procesu zarządzania strategicznego zostanie powierzona departamentowi odpowiedzialnemu za politykę regionalną i planowanie strategiczne (DPR). Zadaniem DPR będzie także monitorowanie postępów realizacji Strategii w kontekście zmian zachodzących w sytuacji społeczno-gospodarczej regionu, m.in. za pośrednictwem **Regionalnego Obserwatorium Terytorialnego**, utworzonego w strukturze tego departamentu.

PFT może wskazać potrzebę powołania i zdefiniować zakres działania **Grup Roboczych**. Grupy Robocze powołuje PFT w szczególności do przygotowania/opracowania programów i/lub planów rozwoju, w tym sektorowych, tworzonych na potrzeby realizacji celów Strategii. W pierwszej kolejności Grupy Robocze powinny zostać powołane w obszarach zdefiniowanych jako kluczowe wyzwania województwa. W skład Grup Roboczych mogą wchodzić osoby wskazane przez PFT oraz pracownicy UMWP. Obsługę logistyczną PFT oraz Grup Roboczych zapewnia DPR.

W ramach UMWP zostanie powołany **Zespół Zadaniowy**, składający się z dyrektorów departamentów, którego zadaniem będzie czuwanie nad całością realizacji strategii. Funkcję Przewodniczącego Zespołu Zadaniowego pełni Dyrektor DPR lub Sekretarz Województwa.

Nowoczesna polityka rozwoju wymaga od Samorządu Województwa bardzo aktywnej roli, nie tylko w sferze bezpośrednich kompetencji, ale także jako inicjatora i animatora działań innych podmiotów, które w myśl zasady dobrego rządzenia (good governance) będą silniej niż do tej pory angażowane w realizację celów strategii. W uzasadnionych przypadkach dopuszcza się możliwość wdrażania poszczególnych obszarów Strategii przez jednostki podległe samorządowi województwa, ale także niezależne wobec UMWP. Dodatkowo w umotywowanych przypadkach dopuszcza się możliwości tworzenia na potrzeby realizacji poszczególnych zadań jednostek o charakterze projektowym, kończących swoją działalność wraz z zakończeniem powierzonego zadania.

SYSTEM MONITOROWANIA

Strategia jako narzędzie zarządzania regionem musi podlegać systematycznemu monitorowaniu i okresowej ewaluacji. Wyniki analiz prowadzonych w ramach monitorowania postępów wdrażania Strategii stanowią podstawę do weryfikacji skuteczności jej realizacji, a tym samym są kluczowym źródłem informacji w procesie decyzyjnym.

System monitorowania Strategii będzie elementem szerszego systemu monitorowania polityki rozwoju. Zgodnie z zapisami Krajowej Strategii Rozwoju Regionalnego (KSRR) samorząd województwa podlaskiego stworzy wspomniane już **Regionalne Obserwatorium Terytorialne (ROT)**, które obok analogicznej instytucji na poziomie krajowym będzie tworzyć system współpracy i przepływu informacji między najważniejszymi podmiotami publicznymi, biorącymi udział w realizacji polityki rozwoju na szczeblu regionalnym, w celu monitorowania i oceny całości interwencji publicznej, mającej wpływ terytorialny. Zgodnie z KSRR, Krajowe Obserwatorium Terytorialne, wspólnie z tworzonymi przez samorządy województw ROT, przy wsparciu statystyki publicznej (GUS i Urzędów Statystycznych w województwach), stanowić ma podstawę zintegrowanego systemu analityczno-monitoringowego dedykowanego ocenie polityk rozwojowych, mających wpływ terytorialny. System ten działać ma poprzez realizację własnych działań analitycznych oraz wymianę informacji między podmiotami zaangażowanymi w realizację polityki rozwoju, jak również poprzez współpracę z instytucjami prowadzącymi działalność badawczą, edukacyjną i informacyjną w obszarze zarządzania rozwojem.

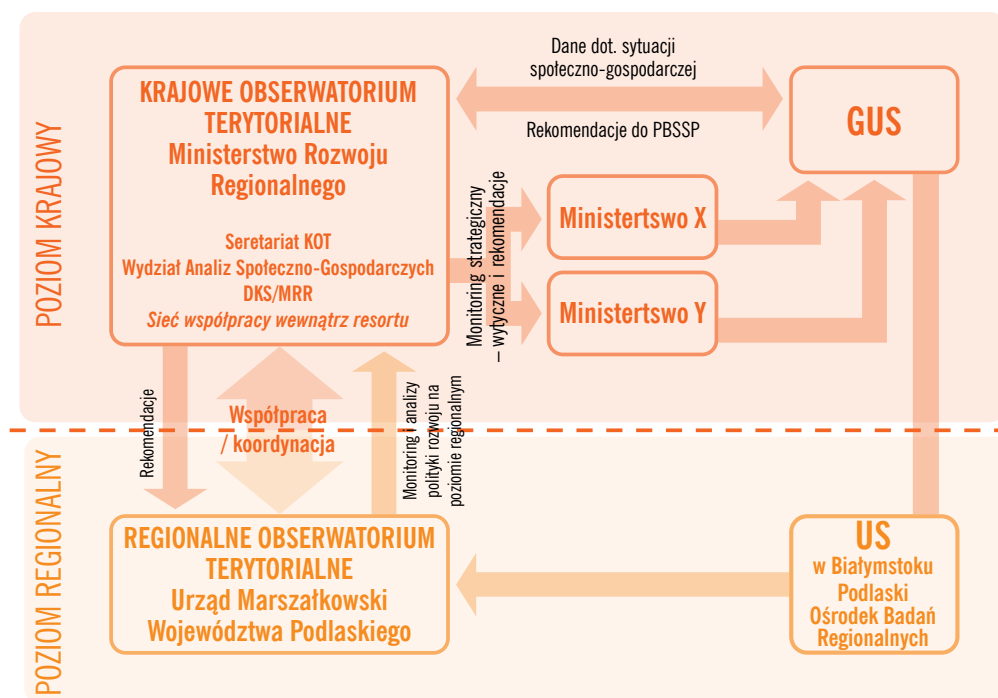

Podstawowe zadania ROT są następujące:

- wspomaganie procesów decyzyjnych dotyczących polityk publicznych realizowanych w regionie poprzez dostarczanie danych niezbędnych do podejmowania decyzji zarządczych;
- koordynacja procesu monitorowania i ewaluacji regionalnych polityk, w tym programów oraz projektów;
- koordynacja i zapewnienie spójności działań realizowanych w ramach regionalnych obserwatoriów;
- wsparcie metodologiczne badań i opracowań prowadzonych przez Urząd Marszałkowski Województwa Podlaskiego i inne instytucje zaangażowane w realizację Strategii.

Monitorowaniu podlegać będzie realizacja programów i planów rozwojowych, poprzez które wdrażana będzie Strategia oraz regionalny program operacyjny (RPO), komponentów programów ponadregionalnych i krajowych. Dzięki stałemu monitorowaniu instrumentów wdrożeniowych Strategii zapewnione zostanie operacyjne śledzenie postępów pełnego spektrum działań. Na poziomie wdrożeniowym zostaną określone dodatkowe wskaźniki, adekwatne dla danego planu/programu. W pozyskanie danych w tym zakresie zaangażowane będą departamenty UMWP, a także jednostki podległe i inne instytucje w regionie (w tym np. instytucje pośredniczące w ramach RPO). Raporty z realizacji Strategii będą przygotowywane corocznie. Departament Polityki Regionalnej UMWP będzie odpowiedzialny za koordynację prac nad przygotowaniem raportów. Poszczególne departamenty UMWP oraz wojewódzkie jednostki organizacyjne odpowiadać będą za przygotowywanie częściowych informacji do raportów. System monitorowania uzupełniony zostanie o badania ewaluacyjne, które umożliwiają także ocenę aspektów jakościowych zmian zachodzących w regionie.

Schemat 6.
Relacje w ramach systemu obserwatoriów rozwoju na poziomie krajowym i regionalnym

Źródło: opracowanie własne na podstawie projektu Sposobu funkcjonowania Krajowego Obserwatorium Terytorialnego oraz współpracy z Regionalnymi Obserwatoriami Regionalnymi.

Wnioski i rekomendacje płynące z przeprowadzanych analiz i ewaluacji będą przedstawiane Podlaskiemu Forum Terytorialnemu i Sejmikowi Województwa Podlaskiego.

Wskaźniki monitorowania

Proces monitorowania realizacji strategii będzie odbywał się w oparciu o wskaźniki wymienione poniżej. Przyjęto zasadę ograniczonej liczby wskaźników monitorowania Strategii dla każdego z celów. Przy doborze wskaźników kierowano się adekwatnością, jednak podstawowym ograniczeniem była dostępność danych. Z uwagi na konieczność zachowania walorów porównawczych głównym źródłem danych do monitorowania Strategii będzie statystyka publiczna.

Tabela 2.
Wskaźniki monitorowania
celów strategicznych

Cel strategiczny	Wskaźniki celów	Miara	Źródło	Wartość bazowa (rok)	Wartość docelowa (2020)
Cel strategiczny 1. Konkurencyjna gospodarka	1. PKB na 1 mieszkańca (ceny stałe z roku 2005)	zł	obliczenia na podstawie BDL i GUS	22 300 (2010)	30 687
	2. Liczba podmiotów gospodarki narodowej w rejestrze REGON na 10 000 ludności	szt.	GUS	764 (2011)	830
Cel strategiczny 2. Powiązania krajowe i międzynarodowe	3. Wartość eksportu w przeliczeniu na 1 mieszkańca	EUR	obliczenia na podstawie Ministerstwa Finansów	930 (2010)	1 320
	4. Udział kapitału zagranicznego ulokowanego w województwie podlaskim w całkowitej wartości tego kapitału w Polsce	%	obliczenia na podstawie BDL	0.27 (2011)	0.34
Cel strategiczny 3. Jakości życia	5. Saldo migracji wewnętrznych i zagranicznych na pobyt stały	osoby / na 1000	GUS	-1,64 (2011)	-0,4
	6. Przeciętny miesięczny dochód do dyspozycji na 1 osobę w gospodarstwie domowym	zł	GUS	1188,5 (2011)	1 648

RAMY FINANSOWE

Przyjęta przez Radę Ministrów 13 lipca 2010 roku Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2010-2020: Regiony, Miasta, Obszary Wiejskie (KSRR) wprowadza szereg modyfikacji sposobu planowania i prowadzenia polityki regionalnej w Polsce. Istotnym aspektem jest odejście od postrzegania polityki regionalnej wyłącznie przez zróżnicowania przestrzenne na rzecz wykorzystania potencjałów endogenicznych terytoriów dla osiągnięcia celów rozwoju kraju, zaś główny poziom planowania i realizacji celów rozwojowych ma stanowić układ regionalny.

Odejście od scentralizowanego modelu sprawowania władzy w kierunku wzmocnienia wielopoziomowego systemu zarządzania ma być realizowane między innymi poprzez wprowadzenie nowego instrumentu partnerstwa i koordynacji działań – kontraktu terytorialnego. Kontrakt ma za zadanie ukierunkowanie działań rozwojowych na osiągnięcie wspólnych celów wyznaczonych w stosunku do terytorium. Ta swoista umowa między stroną rządową i samorządem województwa obejmuje przedsięwzięcia, których realizacja jest kluczowa z punktu widzenia polityki regionalnej prowadzonej przez rząd, jak i polityki rozwoju prowadzonej przez samorządy, obejmując szerokie spektrum źródeł finansowania. W znacznej mierze będą to środki Unii Europejskiej, pozyskane na okres programowania 2014-2020.

Istotny instrument realizacji Strategii Rozwoju Województwa Podlaskiego do roku 2020 w układzie regionalnym stanowi Wieloletnia Prognoza Finansowa Województwa Podlaskiego (WPF WP). WPF WP obejmuje kluczowe inwestycje własne samorządu województwa podlaskiego, realizacja których pozostaje w kompetencji samorządu. Dokument ten powinien zapewniać racjonalne oszacowanie, a następnie wykorzystanie środków inwestycyjnych pozostających w dyspozycji samorządu województwa podlaskiego. Przy planowaniu zarówno Wieloletniej Prognozy Finansowej, jak i budżetu województwa, istotnym aspektem powinno być wyodrębnienie wydatków związanych z realizacją Strategii, co pozwoli na transparentność prowadzonych działań i ich ukierunkowanie na rzecz realizacji поставionych w Strategii celów.

Źródłem finansowania działań strategicznych będą więc przede wszystkim środki publiczne, uruchamiane przez instytucje różnych poziomów zarządzania rozwojem – nie tylko szczebla rządowego czy wojewódzkiego, ale również lokalnego, gdyż powodzeniu realizacji Strategii sprzyjać będzie wprowadzenie możliwie szerokiego strumienia środków. Do osiągnięcia wszystkich zamierzeń niezbędne będzie również zaangażowanie środków innych podmiotów, w tym środków prywatnych poprzez wkład własny do projektów współfinansowanych ze środków publicznych bądź przedsięwzięć inwestycyjnych realizowanych w formule partnerstwa publiczno-prywatnego.

Środki skierowane na realizację celów Strategii będą pochodziły zarówno ze źródeł wewnętrznych, jak i zewnętrznych. Będą to w szczególności:

- środki budżetu województwa,
- środki budżetu samorządów powiatowych i gminnych,
- środki budżetu państwa, w tym budżet Wojewody oraz środki na realizację programów resortowych,
- środki budżetów funduszy celowych, takich jak Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej,
- środki budżetu Unii Europejskiej:
 - Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego,
 - Europejski Fundusz Społeczny,
 - Fundusz Spójności,
 - Europejski Fundusz Rolny Rozwoju Obszarów Wiejskich,
 - europejskie programy wspólnotowe, takie jak: Programy Ramowe Badań i Rozwoju, LIFE Plus, Instrument Sąsiedztwa i Partnerstwa,
- inne środki pochodzące ze źródeł zagranicznych, takich jak: Norweski Mechanizm Finansowy, Mechanizm Finansowy Europejskiego Obszaru Gospodarczego, Szwajcarsko-Polski Program Współpracy,
- środki międzynarodowych instytucji finansowych, takich jak: Europejski Bank Inwestycyjny, Bank Światowy,
- środki prywatne,
- środki innych partnerów zaangażowanych w osiąganie celów Strategii.

Tabela 3.
Szacunkowe prognozy
płatności w ramach polityki
spójności
w perspektywie finansowej UE
2014-2020⁵

Źródło: Raport końcowy ewaluacji ex-ante,
Załącznik nr 1.

	sumaryczna wartość nominalna 2015-2022 (mln euro)	sumaryczna wartość per capita 2015-2022 (euro)
Podlaskie	3 100	2 581
Polska	72 900	1 908

⁵ Wartość sumaryczna per capita obliczana jest w stosunku do liczby ludności z 2011 r. (GUS). Przy przeliczeniu wartości PKB z 2008 r. na euro zastosowano kurs 1EUR = 3,5166 PLN (średnioroczny kurs wymiany w 2008 r. wg NBP). Przy przeliczeniu wartości PKB z 2011 r. na euro zastosowano kurs 1EUR = 4,12 PLN.

Potencjalne środki finansowe, które mogą zostać wykorzystane przez sektor publiczny na realizację Strategii Rozwoju Województwa Podlaskiego na lata 2013-2025 oszacowano łącznie na 59,8 mld zł, co daje około 4,60 mld zł średniorocznie.

Wspomniana **wartość średnioroczna** dekomponuje się na następujące składowe:

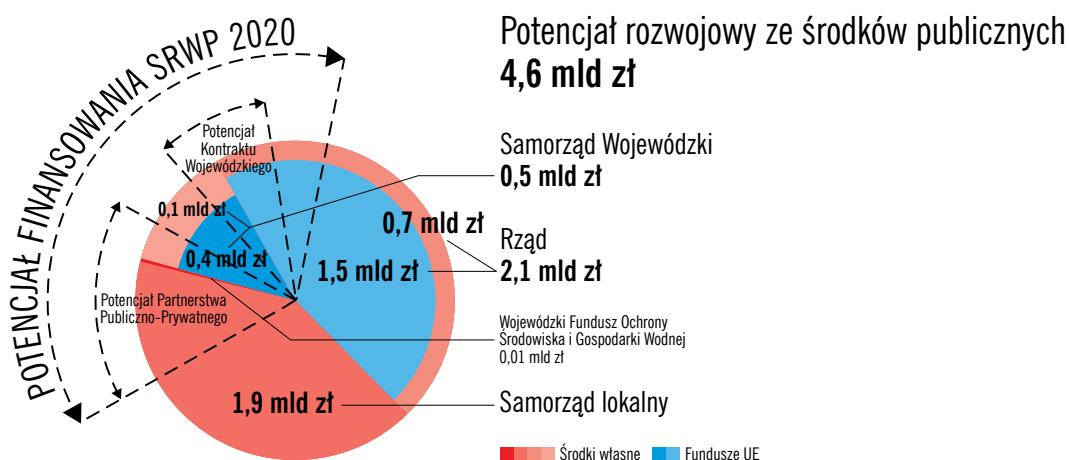
- potencjał samorządu województwa 0,51 mld zł (11,0%)
w tym:
 - potencjał na wydatki majątkowe własne 0,11 mld zł (2,4%)
 - środki z UE wydatkowane na poziomie województwa 0,40 mld zł (8,6%)

■ potencjał jednostek samorządów terytorialnych	1,92 mld zł (42,1%)
w tym:	
powiaty	0,17 mld zł (3,7%)
miasta na prawach powiatu	0,82 mld zł (18,1%)
gminy	0,92 mld zł (20,3%)
■ środki z UE wydatkowane na poziomie krajowym	1,45 mld zł (31,8%)
■ potencjalne wydatki majątkowe z budżetu państwa przeznaczone dla województwa podlaskiego	0,68 mld zł (14,9%)
■ środki WFOŚiGW	0,01 mld zł (0,2%)

Rysunek 1.
Potencjał finansowania SRWP
2020 środkami publicznymi
– oszacowanie średnioroczne
na lata 2013-2025

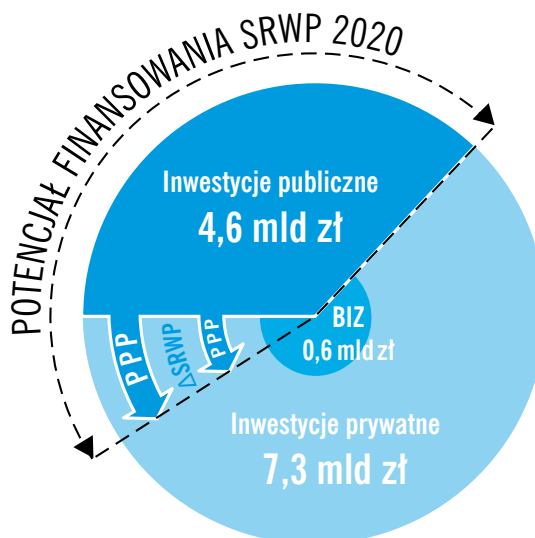
Źródło: Raport końcowy z ewaluacji ex-ante,
Załącznik nr 1.

Należy podkreślić, iż inwestycje sektora publicznego stanowią relatywnie niewielką część całości tego typu wydatków (średni udział inwestycji publicznych w inwestycjach ogółem z lat 2004-2009 wyniósł 30,4%). Stąd też nie powinno się przeceniać oddziaływania władz publicznych na rozwój regionu poprzez finansowanie inwestycji i działań rozwojowych.

Rysunek 2.
Potencjał finansowania SRWP
2020 środkami prywatnymi
– oszacowanie średnioroczne
na lata 2013-2025

Źródło: Raport końcowy z ewaluacji ex-ante,
Załącznik nr 1.

Na podstawie symulacji makroekonomicznych przeprowadzonych przy zastosowaniu regionalnego modelu HERMIN gospodarki województwa podlaskiego dokonano projekcji inwestycji sektora prywatnego w latach 2013-2025. Średnioroczna wartość wyniosła 7,27 mld zł. W ramach BIZ województwo podlaskie może liczyć na ok. 7,67 mld zł w okresie 2013-2025, co daje ok. 0,59 mld zł średniorocznie i stanowi 8,2% całości nakładów brutto na środki trwałe sektora prywatnego.

Główne źródła finansowania Strategii w układzie celów operacyjnych

Poniżej wskazane zostały przewidywane główne źródła finansowania Strategii w układzie poszczególnych celów operacyjnych.

Tabela 4.
Główne źródła finansowania
Strategii w układzie celów
operacyjnych

Cele operacyjne	Przewidywane główne źródła finansowania	
	Fundusz wiodący	Pozostałe środki
Cel strategiczny 1. Konkurencyjna gospodarka		
1.1. Rozwój przedsiębiorczości	Europejski Fundusz Społeczny	Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego, Europejski Fundusz Rolny Rozwoju Obszarów Wiejskich, środki prywatne
1.2. Wzrost innowacyjności podlaskich przedsiębiorstw	Środki prywatne i Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego	Europejski Fundusz Społeczny, Programy Ramowe, środki budżetu państwa, środki szkół wyższych
1.3. Rozwój kompetencji do pracy i wsparcie aktywności zawodowej mieszkańców regionu	Europejski Fundusz Społeczny	środki szkół wyższych, środki prywatne
1.4. Kapitał społeczny jako katalizator procesów rozwojowych	Europejski Fundusz Społeczny	środki szkół wyższych, środki prywatne
1.5. Efektywne korzystanie z zasobów	Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego	Europejski Fundusz Społeczny, środki prywatne
1.6. Nowoczesna infrastruktura sieciowa	Fundusz Spójności	Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego, Europejski Fundusz Rolny Rozwoju Obszarów Wiejskich, środki budżetu państwa, środki JST, środki prywatne

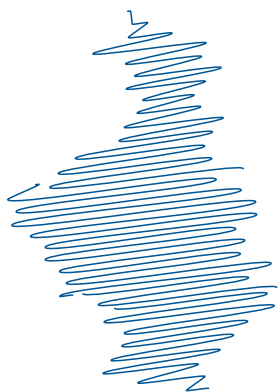

Cel strategiczny 2. Powiązania krajowe i międzynarodowe		
2.1. Aktywność podlaskich przedsiębiorstw na rynku ponadregionalnym	Środki prywatne i Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego	Europejski Fundusz Społeczny
2.2. Poprawa atrakcyjności inwestycyjnej województwa	Środki prywatne i Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego	środki JST
2.3. Rozwój partnerskiej współpracy transgranicznej	Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego	Europejski Fundusz Społeczny, środki JST, środki budżetu państwa, w tym MSZ, Instrument Sąsiedztwa i Partnerstwa
2.4. Rozwój partnerskiej współpracy międzyregionalnej	Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego	Europejski Fundusz Społeczny, środki JST, środki prywatne
2.5. Podniesienie zewnętrznej i wewnętrznej dostępności komunikacyjnej regionu	Fundusz Spójności i budżet państwa	Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego, środki JST
Cel strategiczny 3. Jakości życia		
3.1. Zmniejszenie skutków problemów demograficznych	Europejski Fundusz Społeczny	Europejski Fundusz Rolny Rozwoju Obszarów Wiejskich, środki JST
3.2. Poprawa spójności społecznej	Europejski Fundusz Społeczny	Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego, Europejski Fundusz Rolny Rozwoju Obszarów Wiejskich, środki budżetu państwa, środki JST
3.3. Poprawa stanu zdrowia społeczeństwa oraz bezpieczeństwa publicznego	Środki NFZ i budżetu państwa	Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego, Europejski Fundusz Społeczny, środki prywatne i środki JST
3.4. Ochrona środowiska i racjonalne gospodarowanie jego zasobami	Fundusz Spójności	Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego, Europejski Fundusz Rolny Rozwoju Obszarów Wiejskich, Narodowy i Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska, Europejski Fundusz Społeczny, środki budżetu państwa, środki prywatne

WYZWANIA WOJEWÓDZTWA PODLASKIEGO

Zjawiska i procesy zachodzące w bliższym i dalszym otoczeniu województwa, kontekst nowej perspektywy finansowej UE, a także uwarunkowania wewnętrzne i struktura przyjętych celów sprawiają, iż **w najbliższych latach niezbędne będzie zaangażowanie wielu instytucji i zespołów ludzkich (w tym podmiotów trzeciego sektora) oraz środków finansowych w kluczowych obszarach interwencji strukturalnej.**

Lista najważniejszych wyzwań, przed jakimi stoi województwo, jest następująca:

1. Podstawą przewagi konkurencyjnej województwa podlaskiego będą **zielone przemysły**, obejmujące dynamiczne sektory produkcji przemysłowej i usług rynkowych, w których już dziś region osiąga sukcesy, ale również te nie zidentyfikowane dzisiaj, a które mogą stanowić podstawy rozwoju przyszłych specjalizacji regionalnej gospodarki. Ważne jest przy tym konsekwentne wzmacnianie potencjału badawczo-rozwojowego i naukowego regionu, w szczególności w obszarach, w których województwo osiągnęło wystarczającą masę krytyczną niezbędną do generowania wysoce innowacyjnych rozwiązań.
2. Zewnętrzna granica Unii Europejskiej stwarza liczne możliwości dla województwa podlaskiego, ale **wschód** to przede wszystkim wyzwanie. Przygraniczne położenie w najbliższych latach powinno zostać wykorzystane jako jeden z głównych czynników rozwoju regionu.
3. W najbliższych latach Podlaskie będzie dysponowało relatywnie dużą liczbą młodych ludzi, którzy powinni być jak najlepiej przygotowani do konkurowania na rynkach pracy. Odpowiednie **kompetencje do pracy** mieszkańców to większa konkurencyjność istniejących przedsiębiorstw, możliwość tworzenia małych przedsiębiorstw oraz atrakcyjność inwestycyjna województwa.
4. Wykorzystanie polityk prowadzonych przez UE oraz rząd Polski do przeprowadzenia **rewolucji energetycznej**, która doprowadzi nie tylko do wzrostu udziału energii odnawialnej w jej konsumpcji, ale również sprawi, iż właścicielami zdecentralizowanych źródeł energii będą podlascy mieszkańcy i przedsiębiorcy.
5. Wdrożenie idei **e-podlaskie** to poprawa konkurencyjności przedsiębiorstw, ale jednocześnie zwiększenie dostępności mieszkańców do usług publicznych. Sprostanie temu wyzwaniu wymagać będzie jak najszybszych działań w zakresie rozwoju infrastruktury i systemów teleinformatycznych w całym regionie, rozwoju kompetencji cyfrowych oraz usług świadczonych drogą elektroniczną (hardware i software).
6. Różnorodność regionu sprawia, iż należy poszukiwać indywidualnych ścieżek rozwojowych dedykowanych dla każdego obszaru strategicznej interwencji (OSI), jak i jednostek terytorialnych (poszczególnych powiatów i gmin). **Lokalne strategie rozwoju** powinny być budowane w oparciu o endogeniczne potencjały danego obszaru.
7. Zasadnicza poprawa **dostępności terytorialnej** województwa podlaskiego, zarówno w układzie wewnętrznym, jak też zewnętrznym jest warunkiem skutecznego konkurowania o inwestorów, mieszkańców, turystów i środki na rozwój. Wysokiej

jakości powiązania zewnętrzne są priorytetem polityki UE i rządu, pozwalającym zwiększyć dostępność komunikacyjną regionu. Obszar ten adresowany jest przede wszystkim do władz centralnych oraz reprezentantów regionu w Sejmie, Senacie i Parlamencie Europejskim.

Lista ta wyznacza zidentyfikowane na etapie opracowywania Strategii najważniejsze obszary z punktu widzenia realizacji celów strategicznych. Jednakże w początkowym etapie realizacji tej Strategii, już w roku 2015 zestaw wyzwań zostanie zweryfikowany i w zależności od zaistniałej sytuacji może zostać ograniczony bądź poszerzony.

ANEKSY

1. Przebieg prac
2. Diagnoza strategiczna
3. Zgodność z dokumentami krajowymi i UE
4. System wskaźników monitorowania
5. Raport końcowy z ewaluacji ex-ante
6. Prognoza oddziaływania na środowisko
7. Raport z konsultacji
8. Bibliografia

Aneksy dostępne są na stronie

www.strategia.wrotapodlasia.pl

PODLASKIE

Urząd Marszałkowski Województwa Podlaskiego

Departament Zarządzania
Regionalnym Programem Operacyjnym
Województwa Podlaskiego

ul. Poleska 89
15-874 Białystok
e-mail: strategia2020@wrotapodlasia.pl

www.strategia.wrotapodlasia.pl

Druk na papierze ekologicznym, wyprodukowanym w 100 % z makulatury w technologii przyjaznej dla środowiska naturalnego.

PROGRAM REGIONALNY
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

Projekt finansowany przez Unię Europejską w ramach Regionalnego Programu
Operacyjnego Województwa Podlaskiego na lata 2007-2013

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI FUNDUSZ
ROZWOJU REGIONALNEGO

